EFOP-1.5.2-16-2017-00003 azonosítószámú, „Humán szolgáltatások fejlesztése a Tátika-Rezi térségben” projekt keretében megvalósuló tanulmány

Helyi szereplők modell értékű bevonása önkéntesként a környezettudatosság jegyében a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően

Gyenesdiás Nagyközség Önkormányzata megbízásából írta és gyűjtötte: Nyugati Régió Kommunikációs Egyesület (8900-Zalaegerszeg)
Közreműködtek: Lovass Tibor, Molnár, András, Sitku Erzsébet
Felhasználására került források: EMVA projektek, OECD LEED program jógyakorlatai, Út a jövőbe és a Humusz közösségi oldalak írásai

Gyenesdiás, 2019.

Tartalomjegyzék

CIVIL SZERVEZETEK GYENESDIÁSON **4**

HELYI CIVIL SZERVEZETEK A NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSEKBEN **13**

Helyi szereplők bevonása önkéntes programokba Magyarországon **14**

Ki miért önkénteskedik? **15**

Hazai helyzetkép **17**

Az önkéntesség meghatározása **20**

SZERVEZETI KERETRENDSZER **25**

Az önkéntességben részt vevő főbb állami szervek és egyéb szervezetek **25**

Az önkéntességért felelős fő állami szervezet 25

Szervezetek, amelyek elősegítik az önkéntességet, elősegítik az együttműködést és a csereprogramokat 25

Nemzeti Önkéntes Központ Alapítvány (ÖKA) 25

Civil Szolgáltató Központok (CISZOK) 26

NIOK Alapítvány 26

Csatlakozás az európai esernyő szervezetekhez / hálózatokhoz 26

A környezettudatosság és fenntartható fejlődés közösségi példái Magyarországon **27**

Környezeti nevelés, tudatformálás, társadalmi aktivitás gyakorlati példái Somogy megyében **33**

A tudatformálás indirekt módszerei **34**

Az önkormányzatok hatásköre a környezettudatosság formálása kapcsán **36**

A társadalmi szervezetek és a társadalmi kezdeményezés, önkéntesség szerepe Somogy megye környezetvédelmében **40**

A Területfejlesztési Tanács fontosabb következtetései és javaslatai **41**

Társadalmi kezdeményezés és az önkormányzat együttműködése a környezetvédelemben a Somogy megyei példa kapcsán **42**

Direkt környezetvédelmi intézkedések indirekt hatása **47**

A környezetvédelmi önkéntesek motivációinak azonosítása egy nemzetközi gyakorlatnak megfelelően **49**

Önkéntes motivációk 53

Önkéntesek segítségével megvalósuló környezet és klímavédelem hazai példái *54*

Klímaszempontú helyzetkép a magyarországi településekről 54

Klímabarát települések Magyarországon 55

Tatabánya klímastratégiája, tapasztalatok, követendő példák 56

Albertirsa és Gyenesdiás klímastratégiája, tapasztalatok, követendő példák 60

Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, közlekedés 60

Energiafelhasználás 61

Hulladékgazdélkodás 62

Az alkalmazkodás lehetőségei 62

A klímabarát települések eddigi eredményei és a továbblépés lehetőségei 65

A klímabarát településeken önkéntesek közreműködésével eddig elért eredmények (Albertirsa) 65

A klímabarát településeken önkéntesek közreműködésével eddig elért eredmények (Gyenesdiás) 67

A környezetvédelmi válaszintézkedések társadalmi alapjai Gyenesdiáson 68

A Környezetvédelmi Együttműködési Modell Gyenesdiáson 70

A helyi szereplők modell értékű bevonása önkéntesként a környezetvédelem jegyében 77

Hálózati együttműködés a helyi közösségek helyzetének javítására 79

A nemzetközi együttműködések – „jó gyakorlatok” helyi és hatásron túli szereplőkkel 81

Önkéntes Centrumok elért eredményei, szolgáltatásai *83*

Önindító Program 83

TÁMOP 5.5.2. Önkéntesség elterjesztése Magyarországon 83

Baranya Megyei Önkéntes Centrum 84

Bács-Kiskun Megyei Önkéntes Centrum 84

Békés Megyei Önkéntes Centrum 85

Budapesti Önkéntes Centrum 85

Csongrád Megyei Önkéntes Centrum 85

Fejér Megyei Önkéntes Centrum 86

Győr-Moson-Sopron Megyei Önkéntes Centrum 86

Életfa Önkéntes Centrum (Hajdú-Bihar megye) 86

Heves Megyei Önkéntes Centrum 87

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkéntes Centrum **87**

Komárom-Esztergom Megyei Önkéntes Centrum **87**

Pest Megyei Önkéntes Centrum **87**

Somogy Megyei Önkéntes Centrum **88**

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkéntes Centrum **88**

Szikra Önkéntes Centrum (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **88**

Veszprém Megyei Önkéntes Centrum **89**

Vas Megyei Önkéntes Centrum **89**

Zala Megyei Önkéntes Centrum **90**

Országos Önkéntes Centrum koordináló szervezet: Önkéntes Központ Alapítvány **90**

Jó gyakorlatok a helyi szereplők bevonására a környezettudatosság jegyében ***91***

Kristály-völgy **91**

I. Szervezeti adatok ***91***

II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok ***93***

Örökzöld udvar, avagy adj esélyt a fenyőfának! **95**

I. Szervezeti adatok ***95***

II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok ***96***

SULI-TÚRA: interaktív foglalkozás-sorozat szervezése a pápai középiskolákban **99**

I. Szervezeti adatok ***99***

II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok ***101***

Madármentőhely működtetése **104**

I. Szervezeti adatok ***104***

II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok ***105***

További példák és mintaprogramok ***108***

Zöld diákparlament Jászberényben **108**

Az algyői ökoiskola **111**

Az ökoiskolákról általában 111

Az algyői ökoiskola története 112

Ökoiskolai tevékenység 113

Anyagi háttér, a programok finanszírozása 114

Eredmények 115

Nehézségek 117

Önkéntes centrum létrehozása Zala megyében **118**

Gyenesdiási Gyerekképviselet és Klímakövetek, mint zalai jó példa és gyakorlat **120**

Irodalom ***121***

Ajánlott olvasmányok ***122***

CIVIL SZERVEZETEK GYENESDIÁSON

A településen több térségi hatású és eléréssel rendelkező civil szervezet működik, **a gyenesdiási címre bejegyzett egyesületek és alapítványok száma 24.** Több nem jogi személyiséggel rendelkező civil szerveződés is tevékenykedik, nagyobb részt valamilyen intézmény (pl. művelődési intézmény), vagy bejegyzett civil szervezet támogatásával.

1. Mentor Közhasznú Alapítvány	13. Gyenesdiási Lovassport Egyesület
2. Asbóth Sándor Huszár és Lovas Hagyományőrző Egyesület	14. Gyenesdiási Óvodás Gyermekekért Alapítvány
3. Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége	15. Gyenesdiási Polgárőr és Vízi Egyesület
4. Darnay Dornyai Béla Honismereti Alapítvány	16. Gyenesdiási Turisztikai Egyesület
5. Diós Települések Fesztiváljaiért Alapítvány	17. KAPERNAUM Szeretetszolgálat Alapítvány
6. Forrásvíz Természetbarát Egyesület	18. Kinizsi Sportkör
7. Gödörházy Antal Alapítvány	19. Mezőségi Őrzőkör Közhasznú Alapítvány

8. Gyenesdiás Közösségi Életéért Egyesület	20. Nyugat-Balatoni Regionális Sportcentrum Egyesület
9. Gyenesdiási Asztalitenisz Sportegyesület	21. Varázshangok az Egészségért Egyesület
10. Gyenesdiási Fürdőegyesület	22. Vazul Lovas Baranta Hagyományőrző Sportegyesület
11. Gyenesdiási Horgász és Vízisport Egyesület	23. Yacht Egylet
12. Gyenesdiási Köz-Kultúra Alapítvány	24. Zselic Vidékfejlesztő Közhasznú Egyesület

Gyenesdiásra bejegyzett civil szervezetek

Az önkéntesség valamennyi civil szervezet számára jó lehetőség a kapacitásfejlesztésre, szélesebb támogatottság elérésére, ezért a legfontosabb, a település és a térség előremozdításáért régóta tevékenykedő szervezeteket mutatjuk be az alábbiakban. A szervezetek saját adatközlései alapján készült rövid bemutatkozások alkalmat adnak arra, hogy megismerjük a település és térsége leginkább meghatározó tevékenységeit, amiből képet alkothatunk arról, hogy a projekt szempontjából fontos szociális feladatok ellátásának és hátrányos helyzetűek támogatására még kihasználatlan kapacitásokkal rendelkezik a helyi közösség. A természetvédelem fontossága, öko-tudatosság, vizek védelme azonban szerencsére országos viszonylatban is kiemelkedő súllyal került civil szervezetek zászlajára.

Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége

A 2001-ben Balatonfüreden alapított BCSZSZ ma már régiós szervezet, mindhárom tóparti megyében leteszi névjegyét. Elnöke 2005-2010 között Gál Lajos, Gyenesdiás jelenlegi polgármestere volt.

Ma huszonhat tagszervezete működik a Balaton partján, közülük feltétlenül ki kell emelni a Nők a Balatonért Egyesületet, amely húsz településen van jelen. Az érdekképviseleti tevékenységen túl környezet- és természetvédelmi, környezet-nevelési, kulturális, örökségvédelmi, közrendvédelmi, családsegítő, biogazdálkodási, valamint a turizmust is támogató tevékenységet folytatnak tagszervezeteik. A Balaton Fejlesztési Tanács munkájában tanácskozási joggal vesz részt.

Balatoni Civil Szervezet Szövetség és a Living Lakes program emblémái

Célja megvalósítása érdekében tagszervezeteivel konferenciákat, érdekegyeztető tanácskozásokat, fórumokat szervez, **együttműködik az önkormányzatokkal, a hivatalos szervezetekkel, hazai és külföldi partnereivel**.

Hangoztatja, hogy civil szemmel milyen gondokat, megoldandó problémákat és milyen előrelépéseket lát a magyar tenger és a világ más élővizeivel kapcsolatban. Aktívan részt vesz az öt kontinenst átfogó környezetvédelmi hálózat, a Living Lakes munkájában is.

Forrásvíz Természetbarát Egyesület

A Forrásvíz Természetbarát Egyesület 1998. december 17-én alakult közhasznú egyesületként egy olyan önszerveződött aktív közösségből, a Forrásvíz Természetbarát Körből, amely már a kezdetekkor is több térségi megmozdulásban vett részt, illetve annak kezdeményezője is volt.

Forrásvíz Természetbarát Egyesület és túraútvonal kitáblázása a Keszthelyi-hegységben

Támogató és aktív tagjaik száma – jelenleg nyolc Balaton-parti települést érintően – 37 fő, akik között megtalálható a hivatását gyakorló természetvédelmi- és vízügyi szakmérnök, építőmérnök és technikus is.

Munkájuk mellett aktívan és rendszeresen felvállalják környezetükben a mindenkori aktuális környezet- és természetvédelmi feladatokat. Létszámuk és szervezeti kapcsolataink folyamatosan bővülnek, tevékenységi körük kiterjed bármely a Nyugat-Balatoni Régión belül megtalálható (alrégió, kistérség) önkormányzatok területét érintő regionális és helyi problémákra, amelyek környezetszépítési, környezet- és természetvédelmi kapcsolódási pontokkal rendelkeznek. A feladatok koordinációja a székhelytelepülésről, Gyenesdiásról történik.

Gyenesdiási Horgász és Vízisport Egyesület

A Gyenesdiási Horgász- és Vízisport Egyesület 1993-ban alakult, fő feladata a horgászat feltételeinek megteremtése, állandó javítása. Az egyesület eleinte tagjai önkéntes munkájával, majd valamennyi önkormányzat közreműködésével,
illetve Széchenyi Terv pályázati támogatással a korábban iszappal feltöltött, elhanyagolt területeket rendbe tette, Diáson és Alsógyenesben 1-1 horgásztanyát, illetve 100-100 férőhelyes csónakkikötőt hozott létre. A horgásztanyák megalakulása óta egyik fő tevékenysége azok üzemeltetése, az élővilág és a környezet (nádas) teljeskörű védelme. Mindkét tanya jelentős szerepet játszik a település közösségi életében és a turizmusban is, gyakran más települések non-profit jellegű szervezetei számára is rendezvény helyszínként szolgál. **Az egyesületnek több, mint 200 tagja van**, köztük vidékiek (kb. 110 fő) és külföldi állampolgárok (kb. 30 fő) is.

Az alsógyenesi és a diási 100 -100 férőhelyes horgásztanya

Gyenesdiási Köz-Kultúra Alapítvány

Az alapítvány magánalapítványként és közhasznúként jött létre 1998-ban.

Az alapítók legfőbb feladataként a helyi öntevékeny és amatőr művészeti csoportok menedzselését, fenntartását, valamint a helyi rendezvények megszervezésében és lebonyolításában való közreműködést jelölték meg.

Az 1992-ben alakult **Gyenesdiási Népdalkör** többszörös Arany Páva Nagydíjas és aranyminősítéses, Vass Lajos kiemelt Nívó díjat kapott, két CD-jük jelent meg. Jelentős utánpótlás-nevelést is folytat, ebben kitűnő partnere a helyi művészeti iskola.

A Gyenesdiási Népdalkör a Zalaegerszegi Kiállító és Hangversenyteremben és a Néptáncosok a budapesti Kongresszusi Központban

A **Gyenes Néptánc Együttes** 20 éve gazdagítja a település kulturális életét, különböző fesztiválokon vett részt Európa több országában (Erdély, Németország, Ausztria, Lengyelország, Ciprus, Szlovákia, stb.). A magyar nyelvterület minden részéről rendelkezik koreográfiákkal, Fodor Mátyás kitűnően szerepelt a Felszállott a páva vetélkedőn, idén Aranysarkanytús táncos díjat kapott.

A **Gyenesdiási Dalárda és a Citerások** 2010-ben nyertek Vass Lajos Nagydíjat, már két saját CD-vel rendelkeznek. 2015-ben megjelent a települést bemutató zenés, dalos DVD, a Dalos körkép. A Betyárlegenda című daljátékukkal és más műsoraikkal sikereket aratnak a környékbeli fellépéseken.

E közösségből alakult a **Gyenesi Négyes** csoport is, kiegészülve alkalmi, máshol is tevékenykedő művészekkel, amatőrökkel.

A Dalárda és a Gyenesi Négyes egy kamara előadáson, valamint a kosárfonó szakkörösök

A **Községi Kórus** a helyi rendezvényeken biztosítja az ünnepi hangulatot, egyházi rendezvényeken állandó szereplő, nagyrészt a népdalköri tagokból áll.

A szövő- és népi kismesterségek és a kosárfonó szakkör a népi kismesterség technikájával ismerteti meg az érdeklődőket – csuhézással, szövéssel, gyöngyfűzéssel, hímzéssel, valamint a legnagyobb érdeklődést kiváltó kosárfonással. Nyaranta néhány hétvégén kézműves tábort tart kívülállóknak is, amikor az érdeklődők az általuk választott technikákkal ismerkedhetnek meg, vagy készíthetik el saját munkájukat.

„Táncház a javából" NKA támogatott program és a „Gyenesdiás a színpadon", egészestét bemutató

A **helyi néprajzi gyűjteményt** és az avar régészeti kiállítást az alapítvány gondozza, mutatja be az érdeklődőknek a településen lévő műemlék jellegű pásztorházban.

Gyenesdiási Fürdőegyesület

Az 1905-ben létrehozott Fürdőegylet mintájára 1922-ben alakult egyesület a Gyenesdiáson nyaralóval rendelkező tulajdonosok szervezete.

94 fő tagot számlál, de az érintett családtagok révén mintegy **500 főt mozgósítanak tevékenységük során.** Fő motivációja volt, hogy a településvezetéssel együttműködve képviselje az üdülőtulajdonosok érdekeit.

Fürdőegyesület egy nagymezei rendezvényen

Yacht Egylet kikötője

Yacht Egylet Gyenesdiás

A közhasznú egyesület 2000-ben alakult a vitorlázást kedvelők, vitorlásokkal rendelkezők részvételével. Célja egy balatoni vitorláskikötő megépítése, a nyugat-balatoni vitorlásélet fellendítése volt. Jelenleg 57 tagja van.

A kikötő építéséhez 50 milliós támogatást kapott a Széchenyi Terv keretében, ebből és a tagok jelentős hozzájárulásából épült meg a **110 hajó kikötésére alkalmas belső öböl** és klubépület. Tagjai között akadnak szerződéses sportolók is, akik rendszeresen részt vesznek a Magyar Vitorlás Szövetség által elismert versenyeken, az országos bajnokságon több hajóegység is képviselte Gyenesdiás színeit. Az egyesület keretein belül utánpótlás nevelés is folyik, nyári diáktábort szerveznek, ahol szeretnék megismertetni a gyerekekkel ezt a sportot. Jövőbeli terveik között szerepel nemzetközi vitorlásversenyek rendezése.

2015. évben a Darányi Ignác Terv keretében 26,485 millió forint támogatást kapott az egyesület a környezetük kulturáltabb tételére, utánpótlás-nevelési eszközparkja fejlesztésre.

Gyenesdiási Turisztikai Egyesület

A 2003-ban alakult Gyenesdiási Turisztikai Egyesület önkormányzati elven működő szakmai önszervező, egyeztető, érdekvédelmi és érdekképviseleti társadalmi szervezet.

A közösségi összefogás célja megszervezni, összehangolni a turisztikai szereplők tevékenységét, ellátni az idegenforgalommal foglalkozó személyek és cégek érdekképviseletét, összehangolni e gazdasági szereplők tevékenységét.

Gyenesdiási Turisztikai Egyesület Tourinform irodája és 2016. évi imázs kiadványa

Varázshangok az Egészségért Egyesület

A 2007-ben alakult közhasznú egyesület célja lélektani segítségnyújtás a művészetterápia, a kreativitás és a játékpszichológia közös hatásmechanizmusára támaszkodva, közösségfejlesztés, oktatás, nevelés. Az egyesület elnöke szakképzett zeneterapeuta, tagjai óvónők és művelődésszervezők.

Baba-Mama klub és játszóház

A szervezet a helyi önkormányzattal, művelődési intézménnyel közös programokat szervez, zenebölcsit, játszóházat tart, a helyi nagyrendezvényeken is részt vesz nagyban hozzájárulva ahhoz, hogy Gyenesdiás elnyerje a családbarát önkormányzat címet.

Évente körülbelül 2200 gyermekkel foglalkoznak. A Varázshangok Egyesület 2013-ban elnyerte Zala Megyei Gyermekekért Közösségi Díjat.

Gyenesdiási Nyugdíjasklub

A több mint 50 éve működő klubnak nincs szigorúan rögzített tagsága, foglalkozásain 20-30 fő vesz részt, az általuk szervezett akciókon még többen (sütés, főzőverseny, kirándulás, táncos-zenés est).

Nyugdíjas Klub süteménysütő versenyen és a helyi Kapernaum Szeretetotthonban karácsonyi műsort adnak

Tevékenyen közreműködnek a települési programokon és a partnerkapcsolatok fenntartásában, saját kórussal szerepelnek dalversenyeken és találkozókon.

Gyenesdiási Polgárőr és Vízi Egyesület

A Gyenesdiási Polgárőr és Vízi Egyesület 2007. októberében alakult, tagjai tapasztalattal rendelkező polgárőrök. A 2011. évben rendezett országos polgárőr napon vehetett át 1 fő „Az év polgárőre", 1 fő „Polgárőr aranykereszt" és 1-1 fő „Polgárőr ezüst és bronz kereszt" kitüntetést. Zala megyében elsőként az egyesület vehette át a „Polgárőr Község" kitüntető címet 2014-ben. 2015-ben az egyesület eszközállománya két 50cm^3-es Honda robogóval bővült, illetve pályázat útján elnyert egy Suzuki Vitara személygépkocsit.

A polgárőrség jelenleg 43 taggal működik. Az egyesület iskolai, óvodai közlekedésbiztonsági akciókat szervez, bűnmegelőzési fórumokat tart a lakosság és a civil szervezetek részére. **Az egyesületnek nagyon jó a kapcsolata a Keszthelyi Rendőrkapitánysággal és a Balatongyöröki rendőrőrssel**. A szomszédos Keszthelyi és Vonyarcvashegyi polgárőrséggel szintén szoros kapcsolata van az egyesületnek.

HELYI CIVIL SZERVEZETEK A NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSEKBEN

Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége /BCSzSz/, mint helyi civil szövetség és balatoni érdekképviseleti csoport a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településein a Balaton természeti, környezeti és kulturális értékeinek védelmében, a térség fenntartható fejlesztéséért munkálkodó civil szervezetek együttműködésének megerősítését, hatékonyabbá tételét, új szervezetek bevonását, valamint a civil szervezetek érdekeinek érvényesítését igyekezett zászlajára tűzni.

A Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége minden évben a balatoni civil szervezetek érdekeit képviselve végzi munkáját. Igyekszik minél több olyan rendezvényen, fórumon, eseményen részt venni, ahol a Balaton és térségének természeti, környezeti, társadalmi, gazdasági és kulturális helyzetének javítása, fejlesztése került napirendre, hiszen céljuk a Balaton és térségének természeti értékeinek megőrzése és a gazdasági fejlesztések összehangoltsága, hosszútávon fenntartható fejlesztése, mellyel az itt élő embereknek egy szép, egészséges, természetes és biztonságos környezet biztosítása.

A szövetség rendszeresen részt vesz a Balatoni Fejlesztési Tanács ülésein, társadalmi egyeztető fórumokon, partnereink (Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft., Balaton-felvidéki Nemzeti Park, MTA Tihanyi Limnológiai Kutató Intézete) rendezvényein, nemzetközi és hazai konferenciákon, képzéseken. Ezekről az eseményekről honlapján, helyi médiákban, a Balatoni Futárban és a Balaton FM-en tájékoztatja az érdeklődőket.

A Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége önkéntességen alapult szervezet. Mind az elnökség, mind a tagság önkéntesként tevékenykedik a szövetség munkájában.

A hatékony érdekképviselettel több önkéntest tudnak bevonni a munkába, több helyen jelennek meg, képviselik a balatoni civileket, többen részt tudnak venni hazai és nemzetközi konferenciákon, workshopokon, nyílt napokon, a tagszervezetek rendezvényein.

Már évek óta folytatják az Élő Tavak (Living Lakes) Nemzetközi Hálózatban történő munkájukat. www.globalnature.org/livinglakes

A Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége - mely az Élő Tavak (Living Lakes) partnerszervezete - képviseletében, a Global Nature Fund (GNF) által szervezett médiatúra magyar résztvevője lehetett, ami legutóbb a mongóliai Hövszgöl-tó természetes állapotának megőrzését célzó EU-s pályázat eredményeit tekintette át.

Helyi szereplők bevonása önkéntes programokba Magyarországon

Jelen tanulmány keretében összegyűjtésre kerültek azok a közösségi kezdeményezések és ezeket bemutató kutatási (rész)jelentések, melyek önkéntesek bevonásával, környezettudatos tematikával valósultak meg és a Gyenesdiáson, illetve a projekt által lefedett mikrotérségben aktív civil szervezeteknek jó példaként szolgálhatnak.
A másodközlésként megjelenő írások kiválogatásakor a legfontosabb szempont az volt, hogy a tanulmányba olyan hazai fenntartható, „zöld" példák kerüljenek egy helyre. Ezek egyediségük mellett hordoznak olyan modell értékű, gyakorlati megoldást illetve megoldásokat, ami az önkéntesek mozgósításához, eredményesebb bevonásához segítséget nyújthat a térségi civilek számára is. Különösen a hátrányos helyzetű lakosság megsegítésére, akár olyan kettős célokkal, ami egyben környezetvédelmi szempontokat és a közszolgáltatások minőségi javulását, jobb elérhetőségét is kezelni tudja.

Áttekintve a megismert példákat és a projekt során szervezett civil találkozók beszélgetései alapján látható, hogy nemcsak a térségben, de Magyarországon sincs az önkéntes tevékenységnek a köztudatban is letisztult meghatározása. A legtöbbször használt definíciót az Önkéntes Központ Alapítvány honlapján[1] olvashatjuk.
Eszerint *„Az önkéntesség olyan tevékenység, melyet egyénileg vagy csoportosan, rendszeresen vagy alkalmanként, belföldön vagy külföldön a közös jó érdekében személyes akaratból végeznek anyagi ellenszolgáltatás nélkül."* Az önkéntesség a civil társadalmi részvétel egyik formája, az európai értékrend alapvető része, a demokrácia működtetésének megnyilvánulása. Fő motivációja, hogy (ellenszolgáltatás nélkül) mások hasznára lehessünk, tettekkel is kinyilváníthassuk szolidaritásunkat a rászorulókkal és a bajbajutottakkal, a társadalom perifériáján élőkkel. Az önkéntes munka azonban a társadalmi tőkét más módon is erősíti: megszilárdíthatja a baráti kapcsolatokat, megnöveli a társadalmi összetartozás érzését, mi több betemetheti a különböző okok miatt keletkezett társadalmi „lövészárkokat".
Az Eurobarométer 2011-es felmérése szerint[2], Magyarország a 28 európai ország közül a 20. helyen áll az önkéntességben való részvétel nagysága alapján. Ez azt jelenti, hogy az önkéntes munkát végzők aránya 22% körüli.

1 http://www.oka.hu

2 http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2011/juillet/04_07/rapport_%20eb75_2_%20benevolat_hu.pdf

Az európaiaknak átlag egynegyede vesz részt önkéntes munkában, a regionális különbségek azonban meglehetősen nagyok. Az önkéntesség kultúrája a leginkább az északi országokban fejlett. Hollandiában a lakosság 57%-a, Dániában 43%-a, Finnországban 39%- a végez valamilyen önkéntes munkát. A legelmaradottabb országok ezen a téren Bulgária, Portugália és Lengyelország. Egy adott országban az önkéntesség kultúrája több tényezőtől függ, nem utolsó sorban a hagyományoktól és az állam társadalmi szerepvállalásáról vallott felfogásától. A magyarok e téren közismerten államfüggők, de a jóléti rendszerek világszerte tapasztalt leépülése nálunk is változásokat idézett elő.

2012-2020 közötti, jövő évben lejáró magyarországi nemzeti önkéntes stratégia műfaját tekintve már a második önkéntes stratégiája az országnak[3]. A stratégia célja az, hogy egyrészt mindenki számára elérhető legyen az önkéntesség, másrészt pedig hogy az önkéntes munkának minden szektorban lehetősége legyen megjelenni. A stratégia hangsúlyozza emellett azt is, hogy az emberek tudatában legyenek: az önkéntesség értékteremtő és hasznos dolog.

Ki miért önkénteskedik?

Az önkéntesség örömforrás, a közösségi igény kifejeződése, egy társadalmi ügy, egy csoport, vagy egy érték melletti elköteleződés kinyilvánítása.

Mind a fiatalok, mind az idősebb korosztály igényli a társadalmi öntevékenységet, de más motivációk ösztönzik őket.

Az önkéntes munka az idősek számára is fejlődési lehetőséget kínál. Az idősek azért kezdenek el önkénteskedni, hogy meglévő tapasztalataikat hasznosíthassák, vagy épp csökkentsék nyugdíjba vonulásuk utáni elszigetelődésüket és javítsák az önbecsülésüket. Bartal Annamária és Kmetty Zoltán kutatásai szerint a 46-55 éves önkéntesek tevékenysége leginkább két területre koncentrálódott: oktatási-kulturális, vallási-egyházi szervezetnél való önkéntesség. Azoknál az időseknél magasabb a részvételi arány[4], akik egészségesek, magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, már fiatal korunkban is tevékenykedtek és a barátaik, ismerőseik is önkénteskednek.

A 18-25 éves korosztályt leginkább a társas együttlét lehetősége és az elismerés iránti vágy motiválja. A 25-35 éves korosztályt azonban már a misszió is érdekli, azaz hogy milyen hasznot hajt, ha ő önkénteskedik.

3 https://2010-2014.kormany.hu/download/1/e8/d0000/NÖS_eng.pdf

4 https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2011/032/hu/1/EF11032HU.pdf

A „KÖZÖD!” program 2010 értékelésében az önkéntes fiatalok is véleményt nyilvánítottak. Ebből kiderült, hogy vannak, akik inkább komoly feladatnak, mások pedig inkább szórakozásnak fogják fel. A fiatalok egyetértenek abban, hogy az önkénteskedés sokféle haszonnal jár, ami elsősorban a tapasztalat és a világról való gyakorlati tudásszerzésben jelenik meg. A fizikai munka nem csak a kétkezi szakmák tiszteletére tanítja meg őket, hanem maguknak az eszközöknek a használatára is. Az érintettek úgy vélik, az önkéntes munka során fejlődik a kommunikációs készségük, magabiztosabbak lesznek és könnyebben tudják érvényesíteni az érdekeiket. Több fiatalnál az önkéntes tevékenység már életformává vált, ők azonban inkább csak a kivételként megjelenő pozitív példák.
Az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Bizottságának 2008 februárjában készített jelentéséből kiderült, hogy hazánkban az ifjúsági szektort töredezettség és szétaprózottság jellemzi. Csak a fiatalok kis része rendelkezik szervezeti tagsággal (15%), ők is inkább a sportklubokat preferálják, és 22%-uk végez tágan értelmezett önkéntes munkát. Ennek okai között szerepel **a példa hiánya: a fiatalok többsége későn vagy egyáltalán nem találkozik az önkéntességgel,** azért olyan képe van róla, hogy az tulajdonképpen nem más, mint „ingyenmunka”. Sokan elismerik ugyan a társadalmi hasznosságát, de ez nem vezet oda, hogy személyesen is eljussanak az önkéntesség gyakorlásáig. Sokszor a környezet sem teremt lehetőséget arra, hogy kipróbálhassák magukat e téren.

Jó példák természetesen nálunk is akadnak. Vannak helyi, regionális szinten sikeresen működő civil csoportok.

Az ilyen szerveződések létrehozásában segít az egyik legnagyobb fiataloknak szóló hálózati program Magyarországon, amit a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány[5] hozott létre A „KÖZÖD!” elnevezésű projektjük keretében minden év áprilisában rendezik meg az Önkéntes Fiatalok Napját. A hálózatban több mint 100 öntevékeny ifjúsági csoport van, évente 10 000- 15 000 ezer fiatal kapcsolódik be különböző tevékenységekkel. A kezdeményezés lényege, hogy a fiatalok rövid vagy hosszú távon önkéntes projekteket valósítanak meg a saját környezetükben. Hasonló célokat szolgál a Serve the City Budapest[6], amely egy világméretű mozgalom részeként a Facebook-on szervezi az önkéntes munkát vállaló fiatalokat.

5 https://i-dia.org

6 https://www.facebook.com/stcbudapest

Bár az pontosan nem meghatározható, hogy az ilyen tevékenység mekkora mértékben járul hozzá egy ország GDP-jének növekedéséhez, azt senki sem vitatja, hogy az önkéntesség nemcsak értékteremtő munka, hanem önmagában is érték. Legnagyobb haszna a társadalmi kohézió megerősödése, az aktív állampolgári szerepvállalás mintájának terjedése, a szolidaritás kinyilvánítása.

Hazai helyzetkép

Az önkéntesség a társadalomban meglévő szolidaritás egyik legközvetlenebb kifejeződése; mindig a segítő szándék vezérli és motiválja, segítségnyújtás a rászorulóknak, a fogyatékossággal élőknek, az időseknek és mindazoknak, akiknek erre szükségük van.

Az önkéntesség esélyteremtő szerepe kiemelkedően fontos: segít a tapasztalatszerzésben akár egy pályakezdő fiatal, akár egy, a munkaerőpiacra hosszabb távollét után visszatérő kisgyermekes édesanya számára. De úgyszintén hasznos az idősebbeknek is, hogy aktívan töltve hétköznapjaikat megosszák élettapasztalataikat, átadják megszerzett tudásukat a fiatalok számára.

A magyar emberek számtalan alkalommal bizonyítottak az önkéntesség terén: a 2010. október 4-én bekövetkezett vörösiszap-katasztrófa, a 2013. március 15-én kialakult hóhelyzet, valamint a 2013 júniusi árvíz kapcsán olyan összefogás alakult ki, amelyre nem volt példa az elmúlt időszakban. Az emberek szerte az országban igyekeztek segíteni a bajba jutottakon, mindenféle érdek nélkül, önkéntesen, pusztán jóindulatból.

A Kormány jelentős lépéseket tett az elmúlt néhány évben annak érdekében, hogy az önkéntesség ténylegesen betöltse a neki szánt kiemelt és megkülönböztetett szerepet. A 2011-es önkéntesség európai éve lendületét folytatva az önkéntességbarát jogszabályi változtatások eredményeképp három év alatt több mint megnégyszereződött a közérdekű önkéntes tevékenység céljából önkénteseket fogadni kívánó szervezetek száma, s 2014 februárjában meghaladta a 7 ezret. Az önkéntes tevékenység társadalmi elismerése céljából díjat alapítottak. A Pro Voluntarius díjat azon szervezetek és magánszemélyek kaphatják meg minden évben, akik kiemelkedő tevékenységükkel hozzájárultak az önkéntesség fejlődéséhez.

Az önkéntesség infrastruktúrájának megerősítését, kultúrájának népszerűsítését szolgálta az Önkéntes Pontok létrehozása is. Az Új Széchenyi Terv keretei között meghirdetett, az önkéntesség elterjesztését szolgáló pályázati felhívások eredményeként 2011–2013 folyamán 102 szervezet részesülhetett összesen közel 1,7 milliárd forint összegű támogatásban.

A nyertesek Önkéntes Pontok működtetése mellett konkrét, helyi önkéntes programok megvalósítását is vállalták. Ezek által a helyi lakosok széles köre ismerhette és ismerheti meg önkéntesként vagy az önkéntes program által nyújtott szolgáltatás kedvezményezettjeként az önkéntes tevékenység előnyeit, hasznosságát. Az önkéntesek bekapcsolódhattak a társadalom és az egyén közös érdekeinek kielégítésére irányuló közcélú feladatok ellátásába konkrét önkéntes programok megvalósításán keresztül.

A Kormány megbízásából a Századvég Kutatóintézet végzett el egy reprezentatív kutatást az önkéntesség hazai helyzetére vonatkozóan, mely a Nemzeti Önkéntes Stratégiába foglalt célkitűzések megvalósulásának nyomon követését szolgálta. A Századvég tanulmánya megállapította, hogy az önkéntesek száma az országban évről-évre dinamikusan nő, a társadalom elsöprő többsége kedvezően viszonyul e tevékenységhez, elismerve az önkéntesség egyéni és közösségi, össztársadalmi szinten jelentkező pozitív hatásait.

A tanulmány arra is rávilágít, hogy jelentősen megnőtt a fiatal önkéntesek aránya: a 18–29 évesek önkénteskednek leginkább; ami azt is jeleneti, hogy a jövő önkéntes-utánpótlása biztos alapokon nyugszik[7].

Az Önkéntesség Magyarországon, 2013-mas felmérése szerint az önkéntesek között felülreprezentáltak a fiatalok, a felsőfokú iskolai végzettségűek, valamint a jó anyagi helyzetű, fővárosi megkérdezettek.

Ezek a szociodemográfiai jellemzők az önkéntesség markáns szociológiai profiljáról árulkodnak, ami azt is jelenti, hogy amennyiben – összhangban a Nemzeti Önkéntes Stratégiában megfogalmazottakkal – az önkéntességet a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációja szempontjából is lehetséges és kívánatos eszköznek tekintjük, további fejlődési lehetőségek állnak nyitva a területen.

A kutatás alapján elmondható, hogy az önkéntesek indíttatása jellemzően hitből, meggyőződésből táplálkozik, illetve abból, hogy az illető az önkéntes tevékenység által jónak, többnek érzi magát, ugyanakkor a közösség hatása is meghatározó – az önkéntesek kétharmada ezen indítékok hatására kezd önkénteskedni. E hagyományosnak tekinthető motivációk mellett az új típusú önkéntességhez köthető indítékok (például új ismeretségek kötése, szakmai előmenetel szempontja) kevésbé jelentek meg az önkéntesek motivációs struktúrájában.

7 http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/onkentesseg_2018_kisfelbontasu.pdf

Az önkéntes segítők döntően alkalmi jelleggel, de évente több alkalommal önkénteskednek, és ugyanez mondható el az adományozási szokásokról is.
A jótékonykodás – közvélemény-kutatási adatok fényében – inkább a nőkre, mint a férfiakra, inkább a jómódúakra, mint a kevésbé tehetősekre, valamint inkább az idősebbekre, mint a fiatalabbakra jellemző. A legtöbb megkérdezett egyetért azzal az állítással, hogy a rászorulókon való segítés erkölcsi kötelesség az egyén számára, ugyanakkor az állam társadalmi szerepvállalása iránti igény is ugyanilyen jelentős mértékű a megkérdezettek között.
Az elmúlt években két, az önkéntességet is érintő intézkedés került bevezetésre. A szociális igazgatásról és ellátásokról szóló 1993. évi III. törvényben meghatározottak alapján a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülőknek egy évben legalább 30 napnyi munkát kell végezniük. Amennyiben ezt sem a közfoglalkoztatás, sem pedig a nyílt munkaerőpiacon vagy más formában nem tudják megtenni, 30 napnyi közérdekű önkéntes tevékenység végzése is elfogadható. A másik intézkedés az iskolai közösségi szolgálat keretében végzett tevékenység.
A kutatás nagy hangsúlyt fektetett a vállalati önkéntesség kérdéskörére is, mely témát alapvetően egy vállalati vezetőkkel folytatott interjúsorozat segítségével járták körbe a kutatók. Az interjúsorozatok fényében elmondható, hogy a vállalati önkéntes programok népszerűségét és gyakorlatát alapvetően az anyacég vállalati kultúrája, valamint a magyarországi menedzsment hozzáállása, motiváltsága határozza meg. Ugyanakkor a felkeresett vállalatok többsége alkalmaz valamilyen motivációs eszközt (például munkaidő-kedvezményt) a munkatársak önkéntes programokba történő bevonására. A szakmai önkéntesség kevésbé elterjedt a cégek körében, és különösen az állami tulajdonú vállalatoknál domináns a hagyományos, valamilyen könnyű fizikai munka jellegű önkéntes programok szervezése.

A kutatás rávilágított arra, hogy hazánkban az önkéntesség dinamikusan fejlődő, az élet majdnem minden területén megjelenő, a társadalom tagjainak körében kedvező megítélésű tevé- kenységi forma ugyan, annak fejlesztését a megkérdezettek minden szegmense (lakosság, önkéntesek, vállalatok) fontosnak tartja. Ebben mind az állami ösztönző eszközöknek, mind az önkénteseket fogadó szervezetek felkészítésének jelentős szerepet szánna.
Az önkéntesség mikroszinten gyakorolt kedvező hatását kutatások bizonyítják: egyrészről természetesen jó a segítetteknek, illetve a társadalmi ügynek, amit szolgál, másrészről azonban az önkéntes is többé, jobbá válik általa.

Az önkéntesek elégedettebbek, boldogabbak és magukat fizikálisan jobban érző emberek, mint a nem önkéntesek (Bartal 2009).

Az önkéntesség társadalmon belüli mértéke, illetve minősége ugyanakkor az adott társadalom szolidaritási, illetve bizalmi szintjéről is árulkodik. Az önkéntes tevékenység ugyanis nem csupán az önkéntességben részt vevők – mind a segítséget kapók, mind pedig az azt nyújtók – számára előnyös, hanem a társadalmi tőke erősítésének egyik eszköze is lehet. Egyes szerzők (például Putnam 2006) szerint a társadalmi tőke nagyságát, így a gazdasági, kulturális fejlettséget, sőt a demokrácia működőképességét is alapvetően meghatározza a civil szerveződések, így többek között az önkéntes hagyományok fejlettsége. Az önkéntesség fejlesztése tehát mind az egyének, mind pedig a társadalom szempontjából kívánatos.

Az önkéntesség meghatározása

Az önkéntességnek nincs egyetlen olyan egységes definíciója, ami mindenki által elfogadott lenne. Minden országban más és más tartalommal telítődhet az önkéntes tevékenység, amit nagyban meghatároznak az adott állam vagy térség történelme, kulturális hagyományai és az együttélés mintázatai. Azonban nemcsak országról országra érthetnek mást az emberek az önkéntességen, de többnyire a kutatók között sincs egyetértés a meghatározásra vonatkozóan. Mindazonáltal a definíciók- nak vannak bizonyos állandó elemei, amik a tágan értelmezett önkéntesség lehatárolására alkalmasak, ezek többnyire: az „önkéntes”, szabad választás, a fizetség hiánya, illetve valamilyen társadalmi közjó elérésére irányuló tevékenység. Az egyet nem értés általában a további lehatárolásnál jelentkezik, rendszerint az önkéntes tevékenység szervezettségével, gyakoriságával, tudatosságával kapcsolatos eltérő vélemények vonatkozásában.

Az alábbiakban áttekintjük, hogyan tesz kísérletet az önkéntesség meghatározására az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európai Unió, majd áttérünk a magyar jogi szabályozás, a Központi Statisztikai Hivatal, valamint a Nemzeti Önkéntes Stratégia „önkéntes” fogalmára.

Az ENSZ 2001-ben, az önkéntesek nemzetközi éve alkalmából kibocsátott határozata[8] alapján az alábbi feltételeket állapította meg az önkéntes tevékenységre vonatkozóan:

- a személy belső indíttatásából, szabad akaratából;
- a közjó érdekében, más személy vagy a társadalom hasznára;

8 http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/56/38&Lang=E, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

- nem anyagi ellenszolgáltatás érdekében végzett tevékenység,
- mely magában foglalja az önkéntesség hagyományos, kölcsönös segítségnyújtáson alapuló formáit csakúgy, mint a formális, szervezeteken keresztüli tevékenységet.

Hasonlóan tágan határozza meg az önkéntes tevékenységet az Európai Unió is, ebből a szempontból különös figyelmet érdemel az Európai Bizottságnak az önkéntesség európai éve alkalmából kiadott közleménye[9]. A közlemény az alábbi definíciót adja az önkéntességre:
„Az önkéntesek önszántukból cselekszenek, saját választásuk és motivációjuk szerint, mindenféle díjazás nélkül. Az önkéntesség a szolidaritás egyik módja, amely lehetőséget nyújt egyéneknek és szervezeteknek arra, hogy megismerjenek és orvosolni próbáljanak emberi, társadalmi vagy környezeti kérdéseket és problémákat. Az önkéntesek munkájukkal gyakran egy nonprofit szervezetet vagy közösségi alapú kezdeményezést támogatnak."
Látható tehát, hogy mind az ENSZ, mind az Európai Unió a lehető legtágabb fogalommeghatározással dolgozik, mely integrálni képes a részes államok, illetve a tagállamok definícióit is, egyfajta közös kiindulási alapot kínálva. Ugyanakkor az EU más jogszabályai, illetve a tagállamok, a három fő feltétel mellé olykor egy negyediket is hozzátesznek, a szervezeti keretek között végzett (vagyis a formális) önkéntes tevékenységre szűkítve a fogalmat. Mindazonáltal hozzá kell tenni, hogy a tagállamok többségének nincs jogszabályi meghatározása, sem pedig az önkéntességre vonatkozó jogszabálya, stratégiája (GHK 2010).
Magyarországon az önkéntes tevékenységről szóló törvény (2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről, Köt.) konkrét definíciót nem ad ugyan, de egyértelműen kirajzolja a közérdekű önkéntes munka kereteit, ami ugyancsak az önkéntesség tág értelmezéséről tanúskodik. Még ha a törvény maga csupán a fogadó szervezetnél végzett önkéntes munka szabályait fekteti is le: „Az Országgyűlés elismeri a társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységét kifejező, a személyeknek és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységét."

A jogszabályi definíció 2012-ig váratott magára, amikor is elfogadták a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012–2020 elfogadásáról és a végrehajtásához szükséges középtávú feladatokról szóló 1068/2012. (III. 20.) Kormányhatározatot.

9 http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0568:FIN:- HU:PDF, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

A NÖS, a korábbiakhoz hasonlóan, az önkéntesség tág meghatározását adja: „Az önkéntesség olyan tevékenység, amelyet a személy szabad akaratából, egyéni választása és motivációja alapján, a pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végez más személy, személyek vagy a közösség javát szolgálva."

Érdemes röviden kitérni a Központi Statisztikai Hivatal fogalomhasználatára is. A KSH nonprofit statisztikáiban – mivel a nonprofit szervezetektől érkezik az adatszolgáltatás – csak a szervezetekhez köthető, vagyis a szűkebb értelemben vett önkéntes tevékenységgel foglalkozik. A hivatal 1995 óta gyűjt adatokat a nonprofit szervezetekhez kapcsolódó önkéntesek számáról (a szervezetek önbevallása alapján).

Ugyanakkor a KSH az elsők között adaptálta az önkéntes tevékenységek méréséről szóló 2011. márciusi ILO-kézikönyvet[10] melynek értelmében, a munkaerő-felméréshez kapcsolódóan, ennél szélesebb körben – mind formális, mind informális megnyilvánulásai tekintetében – is vizsgálja a nem fizetett munkát. Ez utóbbi rendszeres kutatása során a KSH az alábbi, a NÖS meghatározásával nagymértékben korreláló „önkéntesség" definíciót alkalmazza:

- közvetlenül vagy valamilyen szervezeten keresztül;
- önszántukból, ingyen, ellenszolgáltatás, fizetség nélkül;
- háztartásukon kívül élő személyek javára vagy a társadalom (csoport, tágabb közösség, állatok vagy a környezet stb.) hasznára végzett munka, tevékenység.

Bár gyakran indokolt lehet az önkéntesség szűkebb értelmezése, mind a nemzetközi ajánlások, mind pedig a magyar jogszabályok a tágabb értelmezést preferálják.

Az első jelentősebb lökést az önkéntes szféra számára az ENSZ által szervezett 2001-es önkéntesek nemzetközi éve hozta. Az ENSZ Közgyűlésének határozata alapján a nemzetközi év keretében megvalósuló programoknak alapvetően az önkéntesség társadalmi, illetve az önkéntes szervezetek kormányzat és helyhatóságok általi elismertségének növelését kellett szolgálniuk, ezenkívül a határozat javaslatot tett egy nemzetközi információs rendszer, továbbá egy kormányok által kidolgozandó, az önkéntes munkavégzést támogató rendszer felállítására (Czike–Kuti 2006).

Magyarországon létrejött egy, a programokat összehangoló akció-bizottság, abban az évben rendezték meg először az önkéntesek nemzetközi napját, hetét, illetve ünnepét is, de ekkorra datálható az egyfajta civil önkéntes-összehangoló szerepet is ellátó Önkéntes Központ Alapítvány létrejötte, valamint a www.onkentes.hu weboldal is ekkor alakult.

10 http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_167639/lang--en/index.htm, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

A kormányzat is bekapcsolódott az önkéntesség népszerűsítésébe, mely fejlemények összhatásaként lendületet kapott a hazai önkéntesség, növekedett társadalmi ismertsége és elismertsége.

Hamarosan megszületett az önkéntesség törvényi szabályozása is: elfogadták a 2005. évi LXXXVIII. törvényt a közérdekű önkéntes tevé- kenységről, mely intézményesítette az önkéntes tevékenységet, pontosabban annak egy meghatározott formáját. A Köt. célja az volt, hogy szerződéses jogviszony keretében rendezze az önkéntes és a fogadó szervezet viszonyát, ami biztonságot és garanciát nyújt mindkét fél számára, valamint állami oldalról is bizonyos kedvezményekkel elismerhető (például egyes, az önkéntes munkájához kötődő költségelemek adómentessé tételével). 2013-ban – a NÖS-ben foglaltaknak megfelelően – felülvizsgálták és aktualizálták a törvényt (a 2013. évi XLIV. törvénnyel).

A 2000-es évek közepén kezdődött meg továbbá az önkéntesség infrastruktúrájának, szolgáltató-fejlesztő központjainak kiépítése, melynek keretében első körben az önkéntes központok (2005-től), majd egy országos, illetve minden megyében megyei önkéntes centrumok (2009- től) jöttek létre (a Társadalmi Megújulás Operatív Program [TÁMOP] 5.5.2 keretében). A centrumok egyfelől szakmai fejlesztő szerepkört kaptak az önkéntes szervezetek vonatkozásában, másfelől önkéntességgel kapcsolatos információkkal szolgálnak a szélesebb társadalomnak is. Az önkéntes centrumok kiépülését követte az Új Széchenyi Terv keretében, 2011–2013 folyamán az úgynevezett önkéntes pontok felállítása, melyek ugyancsak infrastruktúrával, humánerőforrással segítik az önkéntes akciókat, és a megyeközpontoktól távolabb élők számára is lehetőséget kínálnak arra, hogy megismerkedjenek az önkéntesség nyújtotta lehetőségekkel. A pályázatokon nyertes 102 szervezet helyi önkéntes programok megvalósítását is vállalta, melyeken a helyi lakosok széles köre személyesen megismerkedhet az önkéntesség előnyeivel, hasznosságával.

A 2001-es nemzetközi év után tíz esztendővel, 2011-ben rendezték meg az önkéntesség európai évét, mely újabb lehetőségeket kínált az önkéntesség tematizálására, elismertségének növelésére, az önkéntesség és az aktív állampolgárság pozitív üzenetének tudatosítására. Magyarországra különös figyelem hárult, ugyanis erre az időszakra esett a soros magyar EU-elnökség is.

Az év során számos program valósult meg (például Önkéntesen a tiszta Magyarországért országos hulladékgyűjtő akció, Önkéntes roadshow, Önkéntesek Hete, Társadalmi Szolidaritás [TÁRS] program középiskolásoknak [NÖS 2012]), melyekről a média is beszámolt, a magyar társadalom széles rétegeihez juttatva el az önkéntesség üzenetét.

A felélénkült figyelem fenntartása rendkívül fontos, részben e célt szolgálja a fent említett önkéntes pontok létrehozása is.

2011-ben kezdődött el továbbá a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012– 2020 című dokumentum kidolgozása, melyet a hozzá kapcsolódó cselekvési tervvel egyetemben az 1068/2012 (III. 20.) Kormányhatározat formájában fogadott el az Országgyűlés. A stratégia három általános célt fogalmaz meg:

- az önkéntesség kultúrájának fejlesztése és attitűdfejlesztés, melynek során csökkennek az önkéntességgel kapcsolatos negatív előítéletek, illetve az önkéntesség a közbeszéd részévé válik;
- speciális célcsoportok bevonása, különös tekintettel a fiatalokra, az idősekre és az olyan speciális csoportokra, mint például a kisgyermekes anyukák, mely csoportok társadalmi kiilleszkedésének megelőzését is segítheti az önkénteskedés;
- hátrányos helyzetű csoportok integrációjának elősegítése, a társadalmi kohézió növelése, annak a tapasztalatnak a fényében, miszerint az önkéntesség révén nő az egyének társadalmi tőkéje, erősödik társadalmi részvételük, illetve nő a munkaerő-piaci reintegráció esélye.

Összességében elmondható, hogy számos kedvező fejlemény, intézkedés történt Magyarországon a rendszerváltás óta, és csakúgy, mint a térség más államaiban, az önkéntesek száma felfelé ívelő trendet követett, illetve a közgondolkodás is pozitív irányba változott az önkéntesség megítélésével kapcsolatban.

Az EU átlagát tekintve a 15 éven felüli európai lakosság 22–23 százaléka végez önkéntes tevékenységet, ami egyes országokban (például Nagy-Britannia, Svédország, Hollandia) a 40 százalékot is meghaladja. Hazánkban az önkéntesek aránya a szervezeteken keresztül végzett önkéntességet vizsgáló 2008-as Európai értékvizsgálat adatai szerint 10,8 százalék volt, egy 2013-ban végzett kutatás szerint a magyar lakosság mintegy harmada végzett önkéntes tevékenységet közvetlenül vagy szervezeteken keresztül. Az önkéntesség gazdasági értékét ugyanakkor a kutatások Magyarországon 2010-ben a bruttó nemzeti termék (GDP) 1 százaléka körüli értékre, míg egyes nyugat-európai országok (például Hollandia, Svédország) esetében akár a GDP 3–5 százalékára tették (GHK 2010).

Az említett nyugat-európai országokban mindemellett az önkéntesek jellemzően rendszeresen és szervezethez kötődően végeznek önkéntes tevékenységet, ez a tudatosság és rendszeresség a magyarországi megkérdezettekre kevéssé jellemző.

SZERVEZETI KERETRENDSZER

Az önkéntességben részt vevő főbb állami szervek és egyéb szervezetek

Az önkéntességért felelős fő állami szervezet

Az önkéntesség jogi, szakmai és államigazgatási-szabályozási értelemben elsősorban az Emberi Erőforrások Minisztériumának hatáskörébe tartozik. A minisztérium közvetlen kapcsolatot tart fenn a civil szektor szervezeteivel és koordinálja a Kormányzati együttműködési programokat; információt nyújt jogi és pénzügyi kérdésekről, valamint pályázatokat készít elő és olyan dokumentum-adatbázist vezet, ami elősegíti az önkénteseket fogadó szervezetek ismertségét. Ezenkívül a minisztérium felügyeli a regionális "Önkéntes központokat", amelyek korábbi EU-s pályázatok segítségével jöttek létre, és támogatják az önkéntes szervezeteket. Ezenkívül valamennyi minisztériumnak van egy részlege a "civil párbeszédért", bár a hangsúly inkább általában a civilekre és a társadalmi párbeszédre helyeződik, nem annyira az önkéntességre.

Szervezetek, amelyek elősegítik az önkéntességet, elősegítik az együttműködést és a csereprogramokat

Nemzeti Önkéntes Központ Alapítvány (ÖKA)[11]

Az Önkéntes Központ Alapítvány a legfőbb önkéntes szervezet Magyarországon. Célja, hogy támogassa az önkéntes tevékenységeket Magyarországon és az önkéntesekre támaszkodó szervezeteket. A központ szakmai információkat oszt meg, tanácsadást és képzést nyújt valamennyi lehetséges érintettnek: a szervezeteknek és önkénteseknek egyaránt.

11 http://www.oka.hu

További céljai magába foglalják az önkéntesség mozgalmának terjesztését és integrálását a magyar társadalomba, magánszemélyekkel, társadalmi szervezetekkel közvetlen együttműködésben végzett tevékenységek, szervező munka, intézmények és vállalkozások számára nyújtott, önkéntességhez kapcsolódó szolgáltatások, szakmai támogatás.

Civil Szolgáltató Központok (CISZOK)

A Civil Szolgáltató Központok hálózata szakmai és infrastrukturális szolgáltatásokat nyújt a civil szektor számára, amelynek célja az együttműködés és a különféle (közérdekű) fejlesztések javítása az érintett szervezetekkel. Tanácsadást és információt nyújtanak, rendezvényeket és képzéseket szerveznek regionális önkéntes központként működnek[12].

NIOK Alapítvány

A NIOK Alapítvány szolgáltatást nyújt önkéntességet érintő témákban és kampányok szervezésében, weboldalt és önkéntességet segítő nyilvános adatbázisát működtet szervezetek számára, valamint számos programja volt már, ami az önkéntesség terjesztésére alapult.

Csatlakozás az európai esernyő szervezetekhez / hálózatokhoz

Az önkéntes szervezetek hazánkban nem kapcsolódnak közvetlenül az európai ernyő szervezetekhez. Ez egyfajta sajátosság a térségünkben, ami még kihasználatlan potenciálokat rejt a jövőre nézve. Kivételt képez az Önkéntes Központ Alapítvány, amely a CEV, Le Centre Européen du Volontariat hazai tagszervezete.

12 https://nav.gov.hu/nav/archiv/szja1_1/Tajekoztatok_archiv/ciszok.html

A környezettudatosság és fenntartható fejlődés közösségi példái Magyarországon

A fenntarthatóság felé való átmenet jó példái Magyarországon[13] címmel 2013-ban megjelent példagyűjtemény Kajner Péter, Lányi András és Takács-Sánta András szerkesztésében teljeskörűen értékelte a Magyarországon fellelhető, kisközösségeket a környezettudatosság útján segítő kezdeményezéseket. Az alábbiakban kiemeljük a példagyűjtemény azóta is hiánypótló megállapításait, melyek kifejezetten kapcsolódnak az önkéntes szervező munka jelentőségéhez, aminek keretében, közvetlen anyagi haszonszerzés helyett a közösségi szintű fenntartható fejlődést részesítették előnyben.

A településszintű, komplex fenntarthatósági kezdeményezések kiindulópontja rendszerint a nehéz anyagi helyzetű községek erőfeszítése a lakosság, főleg a fiatalok elvándorlásának megakadályozására. A sikeres gyakorlatok bizonyítják, hogy az elmozdulás az ökológiai fenntarthatóság irányába tisztán gazdasági értelemben sem kiadást jelent; mert ami jó a természetnek, már rövid távon is előnyös lehet a község számára. A tájadottságokhoz alkalmazkodó, részben hagyományos gazdálkodási formák felelevenítése, akár közösségi vállalkozás keretében történik, akár a családi gazdaságokat aktivizálja, komoly hozzájárulást jelent a lakosság megélhetéséhez. Első lépésben általában a közétkeztetés jut helyben előállított nyersanyaghoz, a háztáji termelés bátorítása azonban a családi önellátás terén is kedvező változásokat hoz, többek között kerecsendi esettanulmányunk szolgál példával erre. Ennél tovább lépni csak összefogással lehet: a tájrehabilitáció, a magasabb hozzáadott értékű, feldolgozott termékek előállítása, tárolása és értékesítése olyan tudást, szervezést, tervezést, nem utolsósorban anyagi forrásokat kíván, melyek ritkán elérhetőek az egyénileg vállalkozók számára.

A tanulmánykötetben ismertetett kezdeményezésekben komoly szerepet játszott az önkéntesek bevonása, valamint a közmunkaprogram és más szociálpolitikai programok forrásainak bevonása. Az önkormányzati, szövetkezeti, alapítványi és nonprofit vállalkozási formák leleményes összekapcsolása kiszélesíti a kezdeményezők mozgásterét.

13 http://elotiszaert.hu/letoltes/nfft/FF_Jo_peldak_MIS-OKO_06_17-v4.7.pdf

E nélkül a foglalkoztatást, feldolgozást és értékesítést szabályozó bonyolult és gyakran változó jogi feltételek között nehezen boldogulnának a szervezők. A komplex fejlesztési programok előnye, hogy kihasználhatják a különféle kezdeményezések egymást erősítő (szinergikus) hatását. Nyilvánvaló a kölcsönhatás a megélhetést, munkát helyben kínáló programok és a közösségek megerősödése között. Ennek a fordítottja is áll: az élelmiszer-önrendelkezés legfőbb akadályai, nevezetesen a mezőgazdasági tevékenységhez szükséges föld hiánya (birtokkoncentráció), a vállalkozások jövedelmezőségét biztosító értékesítési lehetőségek hiánya (a kereskedelem központosítása), valamint a hozzáértés és a vállalkozó szellem hiánya egyúttal a helyi társadalom politikai önrendelkezése felé vezető utat is elzárják.
A rehabilitáció tűnik alkalmas kifejezésnek e közösségi kezdeményezések jellemzésére. Megpróbálják feleleveníteni a feledésbe merült helyi tudást, visszaszerezni az idegen kézre jutott termőföldet, pótolni az elvándorolt falusi értelmiséget, összekovácsolni a széthullott közösségeket, önkéntes programokon keresztül aktivizálni a társadalmi tőkét és együttműködést.

Településszinten terveznek és az élet minden területére kiterjedő életforma-reformot, környezettudatos civil összefogást valósítanak meg a Magyar Élőfalu Hálózat résztvevői, amit kiemelt jó példaként említhetünk. Közösségi kertek létrehozásán világszerte egyre népszerűbb mozgalom fáradozik. Ide is olyan kezdeményezéseket sorolhatunk, amelyekben a közösségépítés, az öntevékenység, a rekreáció és az egészséges táplálék előállítása összekapcsolódik. A kispesti „városi tanya” jó példája a nálunk ma még gyerekcipőben járó kezdeményezésnek.

A közösségi kerteknek egy másik válfaja azonban már komoly hazai hagyományokkal rendelkezik. A Kárpát-medencei Gyümölcsész Hálózat, valamint egy göcseji erdész kezdeményezései nyomán országos ismertségre tett szert a tájadottságokhoz alkalmazkodó gyümölcsészet eszméje, ami számtalan önkéntes bevonásával működik mai napig. A cél a helyben honos fajták megmentése a kipusztulástól, és ezekkel együtt a gyümölcsészethez fűződő gazdag kulturális hagyomány feleleventése. Drávafokon, Pórszombaton, Viszákon, Visnyeszéplakon, Csabdiban, a somogyvámosi Krisna-völgyben, Fóton és több más településen találunk ma már olyan fajtagyűjeményt (vagy ahogy a pórszombatiak mondják: „tündérkertet”), amelyre ígéretes szerep vár a biológiai sokféleség megőrzésében, egyedülálló hagyományos gyümölcskultúránk fenntartásában, és talán annak újra-elterjesztésében is.

A vállalkozások sokfélék, az egyik irányzat a helyi értékmentést, gyűjtőmunkát hangsúlyozza, a másik az országos génbankokban őrzött változatok visszahonosításán fáradozik. Panyolán és Gyulán közösségi kert helyett a szervezők „háztáji" gyümölcsösök kialakítását ösztönzik, tájfajtákkal, de génbankból nyert szaporítóanyaggal. Sikeresnek – azaz fenntarthatónak – e kezdeményezések akkor nevezhetők, ha elnyerik az érintett települések lakóinak együttműködését, azok a magukénak érzik a fajtagyűjteményeket, és önkéntesként bekapcsolódnak gondozásukba, illetve gyarapításukba.

A környezettudatosság egyik sajátos színtere a termelői piacok és a közösség által támogatott mezőgazdaság különböző formái a leginkább kézenfekvő módon, a gazdálkodásban segítik város és falu közeledését. A tényleges egymásrautaltság az élelmezés terén a leginkább nyilvánvaló. Mégis, a kereskedelmi közvetítő láncolat lerövidítésére, termelő és fogyasztó közvetlen kapcsolatának megteremtésére irányuló kezdeményezések nehézkesen terjednek. Súlyos akadályok tornyosulnak az útjukban mindkét oldalon. A kereslet oldalán elsősorban a vásárlóerő hiánya, amely a látszólag olcsó, bár jóval silányabb minőségű tömegáru elfogadására késztet.

Szerepet játszik persze a megszokás is, a kényelem, a divat, valamint a közönséges tudatlanság: a globális és hazai élelmiszerkereskedelmi hálózatoknak bőven futja bevételeikből – és a szerencsétlen módon becsatornázott uniós támogatásból – monopolhelyzetük védelmére és a fogyasztó befolyásolására. Azonban semmi kétség, a kínálati oldalon megjelenő családi és egyéb kisvállalkozások sincsenek ma még abban a helyzetben, hogy tömeges igényeket elégítsenek ki. Jó fél évszázados kiesést kell pótolniuk ahhoz, hogy képesek legyenek érvényesíteni és kiaknázni azokat az előnyöket, amelyek a mérleget a munka- és tudásintenzív, változatos és értékesebb beltartalmú termék oldalára, azaz az ökológiai fenntarthatóság oldalára billenthetnék az élelmiszer-termelésben és - kereskedelemben. Ehhez persze törekvéseiket célszerű intézkedésekkel támogató agrárpolitikára volna szükség, hiszen a mezőgazdaság jövedelmezősége Európában, tetszik – nem tetszik, elsősorban a nemzeti és uniós agrárpolitika alakulásán múlik.

A nagyobb városokban azonban – például Kecskeméten és Budapesten –, valamint jelentős idegenforgalommal rendelkező településeken – Nagymaros, Káptalantóti – sikeres termelői piacok jöttek létre az elmúlt években.

Igazat kell adnunk egyébként a kecskeméti piac szervezőjének, amikor tiltakozik az elnevezés ellen: „termelői” piacnak inkább a monopolhelyzetű élelmiszer-kereskedelmi hálózatok kezében lévő vásárcsarnokokat és bevásárlóközpontokat nevezhetnénk, ahol a termelő-eladó (rosszabb esetben a nepper) diktál a kiszolgáltatott és enyhén szólva alulinformált fogyasztónak. A családi gazdaságok és őstermelők változatos árukínálatával csábító klasszikus piacok viszont „fogyasztói” piacok a javából, hiszen itt a vevő valódi és általa ellenőrizhető alternatívák között választ. Azoknak az elkötelezett önkénteseknek, akik anyagi haszonszerzés nélkül segítik a termelői piacok létrejöttét és működését, szintén sokat köszönhetnek a ma reneszánszát élő helyi termékek előállítói és fogyasztói.

A hazai gyakorlat ma már lehetővé teszi az előállító és a felhasználó közötti közvetlen kapcsolat más formáinak a bemutatását is. Az úttörő vállalkozás, a ma már jelentős forgalmat bonyolító budapesti Szatyor a bevásárlók közössége, míg a szegedi tanyavilág termékeit a városi fogyasztóhoz eljuttató Évkerék „zöldségközösség” a közösség által támogatott mezőgazdaság klasszikus receptjét követi: a termelő szerződik vásárlóival, akik előre kialkudott áron bizonyos rendszerességgel az évszaknak megfelelő, egészséges, környezetbarát módon előállított terményekhez jutnak. A Szatyor egyedi megrendeléseket is elfogad, ma már boltja is van. A növekvő érdeklődés láttán egyre több gazdának éri meg, hogy ezen az úton értékesítsen – a bővülő választék vonzza a vásárlókat: a sikeres működés egy kritikus ponton túl maga gerjeszti a pozitív folyamatokat.
Ugyanezen a mintán alapul a tervezett Hévíz-Balaton Zalai-dombhátak Leader Egyesület SZEZON bevásárló-közösségének ötlete és jövőbeni elindítása is, közelebb hozva az egészséges termék iránt érdeklődő fogyasztót a termelőkhöz. Mindezt megjelenítve a Hévíz és *Gyenesdiás piacterén*.
Hazai specialitásnak tűnik a herencsényi Ökotársulás, mely a közösség által támogatott mezőgazdaság egy sajátos modelljét alakította ki. Itt a fővárosi családok megvásárolták a földet, amelyen létrehozták az ellátásukat egész évben biztosító mintagazdaságot; a termelést fizetett alkalmazottaik végzik. A vállalkozás ezúttal is egy összetartó közösség átgondolt életforma-kísérletének részét képezi, a gazdálkodásban pedig következetesen érvényesítik az ökológiai fenntarthatóság és önkéntesség szempontjait.

De miként lennének fenntarthatóak és környezettudatosak a fenntarthatóság kísérletei, ha a tudás átadásának és megújításának legfontosabb intézménye, az iskola nem elkötelezett a fenntarthatóság és civil részvétel pedagógiájának elvei és gyakorlata mellett?

Az ebbe az irányba tett törekvések nálunk elsősorban az ökoiskola hálózat közreműködésével terjednek. A sikeres ökoiskolák példája azt mutatja, hogy a környezeti tudatosság alakításában a tapasztalatnak, következésképpen az iskola falain kívüli gyakorlati tevékenységeknek a szokásosnál nagyobb szerep jut. Nemcsak természettapasztalatról van szó.

A környezet védelme társadalmi tevékenység: megkívánja azoknak a társadalmi-gazdasági folyamatoknak az értő ismeretét, amelyek a természeti környezet túlterheléséhez, pusztulásához vezetnek. S még ennél is többet kíván: semmi egyébbel nem pótolható tapasztalat forrása lehet az aktív részvétel a folyamatokban, egyrészt a természeti és épített környezet védelmére, épségének helyreállítására szerveződő közösségek munkájában, másrészt az agrikultúra, a természettel való hasznos együttműködés elsajátításában – növények termesztésében, állatok gondozásában.
Az ökoiskolák és a hozzájuk kapcsolódó iskolakertek, mintagazdaságok, erdei iskolai és helyi tudás programok, tanösvények, környezetvédelmi akciók választékából néhány elismert hazai intézmény gyakorlatát emelhetjük ki abban a reményben, hogy a debrecen-józsai Rózsavölgyi Gyermekkert, a nyíregyházi E-Misszió tanyapedagógiai kísérlete, az algyői ökoiskola, a jászberényi zöld diákparlament, valamint a káposztásmegyeri Homoktövis Oktatóközpont jó példája kedvet csinál e kezdeményezések követéséhez.

A kisebb települések úttörő szerepet játszhatnak a megújuló forrásokra épülő helyi energetikai rendszerek kialakításában, ami gyakran áldozatos önkéntes munkával és szervezéssel jár együtt. A szél-, nap-, geotermikus- és biomassza-energia felhasználása elsősorban helyben bizonyulhat gazdaságosnak.
A decentralizált és kisléptékű helyi ellátó hálózat kiépítése tehát kéz a kézben jár a megújuló energiaforrások hasznosítására irányuló törekvésekkel. Az úttörő vállalkozások általában egy-egy település közintézményeinek a fűtéséről, melegvíz- vagy áramellátásáról gondoskodnak. Vonzerejüket növeli, hogy közvetlen megtakarítást jelentenek a községek költségvetése számára.

Az aránylag drága, bár gyorsan megtérülő beruházások fedezetét nagyrészt persze pályázati forrásokból biztosítják. A megújulók részesedése az ország energia- szükségletének kielégítésében nálunk ma még messze elmarad az európai átlagtól, és még ennek a roppant szerény teljesítménynek az alapja is túlnyomó részt biomassza, márpedig ennek elégetése.

Ezen túl a szántóföldi üzemanyag-termelés terjeszkedése más kultúrák rovására fenntarthatósági szempontból aggályos lehet. Ilyen Bükkaranyoson a különféle megújuló források használatát összekapcsoló és egységes hálózatba szervező „virtuális erőmű”, vagy megyénkben, Nagypáliban a helyi távfűtés bioszoláris rendszere.

Újszilváson energetikai rendszerváltásról beszélnek: élen járnak geotermikus és napenergia hasznosításában, amit számos önkéntes szervező munkája is segít. Vépen országos nevezetesség a közösségi szélerőmű, amelynek csodájára járnak.

A helyi megújuló forrásokra építő energetikai modellre is jellemző, hogy az áttérés a környezetbarát, emberi léptékű technológiára egyszerre többféle módon is erősíti a helyi közösség önfenntartó és civil önszervező képességét. Miközben az önellátás alapvető feltételeit teremti meg egy igen kényes területen, egyúttal munkát is ad a helyi embereknek. Ahol az önellátás törekvése más kommunális szolgáltatásokkal kapcsolatban is felmerül, ott elérhető közelségbe kerül a – részleges – autarkia, amelyet nem az ökológia megszállottjai, hanem a politikai filozófia atyja, Arisztotelész tartott a demokrácia nélkülözhetetlen feltételének. Ennek egyik példája Újszilvás, ahol a hulladék szelektív gyűjtése és újrahasznosítása mellett értékesíthető helyi termékek előállítására is gondolnak, és az ökológiai szemléletet az iskolában is igyekeznek meghonosítani.

A saját sorsáról felelősen és szabadon döntő (demokratikus) közösség, ha létezik, a helyi környezet védelmét is a szívén viseli. A környezeti konfliktusok lefolyásának vizsgálatából pedig kiderül, hogy a környezet védelme csakis azokban az esetekben kecsegtet sikerrel, amikor az érintettek maguk fejtenek ki szívós ellenállást. Enélkül sem a jogszabályok, sem a hatóságok, sem a civil mozgalmak nem képesek gondoskodni ma még a rövid távú hasznot hajszoló üzleti szemlélettől súlyosan fenyegetett természeti (olykor kulturális) létfeltételek épségének megőrzéséről.
Valóban, a haszon növelése nem lehetséges a használat fokozása nélkül, a hatalom pedig a felhalmozott haszon gyümölcse: rendelkezés a vélemények, intézmények és javak felett. E hatalommal eredményesen szembeszállni jelenleg csak azok képesek, akik a hatalmi (kényszerítő) eszközökről eleve lemondtak, és egyedül meggyőződésük erejére, valamint társaik önkéntes segítségére támaszkodnak: *a civil mozgalmak*.

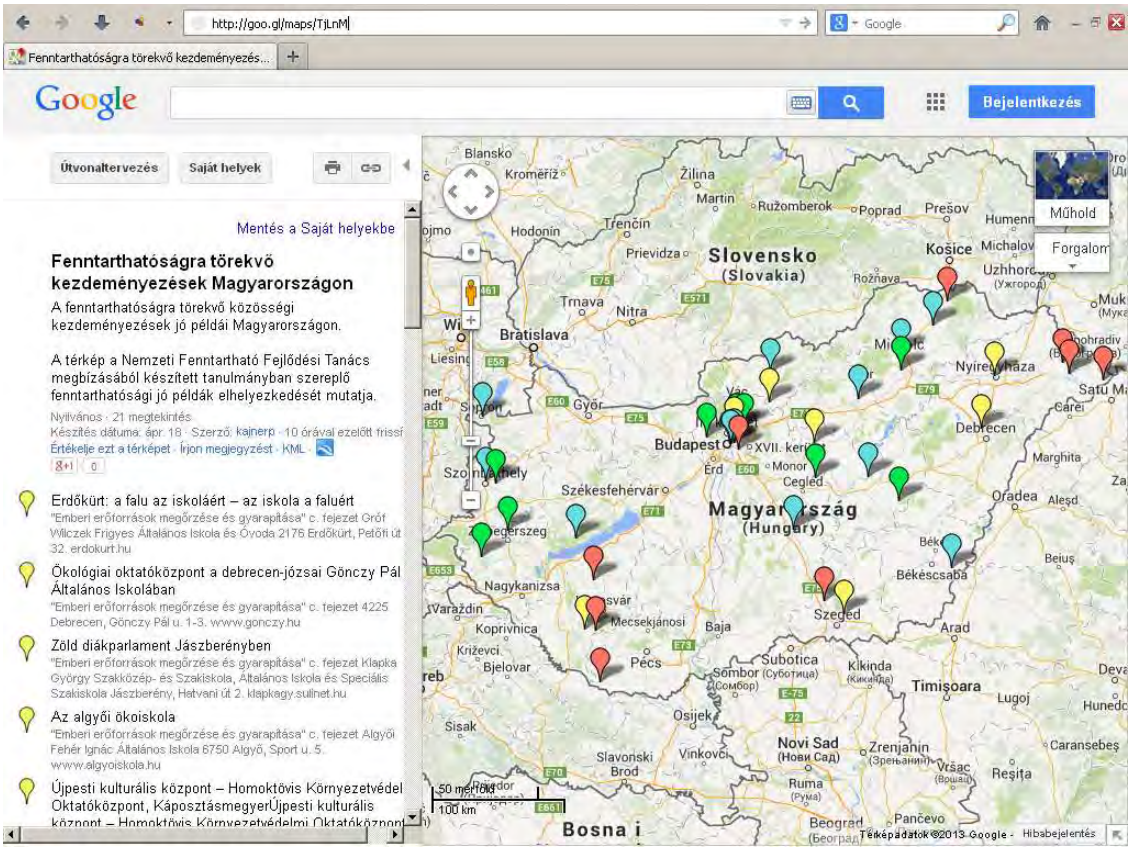

Környezeti nevelés, tudatformálás, társadalmi aktivitás gyakorlati példái Somogy megyében

A helyi lakosság környezethez való viszonya nem csupán a társadalmi és családi háttér függvénye, de befolyásolja a közösségi lét, illetve a települési és megyei önkormányzat környezeti stratégiája. Érdemes tehát részletesen megvizsgálni a lakossági véleményeket, illetve a társadalmi kezdeményezések célját és folyamatát. Ezzel képet kaphatunk arról, hogyan érdemes egy adott közösségben tájékoztató-tudatformáló stratégiánkat alakítani. Ebbe nem csupán a gyerek- és fiatalkori nevelés tartozik bele, hanem a közvetett, felnőttekre ható tudatformáló tevékenység is. Ez utóbbinak része a környezetvédelem területén kifejtett civil aktivitás indirekt hatása is. Az elmúlt évtizedekben, dinamikusan átalakuló társadalmunkban is nyilvánvalóvá vált, hogy a társadalmi változások nagymértékben hatnak a környezettel való egyéni és társadalmi viszonyra, illetve az oktatás és nevelés kérdéseire is.

Egyrészt megnőtt a születéskor várható élettartam és ezzel párhuzamosan az igény az életen át tartó tanulásra. Az információs társadalom egyik fenntartója a megnövekedett információigény.

Megsokszorozódott a dolgozó nők száma, ezzel átalakult a hagyományos családszerkezet — megváltozott a család megszólíthatósága és a gyereknevelés struktúrája. Megnőtt az egészséges környezetre, életmódra való igény jelentősége.
Új fogyasztási szokások alakultak ki, jelentős különbségek tapasztalhatók a hasonló társadalmi-gazdasági helyzetben lévő családok életmódja között is. Korábban ismeretlen volt: ma az emberek felfigyelnek a környezetvédelemmel és a természeti erőforrások felhasználásával kapcsolatos kérdésekre. Ez hatással van mind az oktatásra, képzésre és a termelésre, valamint a társadalmi szervek, szervezetek felelőssége is megnőtt.

Az átalakuló igényekre válaszképpen fontossá vált, hogy nemcsak az egyén vagy a család szintjén, hanem a társadalom magasabb szintjein is megfogalmazódjon a mindennapi, rövid és hosszútávon tapasztalható környezeti gondokra való odafigyelés gondolata. Erre nem csupán környezetvédelmi szabályok, intézkedések bevezetésével van szükség, hanem folyamatos, tudatos szemléletformáló tevékenységgel is.

A tudatformálás indirekt módszerei

A környezetvédelemben – csakúgy, mint sok más hosszútávra szóló, nem kampányszerű komplex tevékenységben – az érintettek viszonya a célhoz, a tevékenységhez vagy magához az érintett területhez és konkrét témához gyakran függ gondolkodásmódjuktól, szemléletüktől. Ezt a viszonyt és szemléletrendszert nevezzük együttesen attitűdnek.
Esetünkben az attitűdöket olyan részlegesen összerendezett szokásrendszerként definiáljuk, amely meghatározott körülmények között vezérli a viselkedést, és összességében meghatározott alkalmazkodási mintává áll össze.

Az önkéntes munkával kapcsolatos szakirodalomban alapelv, hogy valamilyen mértékben minden ember képes változni körülményei, céljai vagy más tényezők hatására. Erre a változásra, átalakulásra sokszor igénye is van. Éppen ezért, ha ezeket a tényezőket befolyásoljuk, hosszú távon teljes közösségekre lehetünk hatással.

A környezetvédelemben jól kihasználhatóak a **hosszútávon ható kapcsolatrendszerek**. Ezek befolyásolása főleg indirekt módszerekkel lehetséges a hosszútávon ható, preventív szemléletű környezetvédelem érdekében.

A teljesség igénye nélkül hatóterület lehet:

- családi nevelés,
- intézményes nevelés,
- intézményes oktatás (gyerekkor),
- intézményes oktatás (fiatal- és felnőttkor),
- formális kommunikációs csatornák (média, központi tájékoztatás, rendezvények),
- informális kommunikációs csatornák (interperszonális kommunikáció, nem explicit hordozók),
- teljes közösséget vagy a közösség egy részét megmozgató rendezvények, akciók,
- minden olyan nyilvános tevékenység, amely a megcélzott közönség számára közvetve vagy közvetlenül példát, viselkedésmintát nyújthat.

A konfliktushelyzetekben tudatformáló hatású lehet a *meggyőzés*, a megfelelő *tájékoztatás*, a preventív szemléletű *érdekeltségi rendszer kialakítása*.
Gondolunk itt akár olyan környezetvédelmi intézkedésekre is, amelyek mintegy jutalmazásos rendszerben működnek (pl. egy adott cél elérésekor közösségi „ünnep", rendezvény szervezése).
Általános tapasztalat — és ezt Somogy megyei példánk is megerősítette —, hogy a közfelfogás változatlanul előtérbe helyezi a *direkt*, illetve *negatív szemléletű* tudatformáló eszközöket (szankcionálás, problémakezelő eljárások), míg számos indirekt módszert nem tekint tudatformálónak. A negatív szemléletű direkt módszerek — mint a büntetés — tudatformáló szempontból nem előnyösek, sok esetben kedvezőtlen viselkedésformákat válthatnak ki (pl. azt a szemléletet, hogy a szemetet el lehet dobni az erdőben, *amíg senki nem veszi észre*); illetve az utólagosságot erősítik (azaz egy problémát csak létrejötte után lehet és kell kezelni).
Érdekeltségi rendszert hoz létre a kismértékű versenyeztetés is (pl. települések közötti településszépítési verseny). Ugyanakkor a gyermek- és fiatalkorú korosztályok versenyeztetése nem mindig előnyös, mivel az erős fogyasztói szemlélettel társulva előnytelenül hat, ellenségeskedést és jutalomközpontúságot válthat ki.

Az önkormányzatok kezében viszonylag egyszerűen használható társadalmi-közösségformáló eszköz a *védetté nyilvánítás*, az akciók – modellértékű kezdeményezések – felett gyakorolt *védnökség*, illetve *pozitív példák* kommunikációja: ezek – a települési önkormányzatot körülvevő tekintélytiszteletet is kihasználva – szintén tudatformálóak, hiszen *értékrendet közvetítenek*.

Szintén ebbe a csoportba tartoznak a megfelelő *képzések*, ezek lehetnek indirekt vagy direkt jellegűek is. Értékközvetítő szerepűek a *pályázatok* is – ezek gyakran jelképes díjakkal is nagymértékű direkt és indirekt hasznot hajtanak a civil szervezkedés, önkéntesség és környezettudatosság malmára.

Szintén hosszútávon ható, egyszerre direkt és indirekt forma a rendszeres, jól kommunikált *ellenőrzés* is. Egyrészt konkrét természet- és környezetvédő szerepe van, másrészt a várt, rendszeres – de nem túlzásba vitt – ellenőrzés jó értelemben vett feszültséget kelt, azaz a lakosságot bizonyos kérdésekre való odafigyelésre készteti.

Az önkormányzatok hatásköre a környezettudatosság formálása kapcsán

„A környezetvédelemben, a nevelés-oktatásban, közelebbről a környezeti nevelésben is érvényesül a szubszidiaritás elve. Eszerint a feladatokat a lehető legalacsonyabb társadalmi illetve állami szinten kell megoldani.
A helyi társadalom önállóságát az önkormányzatiság elve testesíti meg, ami a szubszidiaritással összevetve azt jelenti, hogy a helyi társadalom szintjén az önkormányzatoknak kell elsősorban felelősséget vállalni a környezetvédelmi feladatokért. (…)

A helyi környezeti nevelés, illetve társadalmi tudatformálás alapkérdése, hogy van-e a fenntartható fejlődés szemléletének helyi mozgástere. A helyi környezeti nevelés és tudatformálás lehetséges kiindulópontja a helyi környezeti problémák feltárása és a helyi értékek tudatosítása. A környezetvédelem azonban globális probléma is, ezért a helyi környezeti nevelésnek a globális szempontokra is mindig tekintettel kell lennie.”

Az önkormányzatok környezetvédelmi és oktatási-nevelési feladatai *törvényi kötelezettség formájában* jelennek meg. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 8.§ (1) bekezdése többek között kimondja: „A települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen: a településfejlesztés, a településrendezés, az épített és természeti környezet védelme ... az óvodáról, az alapfokú nevelésről, oktatásról ... valamint a gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodás; a közösségi tér biztosítása; közművelődési, tudományos ... tevékenység; ... az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítése.”

E törvényi rendelkezés fő elemei a következők:

- Az önkormányzatok felelősek helyi szinten az épített és természetes környezet védelméért, valamint a jelentős környezeti szempontokkal is bíró településfejlesztési és településrendezési feladatok ellátásáért. Ugyancsak felelősek az alább részletesebben kifejtett helyi oktatási és közművelődési feladatokért. E feladataik egymással összefüggenek és kölcsönösen átfedik egymást.
- Az önkormányzatok gondoskodnak az óvodáról, valamint az alapfokú nevelésről és oktatásról. Az óvodai, valamint az alapfokú nevelés és oktatás kiemelkedő jelentőségű a környezeti tudatosság kialakításában. Az önkormányzatok felügyeleti joguk keretein belül az oktatás-nevelés részévé kell hogy tegyék a környezeti ismeretek tanítását.
- Az önkormányzatok gondoskodnak a gyermek és ifjúsági feladatokról. A környezeti nevelés szempontjából ez elsősorban az iskolán kívüli környezeti nevelést, ismeretterjesztést, programok szervezését, a gyermekek és fiatalok helyi környezetvédelmi akciókba való bevonását jelenti.
- Az önkormányzatok feladata a közösségi tér biztosítása. Ez sokféleképpen értelmezhető fogalom. Egyik lehetséges értelmezése az átvitt értelemben vett közösségi tér, vagyis a közösségi élet, a közösségi atmoszféra kialakítása, amelynek része a helyi közösség együttes tevékenysége a helyi természetes és épített környezet megóvása és javítása érdekében.
- Az önkormányzatok felelősek helyi szinten a közművelődési és tudományos tevékenység előmozdításáért. A közművelődési feladatok ellátásán belül nagy jelentőségű a környezeti ismeretterjesztés. Ez elsősorban a felnőtt lakosságot célozza meg. A közművelődés az a tevékenység, amelynek keretén belül a legjobb lehetőség nyílik - ami a felnőtt lakosságot illeti — a globális környezeti ismeretek terjesztésére. A környezeti ismeretterjesztés akkor lehet igazán hatékony, ha a globális ismereteket a helyi problémákkal és akciókkal összefüggésben mutatja meg.
- Az önkormányzatok felelősek az egészséges életmód közösségi feltételeinek megteremtéséért. E feladatkör összefoglalja az összes fentebb említettet, így ide tartozik az egészséges életmódhoz szükséges infrastruktúra megteremtése, az ismeretek terjesztése és a helyi közösség szervezése.

Ebben a pontban tömören áttekintjük az önkormányzat hatáskörébe tartozó tudatformálási kérdéseket annak érdekében, hogy ezzel hangsúlyozzuk ezek fontosságát.

Az intézményes neveléssel kapcsolatos, az önkormányzat hatáskörébe tartozó kérdés lehet a *helyi nevelési-oktatási programok elfogadása, illetve a fenntartó döntési hatásköre a továbbképzések támogatásakor*.
Ezekben a kérdésekben érdemes minden esetben szakmai bázissal, elsősorban az oktatási intézmény testületével egyetértésben dönteni, mivel ezek az intézkedések csak hosszú távon hatnak. Tekintve, hogy a programok összhangban állnak a település oktatási koncepciójával, ezekben a kérdésekben is támogatják egymást a törekvések.

A környezeti nevelésnek megvannak az *iskolán* (az intézményes nevelésen) *kívüli formái* is: teret nyújthatnak közművelődési intézmények, környezetvédelmi oktatóközpontok, a természet- és a környezetvédő mozgalom civil szervezetei, csoportjai stb. Az önkormányzat ezeken a területeken támogatóként léphet fel, illetve rendezhet maga is vetélkedőket, kezdeményezheti táborok, kurzusok, tájékoztató-ismeretterjesztő kampányok elindítását.
A környezeti nevelést erősítik a helyi közösségi természet- és környezetvédő akciók, programok, a környezetvédelem jeles napjainak megünneplése, például a Föld Napja, a Madarak és Fák Napja, a Környezetvédelmi Világnap és más jeles napok.

Szintén érdemes figyelemmel kísérni a mesterségesen kiváltott vagy spontán módon létrejövő *hagyományokat* is a vidék, régió, település társadalmi átalakulásával párhuzamosan.
Ezek közé tartoznak az egyre gyakrabban – széles közönséget érintve – megrendezett ünnepek, versenyek-vetélkedők stb., amelyek mind intervenciós felületet jelentenek az önkormányzat számára.

Mindennek érdekében az önkormányzatnak fel kell mérnie a rendelkezésére álló *humán erőforrásokat* is.
A környezeti nevelés a civil önkéntesség nem kifejezetten környezetvédelmi célú közösségeinek, szervezeteinek és mozgalmi csoportjainak tevékenységében is megjelenik: a felekezeti bázisközösségek, a gyermek- és ifjúsági mozgalom, a városvédők stb. A velük való együttműködés fontos a környezeti nevelés társadalmasítása szempontjából.

Az önkormányzat jelentős tudatformáló hatást érhet el a megfelelő szintű és tartalmú *tájékoztatással*, illetve más – korábban már említett – indirekt tudatformáló eszközökkel.

A megfelelő tájékoztatás és a kölcsönösség érdekében érdemes néhány – viszonylag alacsony költségigényű, ám hatékony – intézkedést megfontolni:

- A helyi lakosság rendszeres tájékoztatása a területen található természet- és környezetvédelmi értékekről, állapotukról, védelmükben tett intézkedésekről. Ez egyrészt értékközvetítő jellegű, másrészt bevonja a lakosságot a terület gondozási folyamatába, megerősíti a tulajdonlás élményét (*„a mi falunk, a mi erdőnk”*, vagy *Gyenesdiáson a „mi forrásunk”*)
- Informális találkozók szervezése a lakossággal, illetve a helyi civil szervezetekkel és gazdálkodókkal, ahol egy-egy konkrét, helyi szintű környezetvédelmi kérdésben kaphatnak tájékoztatást, illetve tehetnek felajánlást a megoldására.
- Ezáltal a lakosság és az aktív társadalmi szereplők nem érzik magukat kizárva a folyamatokból, aktivitásukról pozitív visszajelzést, megerősítést kapnak. A preventív szemléleten túl az intézkedésnek lehet jutalmazó mozzanata is.
- A köznevelési-közoktatási intézmények és társadalmi szervezetek maximális bevonása a pozitív szemléletű környezetvédelmi akciókba – azaz minden olyan akcióba, ami nem konkrét probléma utólagos kezelésével foglalkozik (pl. nem szemétgyűjtésbe), hanem preventív szemléletű (pl. faültetés, parlagfűirtás, épített környezet fejlesztése, leendő szemétlerakók kiépítése). Itt szintén a saját élményt és a pozitív, preventív szemléletű környezetszemléletet erősíthetjük.
- A köznevelési-közoktatási intézmények és társadalmi szervezetek környezetvédelmi tevékenységéhez javaslattevői státusz kialakítása: ezzel az önkormányzat saját koordináló szerepét erősíti, illetve megkönnyíti a szervezetek és intézmények tevékenységét.
- A köznevelési-közoktatási intézmények és társadalmi szervezetek környezetvédelmi tevékenységét támogató védnöki szerep vállalása: ez az intézményeknek, illetve szervezeteknek megkönnyíti a pályázati pénzek elnyerését, az önkormányzatnak pedig megfelelő pozíciót biztosít egyes akciókban. Ezzel a szereppel az önkormányzat explicit értékközvetítő kommunikációt folytat.

Ahogy az az interneten gyűjtött somogyi példákból kitűnt, magas a környezeti nevelés és tudatformálás területén mutatkozó aktivitás a megyében. Ennek eredményei hosszú távon hatnak, így egyelőre eredményeik nem látványosak, ugyanakkor módszereik és intenzitásuk megfelelő.

Ugyanakkor alig találtunk a felnőtt lakosság környezettudatosságának fejlesztésére irányuló tudatos, közvetlen vagy közvetett törekvést a konkrét környezetvédelmi akciókon kívül (pl. parlagfűmentesítés).
Ezek támogatása hosszú távon a lakossági attitűd jelentős változásához vezethet, ezért ezek lehetőségeinek felderítése, támogatása mindenképpen ugyanannyira indokolt, mint a gyerekek, fiatalok környezeti nevelésének támogatása.

A társadalmi szervezetek és a társadalmi kezdeményezés, önkéntesség szerepe Somogy megye környezetvédelmében

Somogy Megyei Területfejlesztési Tanács megbízásából készült felmérést[14] mint jó gyakorlatot adjuk közre az alábbiakban.
A Területfejlesztési Tanács a megye környezetállapotának felmérése során többszintű tapasztalatcserét folytatott a megyében jelen lévő társadalmi szervezetekkel, illetve a településeken élő, szervezeten kívül tevékenykedő személyekkel. A felmérés egyik célja az volt, hogy összetettebb képet alkothasson a megye környezetállapotának megítéléséről, különös tekintettel a többféle társadalmi bázisból (lakosság, véleményvezetők, közintézmények — főleg iskolák —, társadalmi szervezetek) adódó különböző megítélésekre.

„Felmérésünk első lépéseként megpróbáltuk felderíteni, melyek a megyében környezetvédelmi területen (is) aktív társadalmi szervezetek. Mivel Magyarországon mintegy 30000 társadalmi szervezet létezik és ennek egytizede Somogy megyében van bejegyezve, a szervezetek – csupán nagy számuknak köszönhetően – gyakran még egymásról sem tudnak, működésük ilyen szempontból koordinálatlan. Ugyanígy megnehezítette felderítésüket, hogy nagy részük csupán papíron létezik, illetve hogy tevékenységük jellege nehezen feltérképezhető.”

Az általuk megkeresett körülbelül 350 szervezetből valamivel kevesebb, mint 140 felelt meg felmérésük célcsoportjának, azaz ennyi foglalkozik aktívan a környezetvédelemmel általában vagy speciális területeivel (természetvédelem, környezeti nevelés stb.).

14 http://www.teruletfejlesztes.somogy.hu

„A továbbiakban kérdőívet juttattunk el a társadalmi szervezetekhez, amelyben kérdéseket tettünk fel a megye / kistérség / lakóterület környezetállapotára, a konkrét problémákra és a szervezet/személy által javasolt megoldási lehetőségekre vonatkozóan.
A kérdőívek alapján jutottunk el más személyekhez, a korábbiakkal együttműködésben tevékenykedő szervezetekhez is.
A társadalmi szervezetekre vonatkozó felmérésünk utolsó lépéseként tapasztalatcsere jellegű találkozót kezdeményeztünk, amelyen mintegy 20 társadalmi szervezet képviselői voltak jelen. Ezen a találkozón azt próbáltuk feltérképezni, hogy a környezetvédelem területén aktív társadalmi szervezetek milyen mértékben felkészültek, készek arra, hogy fogadják a rájuk – azaz a társadalmi bázisra – háruló környezetvédelmi feladatokat."

A Területfejlesztési Tanács fontosabb következtetései és javaslatai

A társadalmi szervezetek jelenleg a környezetvédelmi feladatok széles spektrumát vállalják magukra Somogy megyében. Nagyszámú, komoly akcióban vesznek részt elsősorban természetvédelmi szakmai, illetve településszépítési (lakossági jellegű) kérdésekben.

Ugyanakkor tevékenységük **összehangolatlan,** lehetőségeiket nem tudják megfelelő módon kihasználni. Mivel nincs megfelelő információs bázis a létező, aktív civil szervezetekről, aránytalanul nagy ráfordítással lehet csak egy-egy kezdeményezéshez partnereket és önkénteseket találni.
A Tanács által közölt tanulmány kimondja, hogy „akcióikhoz elsősorban az anyagi háttér hiányzik, de gyakran nem tudják megteremteni maguknak a megfelelő társadalmi hátteret sem."
Mindkét probléma feloldható lenne egyrészt egy megfelelő *információs hálózat* létrehozásával *megyei szinten*, amely segítené az együttműködést, a megfelelő források meglelését, illetve a feladatok kijelölését, összehangolását. Ennek a hálózatnak a létrehozásában a megyei önkormányzat mellett egyes civil szervezetek nagyrészt vállalnának. Ehhez tartozik az a feladatkör is, hogy a megyei önkormányzat megfelelő szakembere segítse a civil szervezetek megfelelő médiahátterének kialakítását – ez az önkormányzat számára is megfelelő fórum lehetne bizonyos környezetvédelmi kérdésekben.

„A lakosság környezettudatosságának egyik jele az, hogy könnyen megfogalmazzák környezeti igényeiket, és ezek szoros kapcsolatban állnak a valósággal, tehát a valós problémákkal csakúgy, mint a valós lehetőségekkel. A környezettudatosság egyik jellemző mutatója ezen túl a társadalmi kezdeményezés, ezen belül is a társadalmi szervezetek létrejötte és aktivitása.
Somogy megyében mindkét mutató magas, tehát a lakossági környezettudatosság a magasabban képzett rétegeknél megfelelő. Ugyanakkor a tájékozatlanság következtében ez a tudatosság csak kevés, evidens probléma figyelemmel kísérésére korlátozódik, míg bizonyos hasonló súlyú, de kevesebb publicitást nyert problémák nem kapnak megfelelő lakossági támogatást.”

Szükségesnek látszik, hogy a *települési önkormányzatok* is nagyobb szerepet vállaljanak a *koordinációból*, hiszen ezáltal a közintézmények és a lakosság is könnyebben bevonható a környezetvédelembe, illetve egyes önkormányzati feladatokban szakmai segítséget kaphat az önkormányzat (védett értékekek felmérése, gondozása, természetvédelmi szakmai kérdések, környezeti nevelés stb.). Elsősorban az hiányzik, hogy az önkormányzat fenntartsa a folyamatos kapcsolatot a településen jelen lévő civil szervezetekkel, ezzel kapcsolatot teremtve az intézmények, felügyeleti szervek és civil szervezetek között is.
Szintén nem tűnik teljesnek az önkormányzatok környezetvédelmi szakmai támogatottsága, illetve a megfelelő helyi szabályozás létrehozásához szükséges humán és információs bázis. Ennek kialakítása, létrehozása a jövőben elengedhetetlen.

Jelenleg tehát számos olyan részfeladat van, amelyek teljesítésével mind az önkormányzatok (köztük a megyei önkormányzat is), mind pedig a társadalmi szervezetek tehetnének lépéseket – már viszonylag kis ráfordítással is – a hatékonyabb együttműködés érdekében.

Társadalmi kezdeményezés és az önkormányzat együttműködése a környezetvédelemben a Somogy megyei példa kapcsán

Az alábbi táblázatban pusztán felsorolásszerűen, címszavakban láthatjuk azokat a feladattípusokat, tevékenységcsoportokat, amelyek valamelyikét a megkeresett civil szervezetek megjelölték arra a kérdésre, milyen feladatot vállal vagy vállalna a szervezet.

Minden feladatkörhöz példákat társítottak: olyan konkrét feladatokat, amelyeket valóban – jelenleg is – ellátnak a civil szervezetek önkéntesei, vagy amelyek reális tervként már megfogalmazódtak, benyújtott pályázatként léteznek, illetve az elmúlt években megvalósultak. A táblázatból látható, hogy a civil szervezetek a feladatok igen széles spektrumát vállalják és teljesítik önkéntesen is. Ez a tevékenység kis önkormányzati ráfordítással lényegesen hatékonyabbá tehető, szélesíthető, ezáltal – erős tudatformáló hatással – nagyobb mértékben bevonva a helyi lakosságot is, illetve szélesítve az önkormányzat szakmai kapcsolatait és lehetőségeit.

Feladatkör típusa	Feladatkör, tevékenység leírása
szakmai	o Adatbázisok, tematikus médiatár létrehozása A megye természetvédelmi GIS adatbázisának kiépítése
szakmai	o Adatszolgáltatás, szakmai tanácsadás Környezetvédelmi tanácsadás a régióban
szakmai és/vagy általános	o Általános tájékoztatás Hírlevél készítés (Élőfalu Hálózat) A területre érkező érdeklődők szemléletének formálása a természeti érték és ökológiai összefüggések megismertetésével Természetvédelmi és turisztikai információs tevékenység
szakmai és/vagy általános	o Alternatív, környezetkímélő technológiák, technikák bevezetése, népszerűsítése Csatlakozás a Globe-programhoz Ökoturisztikai hálózat kiépítése Szelektív hulladékgyűjtés módszerének megismertetése, népszerűsítése, bevezetése
szakmai és/vagy általános	o Hagyományos környezetkímélő eljárások felelevenítése, népszerűsítése (hagyományőrzés keretében is) Biogazdálkodás elterjesztése
szakmai	o Helyi természeti értékek feltárása Visnyeszéplak területének tv. területté nyilvánítása, ennek adminisztratív feladatai

Feladatkör típusa	Feladatkör, tevékenység leírása
	A készülő települési rendezési terv során javaslat a különösen jellegzetes épületek és élővilág védetté nyilvánítására
általános	o Illegális hulladéklerakók számontartása, bejelentése, esetleg hulladékgyűjtő akciók
szakmai és/vagy általános	o Iskolán belüli, órakeretben történő környezetvédelmi oktatás, ismeretterjesztés Dél-Dunántúl Természeti Kincsei (multimédiás ismeretterjesztő és oktatási program) (Futó program)
szakmai	o Iskolán belüli, szabadidős környezetvédelmi tevékenységek (szakkörök)
szakmai és/vagy általános	o Iskolán kívüli, de az iskolával együttműködésben szabadidős környezetvédelmi tevékenységek Dráva program a drávamenti iskolák részére – 2001
szakmai és/vagy általános	o Ismeretterjesztő sajtó vagy cikkek, sajtóanyagok valamelyik helyi sajtóorgánumnak Felhívás a lakossághoz környezetük ápolása, védelme érdekében
szakmai	o Képzések pedagógusoknak, szülőknek
általános	o Kirándulások, sportesemények Vízitúrák (vizes élettér feltárása) Gyalogtúrák (Belső-Somogyi természeti értékek feltárása)
szakmai és/vagy általános	o Helyi környezetvédelmi feladatok (pl. kastélyparkok védelme, felügyelete, karbantartása) Töreki természetvédelmi terület karbantartása Környezetszépítés, parkosítás (Illegális) hulladéklerakók feltárása, megszüntetése, pl. a somogyfajszi szeméttelep renaturációja Erdőtakarítás Szelektív hulladékgyűjtés Környezetvédelmi őrjárat VIRÁGOS SOMOGYÉRT mozgalom

Feladatkör típusa	Feladatkör, tevékenység leírása
szakmai	o Mérések, monitoring végzése — az önkormányzattal vagy felügyeleti szervvel összhangban, egymást tájékoztatva a lehetőségekről és feladatokról BISEL - biológiai vízminőség-vizsgáló országos hálózat – 2001 Rendszeres vízminta-elemzés (Balaton)
szakmai és/vagy általános	o Népszerűsítés, figyelemfelkeltés közvetett módszerekkel (kulturális, művészeti tevékenység) Helyismereti jellegű, környezetvédelmi tartalmat is megfogalmazó gyermekkönyv (mesekönyv) kiadása (Balaton Kulturális Egyesület)
szakmai és/vagy általános	o Táborok szervezése Társadalmi munka, faluszépítő tábor
szakmai és/vagy általános	o Társadalmi munka szervezése (településszépítő akciók, parkosítás stb.) Közösségi épület (erdei iskola) építése Turistaút építése a Rinya parton, védett fák, művésztelep érintésével Parlagfűirtási akciók szervezése
szakmai	o Természetvédelmi feladatok: élőhelyek védelme, állatmenhely stb. (szakmai és nem szakmai önkéntesek is) Béda-Karapancsa - vizes élőhely rehabilitációja - elvégezve Drávaszentesi rét - vizes élőhely rehabilitációja - elvégezve Gemenci - vizes élőhely rehab. – 2001 A fokozottan védett cigányréce (*Aythya nyroca*) költését elősegítő élőhelyfejlesztések a Belső-somogyi halastavakon (Futó program) A Boronka-melléki TK. (8000 ha) természetvédelmi kezelése, saját tulajdonban lévő vizes élőhelyek és száraz homoki gyepek legeltetéssel történő kezelése és fenntartása Évszázados tölgyfák gondozása Gyurgyalagfészkek védelme Védett park fáinak megjelölése jelölőtuskókkal

Feladatkör típusa	Feladatkör, tevékenység leírása
szakmai és/vagy általános	o Szakmai programok, rendezvények megtervezése, szervezése Országos ökofalu-találkozó szervezése Városi víznapi vetélkedő Városi környezetvédelmi vetélkedő (1990 óta)
szakmai	o Vizsgálatok elvégzése, tanulmányok írása Település környezeti állapotának felmérése Természeti értékek feltárása, kezelési tervek készítése, védetté nyilvánítási eljárás, hatásvizsgálatok, adatszolgáltatás, adatbázis létrehozása, ismeretterjesztés, oktatás A Zselici TK pufferterületeinek talajeróziós, vízvédelmi és biodiverzitás vizsgálata (futó program) Belső-Somogy égerlápjainak botanikai, természetvédelmi szempontú felmérése (futó program)

Mindez arra utal, hogy a társadalmi szervezetek saját intervenciós területként fognak fel számos, az önkormányzat hatáskörébe tartozó vagy az elmúlt években kényszerűségből oda utalt problémát is[15].

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy jogilag vagy akár technikailag ezek a kérdések minden esetben a civil szervezetek önkénteseinek kompetenciájába tartozhatnak, de a tapasztalatok alapján érdemes megfontolni, melyek azok a feladatok, amelyekbe bevonható lenne ez a nem csekély mértékű humán erőforrás, ami gyakran önkéntesek formájában jelen van a civil szervezeteknél.

Mindennek a korábban említett indirekt módszerek alkalmazásának függvényében nemcsak környezetvédelmi, hanem tudatformáló szerepe is lenne.

15 http://www.teruletfejlesztes.somogy.hu/kornyezetvedelem/somogyprogram/KvPr_06.htm#_ftn1

Direkt környezetvédelmi intézkedések indirekt hatása

Érdemesnek tartjuk közölni a tanulmány által bemutatott példát, mely jól megvilágítja annak szükségességét, hogyan lehet kihangsúlyozni egyes környezetvédelmi intézkedések indirekt hatásának fontosságát, illetve felhívni a figyelmet arra, hogy bizonyos direkt intézkedéseket indirekt módszerekkel megtámogatva többszörös hatást érhet el az önkormányzat.

A tanulmányból idézett példa megmutatja, hogyan használhatjuk ki a teljes rendszert egyetlen direkt cél érdekében, ezzel több indirekt célt támogatva. A példa tartalmazza az eddig leírt eszközöket, rendszere egy a lehetséges eljárások közül.

Példa: kerékpárút létesítése

Direkt feladatok	*Indirekt eszközök*
Döntés kerékpárút létesítéséről	*Praktikus kérdésfelvetés* ***(az önkormányzat nyílt, pozitív kommunikációjában a kerékpárút létesítését kérdésként közvetíti a lakosság felé. Ezzel a lakosságot bevonja a döntéshozatalba, azaz később hosszútávú, nagy mértékű támogatásra számíthat.)*** *Tájékoztatás* ***(tájékoztató célú találkozók, média),*** *meggyőzés* ***(pozitív példák kommunikációja, ismeretterjesztés)***
Kerékpárút nyomvonalának kijelölése	**Praktikus kérdésfelvetés**
Infrastruktúrafejlesztés (közlekedés, csatornázás stb.): ebben az esetben a kerékpárút kiépítése	**Érdekeltségi rendszer kialakítása, helyiek bevonása** (lakosság, vállalkozói szféra, intézmények stb.), rendezvényekkel való **népszerűsítés**
A kerékpárút átadása	*Elért eredmények megünneplése* ***(az elkészült kerékpárút felavatása, kerékpáros fesztivál stb.)***

	Hagyományteremtés (tavaszi közös virágültetés a kerékpárút vonalán, évente kétszer megrendezett fesztivál, rajzverseny stb.)
Társadalmi támogatottság fenntartása	**Képzések, pályázatok** (ebben az esetben a kerékpárúttal, kerékpáros közlekedéssel kapcsolatban) **Modellértékű kezdeményezések felett gyakorolt védnökség** (pl. intézmény kerékpárúttal kapcsolatos programjának védnöksége, médiavisszhang biztosítása, kerekesszékes akciók támogatása)
A kerékpárút fenntartása	*Közterület megfelelő gondozása* *Rendszeres, átlátható ellenőrzés* **Szakmai támogatás a civil kezdeményezéseknek** (javaslattétel, konzultációs lehetőség kialakítása és felajánlása, a civil erőforrások folyamatos bevonása a fenntartási feladatokba is)

Ugyanilyen módon áttekinthetőek az alábbi direkt környezetvédelmi célú intézkedések. A példák mellett felsoroljuk azokat az indirekt hatású intézkedéseket, amelyekkel a direkt tevékenységet leginkább támogatni lehet:

- lakossági hulladék szelektív gyűjtése
  - folyamatos, pozitív szemléletű kommunikáció,
  - megfelelő infrastruktúra biztosítása,

- komposztálási programok (közterületi zöldhulladék, illetve kerti zöldhulladék esetén is)
  - szakmai szintű segítség biztosítása (pl. rendszeres tanácsadás kerttulajdonosoknak),
  - rendszeres, periodikus kommunikáció,
  - megfelelő infrastruktúra,

- vadlerakók megszüntetése és későbbi ellenőrzése
  - megelőző kommunikáció,
  - a lakosság bevonása,
  - követéses szemléletű ellenőrzési rendszer kidolgozása,
  - legális, a viszonyoknak megfelelő, társadalmi támogatottságú lerakók párhuzamos kialakítása és fenntartása,
- tömegközlekedés javítása
  - folyamatos, megelőző és párhuzamos kommunikáció,
  - támogatási rendszer kidolgozása,
  - rendezvények (pl. autómentes napok),
  - érdekeltségi rendszer kialakítása és fenntartása,
- kutyafuttatók kialakítása városi környezetben
  - folyamatos, megelőző és párhuzamos kommunikáció,
  - megfelelő infrastruktúra,
  - közterület-felügyeleti rendszer megfelelő szintű működtetése és kommunikációja.
- növénytelepítés, pihenőhelyek kialakítása
  - lakosság bevonása a kialakításba,
  - gondos fenntartás és ellenőrzés,
  - közterület-felügyeleti rendszer megfelelő szintű működtetése és kommunikációja,
  - gyerek- és fiatalkorúak bevonása a terület használatába (kirándulások, rendezvények stb.)

A környezetvédelmi önkéntesek motivációinak azonosítása egy nemzetközi gyakorlatnak megfelelően

A Természeti Erőforrások Rekreáció és Turizmus Tanszék, Colorado Állami Egyetem, USA közzétette Brett Bruyere és Silas Rappe által végzett kutatást, ami rávilágít a témánkat érintő legfontosabb megállapításokra: hogyan lehet környezettudatos, fenntarthatóságot szolgáló projektekben és kampányokban önkétesek részvételét motiválni.

A kutatás a maga nemében egyedülálló módon kifejezetten azokra a nemzetközileg is alátámasztott példákra épít, amelyek hazai adaptációjára érdemes a felhasználható civil és közösségi erőforrásokat koncentrálni a nagyobb hatékonyság elérése érdekében.
A Colorado Egyetem kutatói úgy érvelnek, hogy a természeti környezetre jótékony hatással lévő projektek jórészt önkéntesek összefogására épül. Keveset tudunk azonban arról, hogy az emberek miért hajlandók önként jelentkezni ilyen programokhoz. A vizsgálat résztvevői 401 önkéntest vontak be, akiket mélyinterjúkkal kérdeztek ki a motivációjukról. A tanulmány azonosította és kiértékelte az önkéntesek motivációit a természetvédelmi és a természeti erőforrások védelmében indított együttműködések területén.
Az eredmények azt sugallják, hogy számos önkéntes motiváció létezik, bár maga a „környezetvédelem" nyilvánvalóan a legfontosabb. A második szintű motivációk között szerepel: „az önkéntesek által a saját kikapcsolódásukhoz használt területek fejlesztése", „az értékek kifejezése", „a természeti környezet megismerése" és „hasonló érdeklődésű emberekkel való szocializáció".
A helyi közösségek vezetőinek meg kell fontolniuk ezeket a motivációkat, és programokat kell kidolgozniuk annak érdekében, hogy az önkéntesek tapasztalataikkal összhangban álljanak a motivációikkal. Az önkéntes motivációt szem előtt tartó programok kidolgozásával a szervezők képesek lesznek önkénteseket toborozni és megtartani őket hosszabb távon is a saját szervezetükben.
A környezeti mozgalom nem létezne dedikált önkéntesek ezrei nélkül. Mind az állami, mind a magán környezetvédelmi szervezetek a fizetetlen önkéntesekre támaszkodnak, hogy elősegítsék a veszélyeztetett természeti környezet védelmét és támogatását. (Ryan és munkatársai, 2001, 629. oldal)

Minimálisan vannak csak kutatások az önkéntesek motivációjáról, toborzásáról és megtartásáról, kifejezetten a természetvédelmi szervezetek és környezettudatos projektek körében. Ennek ellenére az elmúlt évtizedben számos tényező miatt az önkéntesség mértéke és elterjedése növekszik az Egyesült Államokban és világszerte.
Kevés kutatást végeztek az önkéntesek motivációjáról környezet, környezettudatosság vagy természetvédelem kontextusában. Sokkal több kutatást végeztek az önkéntesek motivációiról más tudományágakban, például a pszichológiában (pl. Gerstein et al., 2004) és pontosabban a szociális pszichológiában (pl. Allison et al., 2002).

Az összes tudományágban az önkéntesség számos aspektusát nem vizsgálták kellőképpen. Például úgy gondolják, hogy az önkéntesség elősegíti a polgári identitás érzetét (Jennings, 2002).
Következésképpen a politikai döntéshozók és az oktatók egyre inkább felhívják az alapfokú iskolák figyelmét olyan programok végrehajtására, amelyek környezeti témájuk miatt hatással vannak az adott közösségre (Metz és Youniss, 2003). Mégis, kevés kutatás összpontosított az önkéntesek azon motivációira, amelyeket a környezeti programok befolyásolhatnak - ez potenciálisan gazdag önkéntes támogatást biztosíthat számos szervezet számára (Winniford et al., 1995).

A hivatkozott tanulmány öt szervezetből vett reprezentatív mintát, amely azoktól az önkéntesektől származott, akik vállalták, hogy hajlandóak megosztani motivációikat a kutatókkal. Összesen 1214 válasz érkezett a megkeresésekre.
A felmérésben részt vevő öt szervezet a következő volt: helyi természetvédelmi központ (N 1⁄4 41); non-profit természetvédelmi szervezet (N 1⁄4 593); megyei földgazdálkodási szervezet (N 1⁄4 432); és egy szövetségi földgazdálkodási ügynökség két helyi szervezete (N 1⁄4 168).
A felmérésben szereplő válaszadók által szolgáltatott demográfiai adatok alapján a mintában 90% volt valamilyen egyetemi vagy főiskolai végzettséggel, 20% pedig jelenlegi hallgató.

A felmérés arra kérte a válaszadókat, hogy értékeljék az önkéntes motivációt képviselő 37 állítás fontosságát (pl. „Találkozz új emberekkel”, „tanulj meg többet egy adott növényről”). A nyilatkozatokat hét pontos Likert-skálán osztályozták „erősen fontos” és „erőteljesen lényegtelen” pontokban.
További felmérési értékek a demográfiai információkkal (pl. Életkor, iskolai végzettség) és az önkéntesség gyakoriságával foglalkoztak. Ezek a változók lehetővé teszik az alcsoportok önkéntes motivációinak összehasonlítását az elemzések során.

Ezenkívül nyitott kérdést is felvettek annak érdekében, hogy azonosítsák azokat a további motivációkat, amelyekre a kvantitatív felmérési tételek nem tértek ki. Például " Mi a legfontosabb oka annak, hogy önként jelentkezik egy környezettudatos szervezetnél? "

Az alábbi állítások a kutatás által feltett kérdésekre adott válaszok **fontossági sorrendjében** kirajzolják a környezettudatos önkéntesek motivációit:

- *Segítsen a saját környezetének.*
- *A környezettel/természetvédelemmel kapcsolatos aggodalmak.*
  A természeti területek eltűnésének megóvása.
  Tegyen valamit, aminek fontosságáról személyesen meg van győződve.
- *Biztosítsa a természetes élőhelyek jövőjét.*
- *Segítsen helyreállítani a természeti területeket.*
  Segítsen megőrizni a természeti területeket a következő generációk számára.
- *Karrier, gyakorlat megszerzése.*
- *Jövőbeni pályaválasztáshoz kapcsolódó érdeklődés.*
- *Hozzon létre olyan szakmai kapcsolatokat, amelyek elősegíthetik a karrierjét. Fedezze fel a lehetséges karrier-lehetőségeket természetvédelmi-környezetvédelmi területen.*
- *Olyan területen dolgozzak, ahol gazdagíthatom a környezetemmel kapcsolatos szabadidős tapasztalataimat (túrázás, kirándulás).*
- *Tanulás.*
- *Tudjon meg többet az egyes állatokról és növényekről.*
- *Találkozzon új emberekkel.*
- *Dolgozzon együtt hasonló értékeket magáénak valló emberekkel.*
- *Projekt szervezésével kapcsolatos tapasztalatok megszerzése.*
- *Legyen részese és tapasztaljon meg egy jól szervezett projektet.*
- *Értékek és megbecsülés érzése.*

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatták, hogy van más önkénteseket motiváló szempontrendszer is, mint amilyen a helyben maradást segítő és ösztönző témákkal foglalkozó kérdések köre, vagy a fiatalok elvándorlásának problémája. A helyben maradó és marginalizálódott közösségek helyzetének kérdése, ezek társadalmi szerepvállalása, valamint térségi együttműködési kompetenciák fejlesztése és kapcsolati hálók erősítése által a helyi és térségi munkaerő-piaci helyzet javítása.

Az önkéntes munka hatása az önkéntesek társadalmi szerepvállalására és életminőségükre az önkéntesek motiváltsága szerint elemezhető.

Önkéntes motivációk

Az első azonosított motiváció maga a „*környezetvédelem*” fontossága volt. Ez a kategória magában foglalja azt az elképzelést, hogy az emberek önként jelentkeznek, mert valamit tenni akarnak, ami javítja a közvetlen környezetükben található természetes élőhelyek állapotát. Néhány olyan válasz, amely ezt a motivációt foglalja magába, tartalmazza a „környezettel kapcsolatos aggodalmakat”, „a természeti területek helyreállításának elősegítését” és „a környezet fejlesztését” is, mint motiváció.

A második felmerült motiváció a „*tanulás*” volt. Az emberek önként vállalkoznak, mert meg akarják tanulni a természeti környezetet, az abban élő állatokat és növényeket. A környezettudatos program önkéntessége lehetőséget adhat egy önkéntes számára a növény-, állat- vagy környezetvédelmi kérdések megismerésére. Az olyan tételek, mint a „megismerni a növényeket, állatokat” és a „megismerni a környezetet” elméletileg illeszkednek egymáshoz, és erre a tényezőre erőteljes motivációt mutattak ki a kutatás során.

A következő azonosított motiváció a „*társadalmi*” jelleg volt. Az önkéntes programokban való részvétel lehetővé teszi a résztvevők számára, hogy találkozzanak másokkal, akik megosztják ötleteiket és értékeiket egy-egy projekt vagy együttműködés ideje alatt. Ezenkívül lehetőséget kínál arra, hogy pozitív lépéseket tegyen a barátokkal és a családdal való időtöltésre, valamint egy önkéntes program új emberekkel való találkozást is jelent.

Az „*Értékek és az elismerés”,* a negyedik motiváció kategória, ami azt a gondolatot feltételezi, hogy az emberek önként jelentkeznek azért, hogy kifejezzék, értéküket vagy úgy érezzék, hogy valami pozitív dolgot csinálnának a szabadidejükben azért, hogy megvédjék az életük során fontosnak hitt jó dolgokat. Az önkéntesek büszkeség és önértékelés érzését is átélik, amikor részt vesznek az önkéntes programokban.

Az önkéntesek olyan programokat és célokat keresnek, amelyekben a leghatékonyabban használják fel szabadidejüket. A „projektszervezés” volt sorrendben az ötödik motiváció, amit sikerült a kutatás során azonosítani. Ez a kategória magában foglalja azt az elképzelést, hogy az embereket motiválja egy jól szervezett és hatékony programban való részvétel.

Egy jól megszervezett projekt tudja sok önkéntesnek megadni azt az élményt, hogy a rendelkezésre álló szabadidejét, amit önkéntesként feláldoz a köz érdekében, bölcsen használta fel.
A felmérés három kérdéskört azonosított ezen a kategórián belül, ami fontos az önkéntesek számára: "része legyen egy jól szervezett projektnek", "tudja, mit várnak tőle" és "dolgozzon együtt egy jó vezetővel".
Sorrendben a hatodik motiváció, a „karrier” azzal az elképzeléssel foglalkozik, hogy az emberek önként vállalkoznak-e munkahelyi tapasztalatok megszerzésére vagy különféle szakmai lehetőségek és előmenetel felkutatására. Ez egy fontos motiváció a közösségi/önkormányzati és civil vezetők számára, amit szem előtt kell tartani, amikor az önkéntesekkel dolgoznak.
Az olyan válaszok, mint a "fedezze fel a karrier lehetőségeket " és "a megszerzett tapasztalatok jól mutatnak az önéletrajzomban ", két olyan motiváció, amelyeket fontos figyelembe venni hazai önkéntes projektek tervezésekor.

Sorrendben az utolsó motiváció a „közvetlen tapasztalás” volt. Ez magába foglalja azokat az elképzeléseket, hogy az emberek önként vállalkoznak egy olyan területen végzett munkára, ahol élnek és dolgoznak, és ezáltal új dolgokat tapasztalhatnak meg. Erre a motivációra példa egy hegyikerékpáros versenyző, aki önként jelentkezett egy olyan tanösvény rendbetételére, amelyet lovagláshoz használnak.

Önkéntesek segítségével megvalósuló környezet és klímavédelem hazai példái

Az alábbi összefoglaló Szabó Éva Enikő EDUTUS Főiskola számára készített tanulmányának rövid összefoglalása.

Klímaszempontú helyzetkép a magyarországi településekről

Az MTA-KvVM együttműködésében zajló VAHAVA projekt keretein belül 2004–2005-ben sor került egy klímaváltozással kapcsolatos felmérésre is, amely során önkormányzatok vezetőit és kiválasztott mintavállalkozások menedzsereit kérdezték meg arról, hogy mennyire tájékozottak a klímaváltozás várható hatásairól és hogyan foglalkoznak a klímaváltozásra való felkészüléssel [Csete (2008)]. A vizsgálatokból kiderült, hogy a döntéshozók gyakran hiányos ismeretekkel rendelkeznek, a felkészülésben pedig az állam segítségét és útmutatását várják, helyi elkötelezettségről, cselekvési tervekről alig tudtak beszámolni.

2007-ben az MTA Szociológiai Intézetében három magyarországi településsel együttműködve elkezdődött a helyi klímavédelmi stratégiák kidolgozása. A három település: Tatabánya, Pomáz és Hosszúhetény ma már kész stratégiával rendelkezik, amelynek megvalósításában számos eredményt tudnak felmutatni. 2007-ben megalakult Magyarországon a Klímabarát Települések Szövetsége.

Külön figyelmet érdemelnek a kistelepülések, amelyek a fenntartható agrár- és vidékfejlesztés kulcsszereplői. A falvak és községek sérülékenysége igen változó lehet, de a klímaváltozás mezőgazdaságra és vízgazdálkodásra (ár- és belvízvédelemre) gyakorolt hatásai elsősorban itt csapódnak le, ezért a vidék lehet a klímaváltozás egyik nagy vesztese. Erre irányult a Tisza-tó környéki települések vizsgálata [Csete (2008)], amelynek eredményeiből kiderül, hogy a térségben az önkormányzatok elismerik szerepük fontosságát, felelősségüket és a cselekvés szükségességét. Lényeges megállapítás, hogy a lakosság öntevékeny kezdeményezései nélkül, mint pl.: az ár- és belvízvédelem kapcsán az árkok rendszeres karbantartása, a helyi cselekvési programok nem valósíthatóak meg. A vizsgálat eredményeként sor került egy mintamodell kidolgozására, amely országosan is alkalmazható és fenntarthatósági cselekvési mintamodellként is elfogadható.

A modell 4 fő pontja a következő:

1. A klímaváltozásra való felkészülés helyi lehetőségeinek feltárása,
2. A megelőzés lépéseinek kidolgozása,
3. Az alkalmazkodás folyamatának megtervezése,
4. A károk helyreállításának lehetőségei, az érintettek bevonásának feltételei.

Klímabarát települések Magyarországon

Önkéntesek bevonásával helyi, települési szinten számos olyan konkrét lépést lehet tenni, amellyel a település környezetterhelő, éghajlat-befolyásoló hatása csökkenthető, ill. megszüntethető. A legfontosabb alapelv a megoldás keresésében, hogy a helyi közösségek, a közelben lévő településekkel együttműködve törekedjenek a helyi szinten rendelkezésre álló természeti és emberi erőforrások felhasználására. Ha a helyi közösség a saját környezetében rendelkezésre álló erőforrásokat, termékeket hasznosítja (pl. erdőgazdálkodással, a föld művelésével vagy a helyi piac megerősítésével), akkor csökken a környezet terhelése, javul az ellátás biztonsága, továbbá erősödik a helyi gazdaság, megerősödik a helyi közösség. A cél tehát olyan fenntartható, „klímabarát települések” kialakítása, amelyek képesek a minél nagyobb fokú önellátásra és a természettel való együttműködés új módjának kidolgozására.

Az előttünk álló elkerülhetetlen változásokra való felkészülésben kulcsszerepe lehet a megerősödő, klíma-, ill. környezettudatos településeknek és a helyi közösségeknek, amelyek felismerték, hogy a kialakult helyzetben elsősorban saját magukra és egymás segítségére számíthatnak. Ebből a célból jött létre **2007-ben a Klímabarát Települések Szövetsége**, amelynek működését az MTA Szociológiai Kutatóintézetében működő Éghajlatváltozás Kutatóműhely szakmailag támogatja.

Gyenesdiás Nagyközség Önkormányzata **2015. novemberében csatlakozott** a Klímabarát Települések Szövetségéhez. A hatékony együttműködés eredményeként 2016. szeptemberében a Szövetség településünkön tartotta országos konferenciáját. 2017. novemberében pedig az öt vállalt klímastartégia egyikét Gyenesdiás számára készítette el. Gyenesdiás elhívatottan vesz részt a Szövetség klímavédelemért folytatott szakmai munkájában és a jövőben is támogat minden ezzel kapcsolatos elképzelést.

Tatabánya klímastratégiája, tapasztalatok, követendő példák

A tatabányai klímaprogram munkarészei megelőzési és alkalmazkodási cselekvésekből állnak. A megelőzés a katasztrofális hatásokkal járó éghajlati változások elkerülését célozza: egyrészt az üvegházgázok légkörbe bocsátásának visszafogását, másrészt a már a légkörben található üvegházgázok elnyeletését jelenti. Mivel azonban az éghajlatváltozás már jelenleg is zajlik, és bizonyos további éghajlati módosulások szintúgy elkerülhetetlenek, szükség van az alkalmazkodásra is, amely a már kiküszöbölhetetlen éghajlatváltozás hatásainak mérséklését jelenti.

Az üvegházgázok kibocsátásának csökkentése négy területen lehetséges:

Közlekedés: cél a gépjárműforgalom csökkentése, a gyaloglás és kerékpározás támogatása, a közlekedési igény csökkentése, a tömegközlekedés előnyben részesítése, valamint a klímakímélő autózás.

Elegendőségi stratégia: a gépjárműforgalom csökkentése (különösen az egyéni gépjárműforgalomé), ezzel együtt a gyaloglás, a kerékpározás támogatása, valamint a közlekedési igény csökkentése.

- Szükséges kialakítani minél több állandóan és/vagy időszakosan autómentes, illetve csökkentett forgalmú zónát a városban.
- Célszerű parkolási díjat bevezetni a város forgalmas területein.
- Fontos a teljes kerékpárút-hálózat kiépítése a már meglévő tervek segítségével.
- Szükséges minél több kerékpártároló létesítése, különösen a város leginkább látogatott intézményeinél.

- A várostervezésben szükséges, hogy kiemelt szempont legyen a közlekedési igény csökkentése.

Hatékonysági stratégia:

- Elsődleges a tömegközlekedés előnyben részesítése a személygépkocsikkal szemben, vonzóbbá kell tenni a Vértes Volán Zrt. szolgáltatásait: célszerű volna a járatok sűrítése, a menetrend összehangolása a vasúti menetrenddel, a szolgáltatások olcsóbbá tétele, valamint az utazás kényelmesebbé tétele.
- Másodlagos a minél klímakímélőbb autózás, telekocsirendszerek létrehozására volna szükség.
- Elő kell segíteni a Green Plus égéskatalizátor széles körű használatát: érdemes elérhetővé tenni az üzemanyagtöltő-állomásoknál, illetve alkalmazni lehet a Vértes Volán Zrt. járatainál.
- Szükséges az üzemanyag-takarékos vezetési stílus propagálása (autósiskolákban, külön tanfolyamokon, illetve kiadványok segítségével).

Energiafelhasználás: az épületek és infrastrukturális létesítmények energiaellátásánál cél az energiatakarékosság és az energiahatékonyság fokozása, valamint a megújuló energiaforrások előnyben részesítése.

Elegendőségi stratégia:

- Mind a távfűtésű, mind pedig az egyéni fűtésű lakásokban megfontolandó a fűtés mértékének csökkentése. Ennek érdekében fontos minden távfűtésű lakásban lehetővé tenni a fűtés egyéni mérhetőségét és szabályozhatóságát, és ezáltal az egyéni számlázást.
- Fontos, hogy az elektromos légkondicionáló berendezések helyett alternatív, energiatakarékosabb épülethűtési módszerek terjedjenek el Tatabányán (pl. árnyékolás, zöldtetők, éjszakai szellőztetés).
- Meg kell vizsgálni, hogy hol és mikor van fölösleges közvilágítás a városban, és ezt érdemes megszüntetni.
- Ahol lehetőség van rá, közlekedési lámpák helyett körforgalmakat kell kialakítani a forgalmas kereszteződésekben. Ez jelentheti a már létező közlekedési lámpák megszüntetését is.

Hatékonysági stratégia:

- Szükséges minél hatékonyabb hőszigetelés kialakítása a város minden épületénél (a panelházak esetében a panelprogram folytatása révén).
- Szükséges minél hatékonyabb fűtési és hűtési rendszerek alkalmazása a város minden épületénél.

- Minden esetben fontos betartatni, és szükség esetén szigorítani is kell, az építészeti energiahatékonysági normákat.
- Energiatakarékos világítótesteket kell használni az épületekben, a közvilágításnál, továbbá a közlekedési lámpákban.

Hulladékgazdálkodás: cél a hulladék mennyiségének csökkentése, a szelektív hulladékgyűjtés, valamint a depóniagáz hasznosítása.

Elegendőségi stratégia:

Lényeges a Tatabányán keletkező hulladék mennyiségének csökkentése elsősorban a pazarló fogyasztás lefaragása és a komposztálás elősegítése révén. Előbbihez elengedhetetlen a tudatos vásárlási szokások népszerűsítése.

Hatékonysági stratégia:

- A város teljes területén szükséges megoldani a keletkező hulladék minél nagyobb hányadának szelektív gyűjtését, valamint minél inkább a helyi újrahasznosítást.
- A depóniagáz hasznosítása révén a lehető leghamarabb csökkenteni kellene a hulladéklerakókból fölszabaduló metán mennyiségét.

A gazdaság térbeli szerkezete: cél a gazdaság lokalizációja. A szállításokból fakadó üvegházgáz-kibocsátás csökkenthető a gazdaság lokalizálása (helyivé tétele) révén. Ennek lényege, hogy a Tatabányán elfogyasztott javakat a városhoz minél közelebb (legkedvezőbb esetben helyben) termeljék meg, minél inkább helyi természeti erőforrások fölhasználásával. A különböző gazdasági szektorok közül elsősorban a mezőgazdaság esetében lehetséges a lokalizáció, együttműködésben a környékbeli mezőgazdasági termelőkkel.

- Új gazdasági szereplők városba települése esetén előnyben kell részesíteni a helyi anyagokat és energiaforrásokat felhasználó, illetve a helyi fogyasztásra termelő vállalkozásokat.
- Elő kell segíteni, hogy a környékbeli mezőgazdasági termelők képesek legyenek Tatabányán értékesíteni áruikat.

Az üvegházgázok elnyeletése érdekében cél a fatelepítés és a meglévő fák megőrzése. Az üvegházgázok kibocsátásának visszafogása, illetve elnyeletésük terén a város által elért eredményeket folyamatosan nyomon kell követni. A városnak célt kell kitűznie maga elé: hány százalékos üvegházgáz-kibocsátáscsökkentést akar elérni és milyen időtávon.

Az alkalmazkodás lehetőségei:

Az éghajlatváltozás miatt Tatabányát a korábbinál gyakrabban és fokozottabban fenyegethetik hőhullámok, erdőtüzek és extrém csapadékesemények. Ezekhez a már elkerülhetetlen hatásokhoz különféle módokon alkalmazkodni szükséges.

Hőhullámok

- kiemelten fontos annak elérése, hogy a hőhullámok hatására ne következzenek be zavarok a „kritikus infrastruktúrákban”, de legalábbis e zavarok minél kisebb mértékűek legyenek,
- szükséges a városi hőségriadóterv elfogadása,
- lényeges az árnyékolás megoldása mindenhol, ahol erre szükség lehet,
- faültetés (mivel a fák nagymértékű párologtatásuknak köszönhetően csökkentik a nappali maximumhőmérsékleteket, és így a városi klíma mérséklődik),
- alternatív épülethűtési módszerek elterjesztése.

Erdőtüzek

Fenn kell tartani, és szükség esetén javítani kell a tűzoltósági oltókapacitást (esetleg önkéntes tűzoltók bevonásával).

Extrém csapadékesemények

- kiemelten fontos annak elérése, hogy az extrém csapadékesemények hatására ne következzenek be zavarok a „kritikus infrastruktúrákban”, de legalábbis e zavarok minél kisebb mértékűek legyenek,
- lényeges a nagymennyiségű csapadékvíz elvezetésének megoldása,
- fontos, hogy a városban csökkenjen a vízfelhasználás, illetve a vízszükséglet kielégítéséhez más forrásokat is minél inkább igénybe vegyenek. A csapadékvíz összegyűjtésétől kezdve a nem vízöblítéssel (de legalábbis nem ivóvízzel) működő angol WC-k elterjesztéséig minderre sokféle lehetőség áll rendelkezésre, amelyek részletes vizsgálatára volna szükség.

Járulékos hasznok

Miközben a tatabányai alkalmazkodási cselekvések hasznai egyértelműen Tatabányán jelentkeznek, a helyi megelőzési cselekvések jótékony hatásai globálisan eloszlanak, és Tatabányára csak jelentéktelen rész jut, az is csupán nagy időkéséssel.

- *A városi légszennyezés csökkenése.* Az emberek egészségi állapotának javulása köszönhetően a fent fölsorolt közlekedési és energiafelhasználásbeli változásoknak.
- *A város autonómiájának növekedése.* Egyrészt csökken a külső energiaforrásoktól való függőség köszönhetően a fent fölsorolt energiafelhasználásbeli változásoknak. Másrészt fokozódik a gazdasági önellátás (különösen a mezőgazdaság területén) köszönhetően a gazdaság lokalizációjának.

- *Hírnév a városnak.* A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a sikeres klímaprogramoknak otthont adó települések a nemes cél érdekében tett erőfeszítéseiknek köszönhetően gyakran országos, sőt a határokon is túlterjedő hírnévre, elismerésre tesznek szert. Különösen igaz mindez a klímaprogramok terén az országukon belül úttörő településekre.
- *A közösségek megerősödése.* A nemzetközi tapasztalatok szerint a helyi klímaprogramok rendszerint a helyi közösségek megerősödésével járnak együtt többek között azért, mert az éghajlatváltozás elleni közös cselekvés összehozza az embereket.

A tatabányai klímaprogram sikerének fontos feltételei közé tartozik, hogy a város csatlakozzon a klímabarát települések nemzetközi és hazai szövetségeihez.

A szövetségi tagság ugyanis egyrészt fontos információkhoz való hozzájutást segít elő, másrészt ennek révén anyagi források nyílhatnak meg a klímaprogram számára, harmadrészt pedig a településszövetségek révén lobbizni lehet annak érdekében, hogy a települési klímaprogram kedvezőbb állami, illetve nemzetközi környezetben működhessen. Tatabányának csatlakoznia kell egyrészt a klímabarát települések nemzetközi szövetségeinek legalább egyikéhez (ilyen a csaknem 1200 tagú európai Klima-Bündnis és a több mint 600 tagú globális ICLEI Cities for Climate Program), másrészt a magyarországi Klímabarát Települések Szövetsége Egyesülethez.

Albertirsa és Gyenesdiás klímastratégiája, tapasztalatok, követendő példák

Mindkét klímaprogram irányelveinél és prioritásainál a NÉS-ben (Nemzeti Éghajlat-változási Stratégia) megfogalmazottak az irányadók. A klímaprogram megelőzési és alkalmazkodási cselekvésekből áll.

Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, közlekedés

A közúti közlekedés a legszámottevőbb kibocsátási forrás az üvegházgázok tekintetében. A kibocsátás több mint a feléért a személygépjárművek, 1/3-ért a teher- és áruszállító gépjárművek, míg a fennmaradó részért a buszok és az egyéb közlekedési járművek a felelősek. Ezért strukturális változásra van szükség a közlekedés területén. *Csökkenteni kell a gépjárműforgalmat, és ezzel együtt előtérbe kell helyezni a gyalogos és kerékpáros, valamint a tömegközlekedést.*

- A következő esztendők településpolitikájának kiemelt középtávú célja kell legyen a településeket elkerülő teherforgalmú út megépülhessen, amelynek segítségével jelentős mértékben csökken az átmenő gépjárműforgalom és a szennyezés.
- Szükséges kialakítani minél több állandóan és/vagy időszakosan autómentes, illetve csökkentett forgalmú zónát a településeken.
- Fontos a teljes kerékpárút-hálózat kiépítése mindkét településen.
- Szükséges minél több kerékpártároló létesítése, különösen a települések leginkább látogatott intézményeinél és a külterületi kirándulóhelyeken.
- A tervezésben kiemelt szempontnak kell lennie a közlekedési igény csökkentésének.
- Elő kell segíteni a Green Plus égéskatalizátor széles körű használatát.
- Szükséges az üzemanyag-takarékos vezetési stílus propagálása (autósiskolákban,
- külön tanfolyamokon, illetve kiadványok segítségével).

Energiafelhasználás

Az energiafelhasználás csökkentése is jelentősen hozzájárul az éghajlatváltozás mérsékléséhez. Mind a lakossági, mind az intézményi, mind az ipari energiafelhasználásnál a takarékosságot kell propagálni. Az energiaszektor kibocsátási csökkentése az alábbi területeken valósulhatnak meg: *energiahatékonyság növelése, energiatakarékosság növelése, megújuló energia elterjesztése, szén-dioxid-megkötési technológiák bevezetése.*

- Meg kell vizsgálni, hogy hol és mikor van fölösleges közvilágítás a településeken és ezt érdemes megszüntetni, a LED-es rendszert fejleszteni kell.
- Minél hatékonyabb hőszigetelést kell kialakítani a minden közintézményi épületnél (nyílászárók felújítása vagy cseréje, épülethatároló felületek hőszigetelése).
- Minél hatékonyabb fűtési és hűtési rendszereket kell alkalmazni és a lakosság körében propagálni.
- Fontos, hogy az elektromos légkondicionáló berendezések helyett alternatív, energiatakarékosabb épülethűtési módszerek terjedjenek el (pl. árnyékolás, zöldtetők, éjszakai szellőztetés).
- Minden esetben fontos betartatni, és szükség esetén szigorítani is kell, az építészeti energiahatékonysági normákat.
- Energiatakarékos világítótesteket kell használni az épületekben, a közvilágításnál.

- Szükséges az energiatakarékos életmód megismertetése az emberekkel (oktatási és nevelési intézményekben, előadások szervezésével, a helyi sajtó segítségével).
- Elengedhetetlen a megújuló energiaforrások (napenergia, szélenergia, biomassza energia és geotermikus energia) térnyerésének elősegítése a településeken.

Hulladékgazdélkodás

Fontos a háztartási és az ipari hulladék kibocsátásának racionalizálása.

- A települések teljes területén szükséges megoldani a keletkező hulladék minél nagyobb hányadának szelektív gyűjtését, valamint újrahasznosítását.
- Propagálni kell a pazarló fogyasztás lefaragását és a lakossági komposztálás elterjesztését.
- Népszerűsíteni kell a tudatos vásárlási szokásokat (vásárlólista, újrahasznosítható termékek vásárlása, hulladékszegény termékek).

Az alkalmazkodás lehetőségei

Albertirsán a megelőzés területei lehetnek: természetvédelem, humán egészségügy, vízgazdálkodás, mezőgazdaság (növénytermesztés, állattenyésztés, erdők).
Gyenesdiáson pedig a Balaton védelme, A hegyek és hegylábi részek tájjellegének megőrzése, az intenzív turizmus és a környezetvédelem antagonista hatásainak feloldása.

Természetvédelem

A hőmérséklet-emelkedés hatására a települések ökoszisztémája is megváltozhat. Ez láncreakciókat indít el – az élővilág fajainak átrendeződése, a biodiverzitás csökkenése, az inváziós fajok terjedése, új inváziós fajok megjelenése (kártevő rovarok és gyomok terjedése), a talaj kiszáradása, a talajban lezajló biológiai folyamatok sérülése és a tűzesetek gyakoribbá válása. Ezt a folyamatot már nem tudjuk megállítani, de tehetünk a jelenlegi állapot fenntarthatósága érdekében.

- Fontos a természeti területek jelenlegi állapotának megőrzése, javítása.
- Szükséges a helyi jelentőségű védett területek megőrzése, hosszú távú kezelése és arányának növelése.
- Nagy figyelmet kell fordítani az védett állat- és növényfajok életterének fokozott védelmére.
- Fontos a változás hatására alakuló természet folyamatos elfogadása és segítése.

Humán egészségügy

A szélsőséges időjárási események negatívan hatnak az emberek egészségi állapotára. A hőmérséklet emelkedése hozzájárul a vírusok, baktériumok, kórokozók elterjedéséhez, ami növelheti, növeli a betegségek terjedését. A változás negatívan hat a légszennyező anyagok koncentrációjára. A légkör változása a világűrből érkező sugárzás erősségét is megváltoztatja. A legveszélyeztetettebb korosztályok a 4 év alatti gyermekek és a 65 év feletti idősek. Mindezeket figyelembe véve fontos, hogy az emberek védekezzenek az általunk nem befolyásolható hatások ellen.

- Folyamatosan tájékoztatni kell a lakosságot a lehetséges veszélyekről (UV-riadó).
- Ki kell dolgozni a települések hőségriadó tervét.
- Megfelelő munkafeltételeket kell teremteni a bel- és kültéri munkahelyeken.

Vízgazdálkodás

Az éghajlatváltozás hatására módosulhat a rendelkezésre álló vízkészletek mennyisége és minősége. Olyan szélsőségek megjelenésére számíthatunk, mint az aszály és a hirtelen lezúduló nagy csapadékmennyiség. Sokan mondják, hogy a „víz az élet bölcsője”, ezért fontos, hogy erre is nagy figyelmet fordítsunk.

- Ki kell dolgozni új víztakarékossági módszereket (csapadékvíz gyűjtése).
- A nagy mennyiségben lehulló csapadék elvezetésének, tárolásának megoldása.
- Szükséges a felszíni és a felszín alatti vizek szennyezésének megelőzése.
- A téli síkosság mentesítéséhez a sózás helyett környezetbarát anyagokat kell használni.
- Propagálni kell a gazdaság és a háztartások vízfelhasználásának hatékonyságát.

Mezőgazdaság

A mezőgazdaságra is érzékenyen hat a klímaváltozás. A szélsőséges időjárási viszonyok (aszály, belvíz, jégeső, szélviharok) egyre nagyobb terhet rónak a mezőgazdaság szereplőire. Fontos, hogy ezen résztvevők megkapják a megfelelő tájékoztatást és támogatást.

- Szükséges az információs rendszerek kiépítése a károk megelőzése és enyhítése céljából.
- Fontos a táj mozaikosságának növelése (mezsgyék, sövények, fasorok).
- Szükséges a mezővédő sávok rendszerének kialakítása.

Együttműködési lehetőségek

A klímastratégia kialakítása és végrehajtása elsősorban önkormányzati feladat, de a nemzetközi tapasztalatok alapján annál eredményesebb, minél több helyi szereplőt sikerül bevonni a programba.

Fontos kulcsszereplők:

- helyi sajtó;
- helyi vagy térségi székhelyű, illetve tevékenységüket itt kifejtő ipari és szolgáltató cégek;
- helyi és országos civil szervezetek, önkéntesek és kezdeményezések (Albertirsán a Gerje Klímabarát Egyesületre és az Albertirsa Barátainak Körére, Gyenesdiáson pedig a Forrásvíz Természetbarát Egyesület, továbbá egyéb újonnan alakuló, az éghajlatváltozásra fókuszáló közösségekre);
- orvosok, egészségügyi szakemberek;
- katasztrófavédelmi szakemberek;
- pedagógusok (óvodákban és iskolákban);
- egyházak;
- művészek.

A klímaprogram finanszírozása

A programnak vannak olyan elemei, amelyek nem igényelnek jelentősebb pénzbeli ráfordítást. A program állandó költségeit önkormányzati forrásokból kell előteremteni, míg az alkalmi költségek esetében bevonhatók külső (pl. pályázati vagy vállalati) források is. *A klímaprogram finanszírozásához elengedhetetlen egy önkormányzati klímaalap létrehozása.*

Az alap bevételeit képezhetnék:

1. az önkormányzati költségvetésből a klímaprogramra biztosított évenkénti összegek;
2. adományok;
3. helyi adóbevételek (pl. a villamosáram-fogyasztás helyi adója, helyi üvegházgáz adó)

– ezek döntően olyan kis összegek lennének, amelyeket a fogyasztók szinte észre sem vennének, ám a klímaprogram finanszírozása szempontjából sokat jelentenének;

4. „carbon offset” (vagyis a település lakóinak – esetleg másoknak is – lehetőségük nyílna arra, hogy egyes nagy üvegházgáz-kibocsátást okozó tevékenységeiket, pl. repülőutak, úgy kompenzálják, hogy egy meghatározott összeget befizetnek a klímaalapba).

A klímabarát települések eddigi eredményei és a továbblépés lehetőségei

Az összeállításban a klímaprogramok fontos részterületei szerinti csoportosításban gyűjtöttük össze a programokat. Ezek:

- a klímatudatosság növelése,
- az alkalmazkodás,
- és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése.

Először az egyes településeken elért eredmények egy részét mutatjuk be, ezt követően a szövetség tevékenységét, és végül azt, hogy az MTA Szociológiai Kutatóintézet hogyan segíti ezt a munkát. (Először csak a témaköröket soroljuk fel, s a hírlevelekben megjelent írásokban és az összeállítás végén található az egyes részek bővebb ismertetése.)

Az összeállítás végén felsorolunk néhány olyan akadályt, amely megnehezíti, hogy komolyabb eredményeket érjünk el, s végül azokat a lehetőségeket, amelyek a továbblépés segíthetik.

A klímabarát településeken önkéntesek közreműködésével eddig elért eredmények (Albertirsa)

1. Meteorológiai állomás az iskolában (Pomáz)
„Pomázon elindult egy klímaszakkör a Mátyás Király Általános Iskola – Ökoiskola – épületében, ahol sikerült beüzemelnünk egy – helyi lakos, Bolyki István által ajándékozott – meteorológiai mérőállomást. A meteorológiai állomás mérési adatai közvetlenül a tanórai munkához kapcsolódnak, illetve a hallgatók szakköri tevékenységét segíti. Dolgozunk a Pomázon működő három iskola közötti környezetvédelmi szakköri munka összehangolásán, melyre az iskolai igazgatók részéről komoly fogadókészséget tapasztalunk. A meteorológiai állomás szakszerű használatában egy helyi meteorológus lakos ajánlotta fel segítségét. A regisztrálható mérési adatokat, a szélerősségen, csapadékmennyiségen, hőmérsékleten túl az UV-értékek adatait is nyilvánosságra szeretnénk hozni a városban. Jelenleg az idokep.hu portálon kerülnek az adatok közlésre.”
2. Klímabarát üzlethálózat kialakítása (Pilis)
Tudatos vásárlói magatartás népszerűsítése; helyi termékek; le nem bomló csomagolóeszközök száműzetése stb.

3. 1 újszülött / 1 elültetendő facsemete program (Pilis)

A Gemenc Zrt. és a Pilisi Klímabarát Kör együttműködésével.

4. Gerje – Tápió I. Magyarországi Klímabarát Körzet megalakulása 2009. (Hét egymással határos település klímabarát keretegyezménye, polgármesterek aláírásával)

5. Autómentes napok

Szeptember 22-én az Autómentes Világnap alkalmából minden évben megrendezésre kerül a szekszárdi autószegény nap, melyen évről évre egyre többen vesznek részt.

6. Föld napja, víz napja rendezvények

A Föld Napja alakalmából a Szekszárdi Klímakör egész napos rendezvényt tart. Elméleti tudnivalók és játékos vetélkedők hat helyszínen óvodásoknak és iskolásoknak.

7. Dera-patak-fórum rendezvény (tervezett időpontja 2010. május 7.)

A Védegylet Egyesület vizes szakembereinek rövid 10–15 perces előadása a Dera-patak revitalizációs mintaprojekt lényegéről, amivel szeretnénk a Dera-patak témakörében érintett pomázi önkormányzati képviselőket megszólítani.

8. Klímaszakkör indítása az iskolában (Tatabánya)

9. Pomázon a Sashegyi Sándor Általános Iskola részéről a helyi éghajlatváltozásra és környezetvédelemre vonatkozó előadás összeállítására kérték fel a Klímakör tagjait. Tervezett témakör a napkollektor elkészítése lesz, illetve az éghajlatváltozásra vonatkozó ismeretek megosztása a tanulókkal.

10. Az Első Kárpát-medencei Klímabarát Egyezmény alapján 2009 tavaszán 8 szlovák és 8 magyar iskola által alapított Klímabarát Iskola Mozgalom.

11. Honlap indítása

Szekszárdon a Zöldtárs Alapítvány, mint klímakoordinátor honlapján kapott egyelőre helyet a Szekszárdi Klímakör. Az internetes fórum segítségével a tagok folyamatosan kommunikálni tudnak. Tatbányán és Pomázon is működik már hasonló fórum.

12. A helyi közösség erősítése (kirándulások, biciklitúrák szervezése)

Ez több helyen is része a programnak, és már kölcsönös látogatásokat is szerveztek a klímabarát települések.

13. A Pomázi Klímakör részéről az ISIK Bizottság és többek támogatásával 2010 februárjában a KvVM-hez beadott, a Dera-patak töltésére megfogalmazott kerékpáros-felület kialakításának pályázata, amely a „Zöld Forrás” pályázati kiíráson nyert! A Duna-völgyben már közel egy évtizede megvalósult kerékpáros útvonalakon keresztül a 20 000 km-es európai kerékpáros úthálózathoz is kapcsolódhat Pomáz városa.

Klímabarát település lévén lehetőséget teremthetünk az aktívan kerekezni vágyó lakosság részére az egyre kedveltebb, egészséget megőrző és környezetbarát közlekedési mód – a kerékpár – terjedő használatára.

14. A filmvetítések minden településen fontos részét képezték a lakosság tájékoztatásnak. A klímakör működésének kezdete az Al Gore-film 2007-es levetítéséhez köthető, amelyet több hasonló témájú film követett: A hülyeség kora, Kritikus 6 °C, Az ember, aki fákat ültetett stb.

15. Előadások tartása

A Szekszárdi Klímakör koordinátoraként a Zöldtárs Alapítvány folyamatosan járja Szekszárdot és Tolna megyét különböző előadásaival az igények szerint, nagyszabású „Környezettudatos család" programja keretében. A számos előadás közül néhányat említve: vegyszermentes háztartások, a hulladékcsökkentés lehetőségei, gyógyszer helyett, helyi termék – helyi munka.

16. Klímakörök rendszeres összejöveteli, amelyek nyitottak mindenki számára.

17. A Szekszárdi Klímakör évente két fórumot tart, melyen minden munkacsoport részt vesz (40–50 fő). Továbbá kéthavonta az egyes munkacsoportok is találkoznak, és újabb és újabb lehetőségeket és ötleteket tárgyalnak, melyek megvalósítása folyamatos.

18. Komposztáljunk program

Szekszárdon 2009-ben 50, 2010-ben 170 komposztládát osztottak ki a komposztálni vágyó lakosok számára. (Tolna megyében összesen 700 láda körül tartanak). A program kiemelt üzenete, hogy a hulladékunk „utaztatása" talán a legfeleslegesebb dolog, amit a jelen kor tesz.

19. „Nyílt Tér Hét" elnevezésű rendezvény (2009)

A Szövetség és a Védegylet közös rendezvénye volt november utolsó hetében, amelynek keretében a klímakör olyan programokat szervez (közös beszélgetések, filmvetítések, gyermekprogramok stb.), amelyek lehetőséget nyújtottak arra, hogy a településen minél több ember megismerkedjen a klímabarát gondolattal. A legfontosabb célja, hogy az egyes városok és falvak lakói barátságos körülmények között, nyíltan elmondhassák egymásnak véleményüket, és megbeszéljék azt is, hogy milyen lehetőségeik vannak a helyi szintű változások elindítására.

A klímabarát településeken önkéntesek közreműködésével eddig elért eredmények (Gyenesdiás)

1. Tanpark az iskolában, valamint Palkó Sándor ornitológusról elnevezett klímasétány
2. Iskolai osztályok utcafásítási programja

3. Neves zöld napi ünnepek (Víz Napja, Föld napja - Rügyfakadás tavaszünnep, Ökohetek az iskolában és Zöld Hetek az óvodában – „Természetesen Gyenesdiás")
4. Gyümölcsoltó Boldogasszony – régi gyümölcsfajtákat megmentő program
5. Ökosarok és Klímahírek a Gyenesdiási Híradó újság hasábjain
6. Kirándulások szervezése a Keszthelyi-hegységbe, védett természeti értékeket bemutató táblák kihelyezése, címfestett természeti értékek az útbaigazítókon
7. Parlagfű-menetesítési program
8. Helyi komposztálást népeszerűsítő program, a komposzt haszna bemutatóival, kiskerti komposzt-felhasználás, palántanevelés a gyakorlatban.- „Egy ház – palántázz"!
9. A hegyközségi múlt védelme – „1 ház – 1 szőlő program" – rezisztens szőlőfajták osztása és népszerűsítése; télen Madárkarácsony
10. Forrásvizek védelme mentén nemzetközi (magyar-osztrák) gyakorlatokat bemutató és népszerűsítő túrák a vizek, források és vizes élőhelyek védelmében /Gyenesdiás – Gaal/ települések között. Az *osztrák jó példa* adta a civil önkéntes mozgalom kiszélesítését, hogy „fogadj örökbe egy forrást és gondozd". Ebből nemzetközi cserekapcsolat és utak az önkénteseknek a „jó gyakorlatok megismerésére".
11. A dió összeköt – „Diós nevű települések" országos és nemzetközi találkozóinak megszervezése a népi kultúra, a dió és hagyományai megmentésére. Határon útnyúló kapcsolatok erősítése az ökotudatosság mellett és az önkéntesség népszerűsítésére.

A környezetvédelmi válaszintézkedések társadalmi alapjai Gyenesdiáson[16]

„Mi mindig éreztük, hogy a településért tenni akaró közösségekben óriási erő rejlik és a helyi közhatalom rájuk nagyon is számíthat, sőt úgy kell viselkedni a helyi közhatalomnak, hogy kis támogatással minél több feladatot lássanak el. És nagyon kell vigyázni arra, hogy tőlük nem szabad elvenni a tevékenységük eredményét és dicsőségét." (Szalóky J., 2008.)

16 *Ballabás Gábor és Farkas Sára: „Természetesen Gyenesdiás" - Gyenesdiás környezetvédelmi helyzetképe és környezetvédelmi modellje (Comitatus, 2011.)*

A rendszerváltozás utáni Gyenesdiáson két szorosan összefüggő folyamat: a Vonyarcvasheggyel közös tanács átalakulása két önálló önkormányzattá, és a település önálló községgé válása hozott komoly változásokat. A megválasztott új képviselő-testületnek (zömében független jelöltekből állt[17]) nagy lehetősége volt, hogy saját maga alakíthatta ki a helyi politikai kultúrát, de a településfejlesztés és -üzemeltetés emberi, szervezeti és anyagi alapjait is létre kellett hozni. Alapvető képviselő-testületi elv volt a hitelesség és a választói bizalom megőrzésére, hogy a kimondott ígéreteket felvállalták, felelőtlen ígéreteket nem tettek, a hibákat nyíltan elismerték, és igyekeztek korrigálni. (Szalóky J. 2008.)

A megalakuló új képviselő-testület, a polgármester és az új hivatal sok feladattal kellett, hogy szembenézzen. A kötelező és vállalt környezetvédelmi feladatok megoldásában is további alapvető elv volt az ügyek „társadalmasításának" megközelítése. *„Minden olyan ügyet, ami a helyi közösség ügye, vagy össztársadalmi ügy, azt nem lehet parancsszóra csinálni. Azt muszáj, én úgy szoktam mondani, hogy társadalmasítani. Kivinni az emberek közé ezeket az ügyeket, hogy először megértsék, azután a saját akarat felszínre törése, mozdulása valósuljon meg."* (Szalóky J., 2008.) A környezet- és természetvédelem ügyét ilyen módon kívánta a település önkormányzata megoldani az elmúlt két évtizedben. Ennek egyik eszköze szervezeti szinten az 1994-ben létrehozott Környezetvédelmi Bizottság volt, mely 1998. óta köztes testületként, döntés-előkészítőként, illetve döntéshozóként megosztott kompetenciával képviselőkkel és civil tagokkal működik. (Lásd a környezetvédelmi modell bemutatását!) Ehhez 1998. óta saját környezetvédelmi alappal rendelkeznek, mely több forrásból (önkormányzati hozzájárulás, bírságok átengedése) kerül évente feltöltésre.

Másrészt fontos volt, hogy egy fiatal szakember, Gál Lajos[18] 1994-től a testület tagja és bizottság vezetője lett. Többek közt az ő részvételével jött létre a Forrásvíz Természetbarát Egyesület 1998-ban, mely kezdetben környezetvédelmi akciókkal (a település területén lévő karsztforrások, illetve a kedvelt kirándulóhelyek megtisztítása, rendbehozatala, fejlesztése például a gyenesdiási Nagymezőn) és szemléletformálási tevékenységgel (a helyi óvoda környezeti szakmai programjának kidolgozásához nyújtott segítségnyújtás, majd közvetlen közreműködés) hívta fel magára a figyelmet.

---

17 1994-ben pedig valamennyi pártszervezet megszűnt a településen. (Szalóky J. 2008.)

18 *2006-tól a település polgármestere.*

A civil társadalom fejlesztése, támogatása szintén tudatos tevékenység volt, és ma is az a településen. *„Civil szervezetek sokasága jött létre, egyetlenegyet nem hozott létre az önkormányzat, de piszkáltuk. Jöjjön létre, csináljátok! Ha tudjuk, támogatjuk. Mindig meg is tettük. A legtöbbet csak szóval, csak ottléttel, csak tapssal, dicsérettel. Azért, hogy érezzék, hogy ott vagyunk.(…) Azután amikor lehetett, már pénzzel is. (…)* (Szalóky J. 2008.)

A Forrásvíz Természetbarát Egyesület készítette el például helyben a település környezetvédelmi programját 2001-ben (továbbá ennek későbbi felülvizsgálatait is). A környező településekkel szemben, ahol ez milliós nagyságrendű összeg volt, itt 170.000 forintba került.

A köztes, Környezetvédelmi és Településfejlesztési Bizottság minden évben használja az éves környezetvédelmi feladatok tervezésénél, végrehajtásánál. Az év végén pedig felülvizsgálja azt, és beszámol a képviselő-testületnek az elvégzett feladatokról, a környezetvédelmi alapból elköltött forrásokról. Természetesen a nagy infrastrukturális beruházások (például csapadékvíz-elvezetés rendszereinek kiépítése), a környezetvédelemhez köthető közszolgáltatások (például a települési szilárd és folyékony hulladékok kezelése, illetve a szennyvízkezelés) működtetése továbbra is az önkormányzat hivatalának kötelező feladata, de a civilek itt is segítenek a tervezésben, illetve az ellenőrzésben. A társadalmasítás és a civil szervezetek bevonásának egyik újszerű eszköze Gyenesdiás Környezetvédelmi Együttműködési Modellje.

A Környezetvédelmi Együttműködési Modell Gyenesdiáson

A civil szféra környezeti ügyekben való részvételét, a környezeti demokrácia szélesítését nemzetközi szempontból elsők között az 1998-ban, Dániában aláírt Aarhusi- egyezmény deklarálja, melynek irányelvei Magyarországon 2001. okt. 31.-léptek hatályba, a 2001. évi LXXXI. törvénnyel.

Az egyezmény három alappillére az információhoz való hozzáférés joga, a társadalmi részvételhez való jog és az igazságszolgáltatási jog környezetvédelmi ügyekben. A döntéshozatalban való részvétel érdemi gyakorlásához ezek a feltételek elengedhetetlenek.

A fenti feltételek biztosításának előnyeit felismerve hazánkban az elsők közt Gyenesdiás dolgozta ki a Környezetvédelmi Együttműködési Modell mechanizmusát települési szinten, 1998-ban a nagyközség önkormányzatának Környezetvédelmi Bizottságával és a Forrásvíz Természetbarát Egyesülettel (továbbiakban egyesület) közösen.[19]

Az együttműködés lényege települési szinten, hogy a természet- és környezetvédelem témaköreit érintő kérdésekben, döntésekben az önkormányzat, a témában érintett helyi civil szervezet és szakértők bevonásával közös szervezetben közös álláspontot alakít ki.

Az együttműködés mélyülésével pedig fokozatosan egy települési környezetirányítási rendszer alakult ki. A modell gyakorlatba ültetésekor elsődleges feladat volt a szükséges szervezeti háttér kialakítása, majd a szakmai fejlesztések, feladatok megosztásának tisztázása.

Az így kialakított struktúra szerint a szervezet képes felelősen felvállalni a helyi környezet- és természetvédelmi ügyek kezelését, a szervezet- és hálózatépítési rendszer kialakításával pedig a település komplex környezetirányítása is lehetővé válik, hiszen így a környezetvédelmi alap racionálisabb felhasználásával, és a szervezet által összpontosuló társadalmi tőkével (társadalmasítás) a település erre szánt forrásai megsokszorozódnak.

---

19 Mint korábban említést nyert a nagyközség 1995. óta rendelkezik környezetvédelmi alappal, 2001. óta rendelkezik települési környezetvédelmi programmal, folyamatos felülvizsgálatokkal élve, és ezeken kívül pedig 2018-ban megalkotta Klímastratégiáját is. A település rendelkezik továbbá a 2000. évi XLIII. törvény, a hulladékgazdálkodásról, VI. fejezetében (35. §) el□írt Helyi Hulladékgazdálkodási Tervvel is.

A deponálásra szánt hulladék arányát csökkenti a településen 1998. óta m□ködik komposztáló telep, melynek szakmai felügyeletét kezdett□l fogva a Képvisel□-testület Környezetvédelmi Bizottsága végezte.

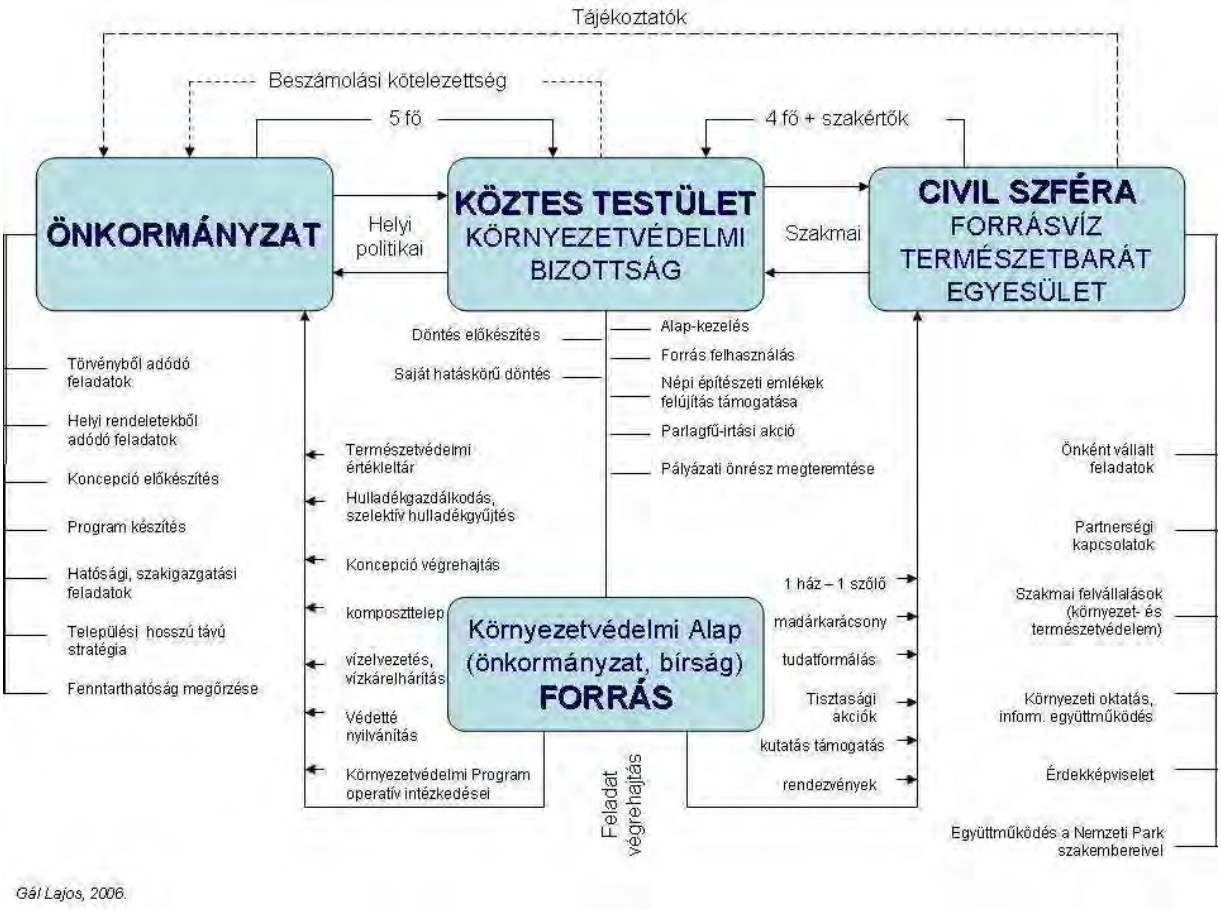

A Gyenesdiás fenntarthatóságot segítő modelljének vázlata

A fenti ábra alapján is látható, hogy a szereplők által vállalt feladatok ellátása egy folyamatorientált rendszer részeként valósulnak meg. Települési szinten a modell kulcsszereplői az önkormányzat képviselő-testülete, a köztes testület: a Környezetvédelmi és Településfejlesztési Bizottság, valamint a Forrásvíz Természetbarát Egyesület. A rendszerben az önkormányzat a feladatmegosztás tekintetében a jogszabályok által előírt kötelező feladatok mellett elsősorban a további tervezés, koncepció és stratégia alkotás irányításában van jelen az együttműködésben, mint megbízó, mely tervezési folyamatok a többi érintett részvételével történnek. E koncepciók, önkormányzati feladatok környezetvédelmi intézkedéseinek érdemi végrehajtása azonban önmagában is meghaladják az önkormányzati erőforrásokat. E nehéz helyzetből szinte egyetlen kitörési pontként jelölhető meg a civil erőforrások és szakmai tudás bevonása, ezért az önkormányzat és az egyesület számos feladat ellátásában közösen vesznek részt. Ennek alapja az, hogy a civilek nem csupán véleményezési, közösségi tervezési munkálatokba vonhatók be, hanem megfelelő szakmai felkészültségüknek köszönhetően, projekt partnerek, projektgazdák, vagy a fejlesztéseket koordináló szervezetként is tevékenykedhetnek.

Ennek megvalósításához 1998-ban a település vezetése úgy döntött, hogy a köztes testület számára átadja bizonyos döntési kompetenciáit. Ezek alapján Gyenesdiáson az együttműködés tématerületei a következők:

- Döntés-előkészítőként illetve döntéshozóként a helyi természet- és környezetvédelmi politika megalkotásában, a képviselő-testület Környezetvédelmi és Településfejlesztési Bizottságába, mint köztes testületbe delegált a civil és szakértői tagok által.[20]
- Környezeti nevelés, szemléletformálás a helyi akciók, rendezvények által (erre jó példa „a Rügyfakadás – Tavaszünnep" című programsorozat a Nagymezőn (2000-től), vagy a helyi (zöld) óvoda (Zöld Hetek programsorozat 1997-től) és az ökoiskola címet elnyerő általános iskola (Természetesen Gyenesdiás programok 2007-től) szakmai támogatása az egyesület, illetve az önkormányzat oldaláról.)
- Tájékoztatás és szemléletformálás, a köztes testület minden helyi kommunikációs csatornát megragad, hogy tevékenységéről tájékoztassa a lakosságot. Ennek jó példái a Gyenesdiási Híradóban, illetve a település honlapján rendszeresen megjelenő cikkek, tájékoztatók.
- Közösségi részvétel ösztönzése a környezeti- és településtervezésben, és programozásban, (jelentős részvétel például a település Környezetvédelmi Programjának és Klímastratégiájának megalkotásában)
- Monitoring, ellenőrzés Az egyesület munkájának köszönhetően 1997-ben elkészült egy természeti értékleltár, illetve 2005-ben Gyenesdiás Pollentérképe is.

---

20 *A szakirodalom alapján a társadalmi részvétel módját, mértékét tekintve több fokozat is elkülöníthet□. A **tájékoztatás**, illetve a nem kötelez□ érvény□ **konzultáció** után a társadalmi részvétel következ□ lépcs□foka, a **közös döntés**, amelynek során az önkormányzat a polgárokkal együtt dönt a megtárgyalandó kérdésekben. E szint már egy kialakult és gördülékenyen m□köd□ társadalmi együttm□ködést és párbeszédet feltételez, hasonlóan a társadalmi részvétel legmagasabb szintjéhez, a **delegált döntés**hez. E szinten az érintettek döntenek és cselekszenek, vagyis a kezdeményez□ átruházza a döntés jogát. A részvétel mértékének növekedésével párhuzamosan megfigyelhet□, hogy a kezdeményez□ szabadsága, önkényessége egyre alacsonyabb mérték□vé válik. (Pallai K., 2010) Ezek alapján kiemelend□, hogy **Gyenesdiáson** a társadalmi részvétel tekintetében, környezeti- és természetvédelmi ügyek terén a két legmagasabb fokozat, a **közös döntés és a delegált döntés valósul meg**, hiszen a szervezeti felépítés alapján látható, hogy a képvisel□-testület Környezetvédelmi és Településfejlesztési Bizottságában azonos arányban civil tagok is képviselik érdekeiket.*

- Mindezek lehetővé teszik, hogy a fertőzött területek javítása érdekében a Közös Önkormányzati Hivatal közvetlenül a telek tulajdonosokat tudja figyelmeztetni. (Gyenesdiás Környezetvédelmi Program, 2006)
- Környezetvédelmi akciók, programok tervezése és megvalósítása (például parlagfűirtási vagy tisztasági akciók)
- Térségi szereplőkkel való kapcsolattartás, együttműködés a partnerség elvének megvalósítása a gyakorlatban
- Érdekképviselet helyi és térségi és regionális szinten
- A civil szféra a hatékonyabb feladat ellátáson kívül anyagi forrásteremtő funkcióval is rendelkezik, hiszen számos pályázati forrás csak civil szervezetek számára lehívható. Ugyanakkor a közösen kezelt környezetvédelmi alap forrásai pályázati önrészként is felhasználhatóak.[21]

Az önkormányzat és az egyesület kapcsolattartása folyamatos és többrétegű. Az egyesületnek rendszeres tájékoztatási kötelezettsége van a nagyközség képviselő-testülete felé, ezen kívül pedig a köztes testületként működő Környezetvédelmi és Településfejlesztési Bizottság tagjaként is évente beszámol tevékenységéről.

A képviselő-testület Környezetvédelmi és Településfejlesztési Bizottságának tagjai vegyes összetételt alkotnak, résztvevői a képviselő-testületből, az egyesület delegáltjaiból, valamint szakértőkből, illetve a téma helyi vélemény formálóiból állnak. A bizottság jelenleg összesen nyolc tagból áll, melyből három tagot a képviselő-testület delegál, szintén három ember külsős egyesületi tagként van jelen, ezen kívül pedig további két szakértő segíti a bizottság munkáját. E köztes testület feladata a döntések előkészítése, az anyagi erőforrásokkal való gazdálkodás, a pályázatokhoz szükséges önrész megteremtése, a Környezetvédelmi Alap kezelése, a népi építészeti emlékek felújításának támogatása (Műemlékvédelmi Alap), illetve környezetvédelmi akciók lebonyolítása, például parlagfűirtási akciók szervezése.

---

21 *A Forrásvíz Természetbarát Egyesület ezentúl a partnerség kialakításában, a térségben els□ként egyfajta "erny□szervezet" kialakítását vállalta fel. Együttm□ködési megállapodásokkal, valamint térségi pályázati koordinációval segít integrálni célokat és feladatokat a környezet- és természetvédelem területén. (Forrás: Forrásvíz Természetbarát Egyesület portál- http://www.forrasviz.eu/publikacio2.htm)*

A fent vázolt feladatok végrehajtásához a nagyközség költségvetési forrásból elkülönített Környezetvédelmi Alapja szolgáltatja az anyagi erőforrást, mely évente 600- 800 ezer Ft.

E szervezeti felépítés a modell sikeres működésének egyik záloga, hiszen befogadja, és gyakorlatba ülteti azt a szemléletet, mely szerint a fejlesztések, településfejlesztést érintő tervek megvalósítását érdemes egy olyan külső, nem feltétlen kizárólag önkormányzati szereplőkből álló szervezet hatáskörébe utalni, melynek elegendő (főként humán) erőforrása és szakmai ismerete van a terv megvalósításának menedzseléséhez, melyben Gyenesdiáson az egyesületnek igen nagy szerepe van. [22]

Az 1990-es évek második felében Gyenesdiás még nem tudta meggyőzni a kistérségében lévő további településeket egy közös környezetvédelmi alap szükségességéről. A működő települési modell azonban mára már alapja lehet annak, hogy térségi környezetvédelmi modelleknek is kiindulási bázisa legyen.

E tervezett, magasabb szintű együttműködési rendszerben helyi szinten az érdekelt civil szervezetek és partner települési önkormányzatok vesznek részt, melyek közösen látják a helyi környezet- és természetvédelem kezelését, érdemben biztosítják az érintettek számára a társadalmi részvétel lehetőségét, feladatuk továbbá az erre szánt helyi közigazgatási és civil kapacitások bővítése, településszintű projektek kivitelezése, a helyi környezetvédelmi alap hatékony felhasználása, valamint a különböző pályázati lehetőségek együttes kiaknázása. Ennek megvalósításában Gyenesdiás kapcsán már élő, pozitív példa látható, azonban más települések kapcsán a környezetvédelmi ügyekben való önkormányzati és nonprofit szféra közötti együttműködés csak eseti jelleggel történik meg. Valószínűleg ez lehet az oka annak is, hogy kistérségi szinten a természet- és környezetvédelem témakörében az összefogás jelenleg még kevésbé erős, pozitívum azonban, hogy a szervezeti keretek már ezen a szinten is biztosítják az együttműködéshez szükséges feltételeket.

---

22 *Ehhez hasonló a település a Dél-Tiroli nemzetközi mintán alapuló turisztikai desztinációs menedzsment rendszere (TDM), melyben a feladatokat a Turisztikai Egyesület végzi. Az egyesület 2003. óta Gyenesdiás Nagyközség területén szervezi a turisztikai vállalkozások tevékenységét, ellátja a turizmussal foglakozó személyek és cégek érdekképviseletét, összehangolja az érintett gazdasági szerepl□k tevékenységét, vagyis az egyesület felvállalja a helyi turizmussal kapcsolatos feladatok ellátását (például Tourinform iroda m□ködtetése, település szint□ marketing tevékenység, turisztikai portál / információs és értékesítési rendszer m□ködtetése), valamint e fejlesztések menedzselését. A TDM m□ködésér□l lásd részletesebben Oláh Miklós (2003.) és Szakály Szabolcs munkáit.*

A tervezett térségi együttműködési modell

Kistérségi szinten a partnerség tekintetében a kistérségi területfejlesztési tanácsok adnak lehetőséget a közszféra szereplőinek (kiemelten az önkormányzatok) a közös, területfejlesztéssel kapcsolatos ügyek megvitatására, melynek részét kell, hogy képezze többek között a térség természet- és környezetvédelmi helyzetéről, intézkedéseiről való közös gondolkodás. A civil részvétel lehetőségéről ezen a szinten már közvetlen jogszabály is rendelkezik.[23]

23 *Ez a Területfejlesztési Törvény módosításaként létrejött **258/ 2004. Kormányrendelet**, a megyei (f□városi) közigazgatási hivataloknak a kistérségi fejlesztési tanácsok és a Budapesti Agglomeráció Fejlesztési Tanács létrehozásával és a térségi fejlesztési tanács átalakulásával kapcsolatos feladatairól, a megalakulással és átalakulással kapcsolatos eljárás rendjér□l, továbbá az egyeztet□ fórumok létrejöttének és m□ködésének szabályairól.*

E jogszabály adja meg a lehetőséget a civil szervezetek számára, hogy egyeztető fórumokon részt vegyenek a különböző területi szinteken működő fejlesztési tanácsok munkájában.[24]

Az együttműködési modell, a fejlesztési tanácsok és az egyeztető fórum segítségével, a közös szerepvállalás megvalósítását a következő tématerületeken javasolja: közös fejlesztések, pályázatok leadása például a térség környezetvédelmi infrastruktúrának bővítését érintően, együttműködés a pályázat előkészítő munkarészekben, illetve fontos lenne egy térségi monitoring rendszer működtetése, mely a jövőben akár egy egységes térségi környezet információs rendszer kiépítését is előmozdítaná.

A helyi szereplők modell értékű bevonása önkéntesként a környezetvédelem jegyében

Egy-egy szervezet lehetősége önmagában általában nagyon korlátozott. A civil szervezetek is törekszenek a fejlődésre, önmaguk meghaladására. Tevékenységük gyakran egy nagyobb országos vagy globális összefüggésrendszerbe, problémakörbe ágyazódik, a szervezet célja pedig, ennek lokális leképezése; gondoljunk csak a környezetvédelemre, szegények segítésére, jogvédelemre, erőszak elleni fellépésre vagy a nőmozgalomra. Ugyanakkor az alapvető problémák sokszor nem oldhatók meg helyi szinten. A szervezetek összefogással megtöbbszörözhetik erejüket és befolyásukat.

A következő felsorolásban igyekeztünk nagyvonalakban összegyűjteni a legfontosabb előnyöket, melyek az együttműködésekből következhetnek. Arra keressük a választ, hogy hol keletkezik a többlet az együttműködések révén.

Megnő az érdekérvényesítő képesség: A szervezetek összefogásának talán legszembetűnőbb előnye, hogy megnő a résztvevők száma. Ez nagyobb súlyt ad egy cél érdekében történő fellépésnek, ami erősíti az érdekérvényesítő képességet.

---

24 A bejelentkezéshez a 258/2004. Kormányrendelethez csatolt 1. számú mellékletben lév nyilatkozatot kell kitölteni (*Nyilatkozat a területfejlesztésr l és a területrendezésr l szóló 1996. évi XXI. törvény után)*

Megnő az erőforrások mennyisége: Több erőforrást is képesek egy cél mögé állítani a szervezetek, ha összefognak. Így közösen olyan eszközök is elérhetővé válnak számukra, amelyeket külön-külön, egyiküknek sem volt lehetősége elérni.

Megnő az erőforrások diverzitása: Az erőforrásoknak nemcsak a mennyisége, hanem a sokfélesége is megnő, így az együttműködésben, hatékonyabb kombinációkban is felhasználhatók. Ha csak a szakképzett munkaerőre gondolunk is, beláthatjuk ennek jelentőségét, nagyon kevés az olyan projekt, amelynek végrehajtásához csak egyféle szakemberre van szükség, és nagyon kevés az a civil szervezet, amely mindenféle szakemberrel rendelkezik, a pályázatírótól a projekt menedzseren keresztül a mérnökig, jogászig, közgazdászig vagy a napi ügyintéző titkárig. Az erőforrások sokfélesége megnöveli az alkalmazkodó képességet, és a rugalmasságot.

Az időszakos kapacitástöbblet kitölthető: A kapacitásfelesleg kihasználása jobban megoldható együttműködések keretében. Például egy megépült rendezvénytermet kevés civil szervezet tud egész évben programokkal megtölteni, felesleges lenne egy másik szervezetnek mellé építeni a sajátját, ha meg tudnak egyezni az időbeosztásról. De az is lehetséges, hogy nincs szüksége mindkét szervezetnek egy teljes állású foglalkoztatottra, egy alkalmazott több szervezetnek is dolgozhat, akár ugyanabban az irodában. Nagyobb bizalomszint mellett akár likviditási gondokat is kezelni lehet közösen.

Megnő az információhoz jutás esélye: Több szervezet több kapcsolattal, információs csatornával rendelkezik, márpedig az információ korunk egyik legfontosabb erőforrása. Gondoljunk csak arra, hogy egy szervezetnek még a leggyengébb referenciákkal is nagyobb esélye van a nyerésre annál, amely nem is tudott a kiírásról, így be sem nyújtotta pályázatát.

Programkoordináció: Közös célcsoportnak rendezett programok azonos időpontban könnyen kiolthatják egymás hatását, érdemes a hasonló területen tevékenykedő partnerekkel előzetesen egyeztetni, vagy adott esetben közösen szervezni.

Hatékonyabb pályázás: Egyre több pályázat részesíti előnyben, vagy követeli meg a partnerséget a megvalósításban. Különböző hálózati konstrukciókban együttműködéssel, több pályázaton indulhat a szervezet, illetve nagyobb eséllyel. Az is megoldható, hogy olyan projektekbe is bekapcsolódjon a szervezet, amit eredetileg nem is írtak ki civileknek.

A leggyakrabban önkormányzatok használják a megoldást, hogy egy nonprofit szervezetet alapítanak, hogy pályázzon helyettük, de fordított szerepben is működik a módszer. Széman és Harsányi (1999) Halak és hálók című könyvében hoz erre példát: „Tudunk olyan önkormányzatról, ahol hallgatólagos megállapodás született a következőkben: az önkormányzat minden olyan pályázati lehetőséget megpályáz, ahol civil szervezet nem vehet részt.

A pályázat elnyerése esetén a pályázati összeget szerződés vagy együttműködés keretében átadja a nonprofit szervezetnek. Az viszont az önkormányzatot önkéntes munkaerejével, természetbeni juttatásaival segíti.” (Széman – Harsányi, 1999 p. 69.)

Gyenesdiáson éppen fordított a helyzet, hiszen sok esetben civil szervezet adja be a pályázatot és a megvalósítás után az önkéntes felülvigyázáson túl az önkormányzat tartja üzemben a megvalósított projekteket. Egy partnerszervezet bevonása lehetővé teszi olyan pályázatok benyújtását is, melyre egyedül nem lett volna kapacitás. Az előnyök mellett azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy minden kapcsolat fenntartása és az együttműködés befektetésekkel is jár, amit mérlegelni kell a várható hasznához képest.

Hálózati együttműködés a helyi közösségek helyzetének javítására

Hálózati együttműködés a szervezetek közötti közvetlen kooperációs kapcsolatokon alapuló együttműködés. A korábban jellemzett két formában az együttműködés részvételen alapul, gyakorlatilag elképzelhető, hogy a résztvevő szervezet egyetlen másik szervezettel sem létesít közvetlen kapcsolatot és kooperációt, csak közvetetten a szövetségen vagy fórumon keresztül van kapcsolatban a többi résztvevővel, addig a hálózatban való részvétel alapja a hálózat legalább egy szervezetével való közvetlen kooperációs kapcsolat.

A hálózat formálódása természetesen nem független a szövetségi és fórumszerű együttműködésektől, ezek irányítják a hálózatok alakulását, alkalmat kínálnak a szervezeteknek egymás megismerésére és a kooperációs kapcsolatok kialakulására. Míg a fórum és a szövetség valamelyest egymás ellentétei, nem lehet egy szerveződés fórum is és szövetség is egyszerre, a hálózati együttműködés mindkettővel összeegyeztethető. A hálózati együttműködés alapja a kölcsönös bizalom, amely lehetővé teszi, hogy az erőforrások megosztásával kölcsönös hasznot érjenek el, illetve költségeket takarítsanak meg.

Az erőforrások alatt, nem csak a hagyományos erőforrásokat (tőke, technológiai ismeret, munka, természeti erőforrás) kell érteni, hanem az információt, infrastruktúrát, humán erőforrásokat, kapcsolatokat is, amelyek lehetővé teszik, hogy a szervezetek céljuk irányába előrelépjenek. A hálózatokban résztvevők száma nem korlátozott, határait nehéz, sokszor nem is lehet kijelölni, végső soron globális rendszerré kapcsolódhat össze egy-egy nemzetközi szervezeten keresztül.

A hálózatosodás jelensége nem a nonprofit szektor sajátja, a társadalom minden szintjén jelen van. Fontos segítség lehet a helyben maradás ösztönzésére, az elvándorlás mértékének csökkentésére, a társadalmi aktív szerepvállalásra, valamint a kompetenciák fejlesztésére és kapcsolati hálók erősítésére, ezzel a munkaerő-piaci helyzet javítására.

A szervezeti hálózatok a korunkban nagyon gyorsan változó technológiai és piaci környezetre adott válaszreakcióként jöttek létre, elsősorban a gazdaság területén a nagy mamutvállalatok lebomlásával és az úgynevezett ipari övezetek kifejlődésével. A hálózatok ereje abban rejlik, hogy nagy rugalmasságukkal nagyon gyorsan képesek alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz. A civil szervezetek hálózataira jellemző a mellérendelő, független viszonyrendszer és a laza informális kapcsolódás, melyel az önkéntes munka hatása fokozható és megjeleníthető a helyi identitáserősítés mellett, a helyi fenntarthatósági – közösségi célok elérésénél.

Napjainkra a döntéshozók már tudatosan építenek a hálózatok szervezésére, a hálózati marketing, kapcsolati marketing ma már fontos része a közgazdasági tudásnak. Az egyik leghíresebb közgazdasági tankönyvszerző Kotler (1998, 2001) azt írja: „A verseny egyre inkább nem vállalatok, hanem egész hálózatok között folyik, a nyerő az a vállalat, amely a legjobb hálózatot építette ki.” (Kotler, 1998, 2001 p. 44.) A szerző ugyan a gazdasági szervezetekre fókuszál, de nemcsak róluk van szó, a marketing hálózatban a nonprofit szervezetek is szerephez juthatnak! A civil szervezetek fontos részei az úgynevezett regionális hálózatoknak, amelyek a földrajzilag azonos területen tevékenykedő érdekelteket kapcsolják össze a piaci szereplőktől a közigazgatási intézményeken át a civilekig. Ilyen együttműködési rendszerek képezik az alapját a gazdasági felemelkedéséről híressé vált „harmadik Olaszországnak” és hozzá hasonló területeknek (például: Dél-Franciaországban, vagy a Szilícium-völgyben), melyek a ’70-es évektől intenzíven fejlődve versenyképesekké tudtak válni a legnagyobb fejlett ipari területekkel is.

A hálózati együttműködési rendszer alkalmas arra, hogy a szervezetek hatékonyabban működjenek, költségeket takarítsanak meg, kipótolják hiányzó erőforrásaikat, vagy többlet erőforrásokat vonjanak be, intenzívebben kihasználják kapacitásaikat, több információhoz jussanak, és programjaikat hatékonyabban szervezzék. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a hálózat szervezése és fenntartása is befektetést és kompetenciákat követel, e nélkül nem lehet hozzájutni az előnyökhöz sem.

A hálózatok nagyon heterogén szereplőkből állhatnak, az együttműködés célja nem a legitimáció, sem pedig egy szakterület megszerveződése, célja szervezeti előnyök kihasználása, amely által az egész rendszer hatékonyabbá válik. Ily módon, a fórumok és a szövetségek hálózatosodása összességében elősegítheti hatékonyabb működésüket. Sokszor a fórumok és szövetségek tudatosan építik belső hálózataikat és létrehoznak hálózati koordinációs szerveket, szervezeteket is.

A hálózati kapcsolatok nem azonos minőségűek. Az együttműködés előnyeit akkor lehet igazán kihasználni, ha a kapcsolatot erős bizalmi viszony alapozza meg. A bizalom megelőlegezése, minden alkalommal kockázatot jelent a felek számára. A kapcsolat interakciók folyamán fejlődik, ezért fontos, hogy az együttműködés időben nem korlátozott. Egy kapcsolat építését érdemes először kis dolgokkal kezdeni és mikor kialakult a bizalom és a bizonyos szokások, akkor érdemes továbblépni a nagyobb kihívások irányába. A hálózati együttműködésben elengedhetetlen a személyes kapcsolat, a formalizálás sokszor csak a külső szereplőknek szól, illetve segít átmenteni a kapcsolatot, ha a kapcsolattartó személy valamely okból kiesik a rendszerből. Nem lehet eléggé hangsúlyozni azt a szemléleti kérdést, hogy egy jó kapcsolat érték, amely sok befektetést igényel, megszűnése pedig veszteség!

A nemzetközi együttműködések – „jó gyakorlatok” helyi és hatásron túli szereplőkkel

Regionális szinten, az előzőekben felhozott Környezetvédelmi Együttműködési Modell szerint, a közszféra részéről a területen zajló összefogást a regionális ügynökségek segítik, civil oldalról pedig kifejezetten a Balaton térségére koncentráló szerveződés, a Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége (BCSzSz) koordinálná e közös munkát. A BCSzSz képviselője a Balaton Fejlesztési Tanács ülésein tanácskozási joggal folyamatosan résztvesz, 2011. februárja óta pedig szavazati joggal is rendelkezik.

A szövetség jelenleg is számos térségi szerepkörű civil szervezettel áll folyamatos kapcsolatban (pl.: Balatoni Szövetség, Balatoni Fürdőegyesületek Szövetsége, Nők a Balatonért Egyesület), azonban hangsúlyosnak tartja, hogy ne csak a térség civil szervezeteinek érdekérvényesítő képessége fokozódjon, hanem a közös tevékenységekből, együttműködésből származó kezdeményezések, pozitív hatások is növekedjenek. A közös munka kialakítását, keretszervezetét, a tervek szerint, az együttműködési modell hivatott megteremteni.

E területi szinten *a hálózati modell által megfogalmazott közös feladatok* a résztvevő regionális (nonprofit és közszférát képviselő) szervezetek valós együttműködésének kialakítása, ezek érdekképviseletének, érdekérvényesítésének biztosítása, valamint, nagyobb léptékű, nemzetközi pályázatokon való közös részvétel szervezése. Utóbbira már élő példával szolgál a BCSzSz és a Balatoni Integrációs Nonprofit Kft. közös munkája, mellyel a *nemzetközi Élő Tavak (Living Lakes) hálózatának tevékenységét segítik*, ennek eredményeként pedig számos nemzetközi konferencián, és workshop-on mutatkozhatott be a Balaton.

A fentiek alapján látható, hogy e Környezetvédelmi Együttműködési Modell egy igen komplex megközelítését adja a természet- és környezetvédelem területén elvégzendő, civil erőforrások bevonásán alapuló, feladatok végrehajtásának.

A modell nem csak a települési keretek között zajló kötelező és önként vállalható feladatok hatékony ellátására kínál megfelelő szervezeti hátteret, hanem a természet- és környezetvédelem tematikájából, jellegéből adódó tágabb értelemben vett, térségi együttműködések szervezetére és feladat ellátására is javaslatot tesz.

A modell megvalósításában települési szinten Gyenesdiás emelhető ki, ahol a Forrásvíz Természetbarát Egyesület és a nagyközség képviselő-testületének akkori Környezetvédelmi Bizottsága közösen dolgozták ki az együttműködés mechanizmusát a gyakorlatban, és a lényege az önkormányzat által átadott döntési kompetenciákban érhető leginkább tetten.

A nagyközségben a modell sikerének hátterében, a résztvevők kitartásán és szakértelmén kívül, a szervezet átgondolt felépítése áll. A modell térségi szervezeti egységeinek kialakítása kapcsán kiemelendő, hogy nem célja új szervezeti, intézményi keretek kialakítása, hanem ahol csak lehetséges, a meglévő apparátust, szervezeti kereteket használja fel.

A gyenesdiási és egyben térségi Forrásvíz Természetbarát Egyesület helytörténeti kutatásokat is végez, amely által a „Diós települések” Országos és Nemzetközi Találkozójának elindítója lett 2006-ban.

Fontos a szervezet számára a fenntartható környezet és természetvédelem, az alulról építkező folyamatokon keresztül. Elsődleges célunk a családok megszólítása, mert pl. a szelektív hulladékgyűjtés is a család konyhájában kezdődik. Különböző rendezvényeken, akciókon, valamint munkával hívjuk fel a figyelmet és mindig azon feladatok problémák megoldásában segítünk, amelyek az adott területen fontosak.

Több pályázati projektet valósítunk meg, amelyek egy-egy adott feladatra irányulnak: közösségi tér kialakítása, hulladékszedés a védett természeti területeken, 1644-ben épült boronapince, mint épített érték megóvása. A Nyugat-Balaton térség önkormányzatai környezet- és természetvédelmi feladataiban együtt dolgoznak, pl. pályázati társadalmasítás, előadások, információs füzetek, Környezetvédelmi Programokban való részvétel.

Gyenesdiás mindezeken túl törekszik még un. *környezetbarátság* megteremtésére is a Nyugat-Balaton 8 együttműködő partner településével a helyi identitás erősítésére, a hátrányos helyzetű háttértelepülések felzárkóztatására, valamint a helyi és térségi önkéntesek társadalmi szerepvállalásának fokozására és életminőségük javítására, civil kapcsolataik kiépítésére. Mindezeket olyan nemzetközi példákra építi az együttműködés, amely a határon túli testvér és partnertelepülési civil „jó gyakorlatok” szerint valók és adaptálhatók.

Önkéntes Centrumok elért eredményei, szolgáltatásai

Önindító Program

TÁMOP 5.5.2. Önkéntesség elterjesztése Magyarországon

Az alábbiakban rövid összefoglalót és gyakorlati példákat közlünk az Önkéntes Centrumok programjainak beszámolójából (forrás: www.oka.hu).

A 12 Önkéntes Centrum és az Önkéntes Központ Alapítvány 2009 és 2011 között valósította meg pályázati programját, míg 6 önkéntes Centrum 2011 és 2012 között működött pályázati forrásból. Az itt felsorolt eredmények az Önkéntes Centrumok fenntartási beszámolói alapján kerültek összefoglalásra, bővebb információ közvetlenül az Önkéntes Centrumoknál elérhető.

Az Önkéntes Centrumok elérhetőségei megtalálhatóak a www.onkentescentrumok.hu oldalon.

Baranya Megyei Önkéntes Centrum

➢Önkéntes ügyfélfogadás hétköznap

➢FHT-sek számára komplex ügyintézés

➢Önkéntesek és fogadó szervezetek felkészítése önkéntes programok megvalósítására más pályázatok keretében

➢Előadás szemináriumokon az önkéntességről „Önkéntesség, mint társadalmi tőke” címmel minden félévben

➢Városkooperációban való szakmai közreműködés

➢Tanulmányút Székelyudvarhelyen és környékén – helyi önkéntes programok megismerése, közösségi vállalkozások

➢„Önkéntesség határok nélkül” – fórum középiskolásoknak Pécsett

➢Felnőtt tanulók hete 2012 városi rendezvényén való önkéntes programokkal részvétel: UniKum olvasósarok, felolvasás, filmklub

➢Vállalati önkéntes programok az ÖKÁ-val együttműködésben művelődési házban

➢Baranya Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ - Előre-Látó börze és munkaerő- piaci kiállításon stand üzemeltetése

➢Önkéntesség Nemzetközi Napja 2012 pécsi rendezvénye – „Éretten másokért! középpontban a közösségi szolgálat” diákokkal, pedagógusokkal és fogadószervezetekkel workshop

➢Önkéntesség Nemzetközi Napja 2012 pécsi rendezvénye – városi „”Év Önkéntese” díjak átadása

➢Ifjúsági Fórum – „Önkéntesség, mint gazdasági és társadalmi tőke” előadás és beszélgetés

➢Havi rendszerességű Önkéntes műhelytalálkozó

➢Média megjelenések: pécsi újságban, napilapban, rádióban, Facebook oldalon, saját honlap működtetése

➢Önkéntes Pont szakértői és mentori feladatok ellátása ➢☐Partneri kapcsolatok fenntartása, megújítása

➢Önkéntes Központ Hálózat tagság

Bács-Kiskun Megyei Önkéntes Centrum

➢Középiskolás diákmenedzsment működtetése, 15 középiskolás fiatal önálló projekteket valósított meg

➢Kecskemét város 5 középiskolájával önkéntesek fogadására együttműködés

előkészítése 100 középiskolás önkéntes foglalkoztatására

➢Főiskolások önkéntes képzésére együttműködés kialakítása

➢Tájékoztató az önkéntesség fogalmáról, lehetőségeiről főiskolai hallgatók számára

➢Személyes tájékoztatást az önkéntes lehetőségekről és közvetítés

➢Tanácsadás Önkéntes Pontok számára

Békés Megyei Önkéntes Centrum

➢Közérdekű önkéntesek és foglalkoztatást helyettesítő támogatásra jogosult önkéntesek közvetítése

➢Partnerség kialakítása a megyei Önkéntes Pontokkal

➢Tapasztalatcsere az önkéntes Pontok számára

➢Önkéntesek Évzáró Karácsonya esemény és az „Év Önkéntesének” megválasztása

➢Havi rendszerességgel munkaértekezlet tartása az önkéntesek számára

➢Önkéntes Központ Hálózat tagság

Budapesti Önkéntes Centrum

Az üzemeltető szervezet felszámolta működését.

Csongrád Megyei Önkéntes Centrum

➢Önkéntesek közvetítése

➢Jármű-, look up reklámok és kártyanaptár az önkéntesség népszerűsítésére

➢Szabadtéri fesztiválokon önkéntesek toborozása megyeszerte

➢Multiplikátor önkéntesek bevonásával szegedi és vidéki középiskolában tanórai keretek között az önkéntesség népszerűsítése

➢Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők számára fórum

➢Klubfoglalkozás a Szegedi Munkaügyi Központban a munkanélküliek számára

➢Akkreditált Talentum önkéntes képzés (PL 6207) multiplikátor ismeretek, betegsegítő önkéntesség és szomszédsági önkéntesség modulokkal

➢Német trénerrel Intergenerációs tanulás című képzés megvalósítása

➢Gyulafehérvári Főegyházmegyei Caritas önkéntes stratégia-kidolgozásának facilitálása

➢Add a hangod- legyél Te is önkéntes! – Felolvasóest önkéntesek közreműködésével Vakok és gyengén látók részére

➢Vállalati önkéntes akciók gyermekotthonban és óvodában

➢Intergenerációs önkéntes akciók: mézeskalács díszítés hátrányos helyzetű gyerekeknek és idősotthon lakóinak karácsonya

➢Részvétel az ÖKA Grundtvig Szenior Önkéntes programjában: két erdélyi önkéntes fogadása egy önkéntes delegálása Erdélybe

➢Hosszú távú tematikus önkéntes programok: Kórházi (20 fő), szomszédsági (10 fő), multiplikátor (10 fő) önkéntesség

➢Önkéntes Pontok szakmai támogatása (12 tag)

➢Közösségi szolgálat az iskolában című tanár továbbképzési program pedagógus akkreditációja

➢Magyarországi és az Európai Önkéntes Központ Hálózat tagság ➢☐Megyei Önkéntes Pont Hálózatot

➢EURODESK Hálózati tagság

Fejér Megyei Önkéntes Centrum

➢Alba Plaza-ban kizárólag önkéntesek által üzemeltetett Civil Piactér (civil szervezetek, önkormányzatok és gazdasági szféra szereplői közötti információcsere lehetőség) - https://www.facebook.com/civilkorzo

➢"NGO-network" stratégia kialakítása a megyében

➢Önkéntes animátorok koordinálása, akik „szocio-kulturális animáció” képzésen vettek részt

➢Alapozó és haladó animációs képzés biztosítása ➢☐Önkéntes közvetítés

➢Önkéntességre vonatkozó tájékoztatás

➢Kapcsolattartás Önkéntes Pontokkal

Győr-Moson-Sopron Megyei Önkéntes Centrum

➢Önkéntesek informálása, regisztrálása, közvetítése

➢Győrkőcfesztivál az ÖC közel 80 önkéntesével

➢Vállalati önkéntes munkaakció keretében bölcsődei intézmény állagmegóvása

➢Civil szervezeteknek személyes tanácsadás keretében önkéntes menedzsment és jogi ismeretek átadása

➢IKSZ kapcsán tájékoztatás iskolák és fogadó szervezetek számára

➢ Önkéntes Pontok szakmai és módszertani segítése, számukra szakmai napok rendezése

Életfa Önkéntes Centrum (Hajdú-Bihar megye)

➢ Önkéntesek közvetítése, a foglalkoztatást helyettesítő támogatást igénylők közvetítése

➢Az önkéntesség népszerűsítése Civil napokon, az egyetemi Állásbörzén, Campus Fesztiválon

➢ Tájékoztatás az önkéntességről a környező településeken rendezett lakossági fórumokon
➢Vállalati önkéntesség koordinálása
➢Önkéntes Gála rendezése, az év önkénteseinek, az év fogadószervezetének, az év önkéntes programjának és az év önkéntes koordinátorának díjazása ➢☐Önkéntes munkaóra gyűjtése a Fehér Bot Alapítványnak
➢Önkéntes Központ Hálózat tagság

Heves Megyei Önkéntes Centrum

➢Önkéntesek regisztrálása és közvetítése ➢☐Fogadó szervezetek regisztrálása
➢Partnerségi megállapodások kötése
➢Tájékoztató rendezvények tartása
➢Sajtómegjelenések
➢Együttműködések kialakítása IKSZ kapcsán középiskolákkal és fogadó szervezetkel

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkéntes Centrum

➢Önkéntesség népszerűsítése fórumokon, rendezvényeken
➢Részvétel a Kossuth téren megvalósuló Európa Napon
➢Fogadószervezetek és az önkéntesek felkészítése tréning formában
➢Önkéntesek Napja a Teszedd! országos hulladékgyűjtési akció keretében ➢Önkéntesek Nemzetközi Napja alkalomból a legaktívabb fogadószervezetek és önkéntesek elismerése
➢Önkéntes Központ Hálózat tagság

Komárom-Esztergom Megyei Önkéntes Centrum

➢Ingyenesen hívható telefonszám és a honlap üzemeltetése
➢Család, Esélyteremtési és Önkéntes Ház üzemeltetése, az Önkéntes centrum irodájával egy helyszínen szolgáltat a jövőben
➢Kistérségi decentrumokkal a további együttműködés aktív, a megye valamennyi járásában elérhetőek a civil információs pontokon keresztül az önkéntes szolgáltatások is

Pest Megyei Önkéntes Centrum

➢Az önkéntesek önkormányzatok, magánszemélyek, szociális intézmények számára nyújtottak segítséget: iskolai ünnepségek, gyerekprogramok, ifjúsági rendezvények, fesztiválok, szakmai fórumok, egészségnapok és országos katasztrófavédelmi versenyek/gyakorlatok szakmai munkájába kapcsolódtak be
➢A Civil Mentőszervezetek Nemzeti Minősítő Gyakorlatának; a Balatoni Elsősegélynyújtó Szolgálat munkájának önkéntesek általi támogtása
➢Népszerűsítés kitelepüléseken: Sziget Fesztivál, szakmai kiállítások

➢Népszerűsítés online felületeken (facebook, honlap) keresztül

➢Projekt zárókiadvány, a szakmai anyagok (törvény, jelentkezési lap, egyéb kiadványok) bárki számára folyamatosan, ingyenesen elérhetőek

➢11 Önkéntes Információs Pont működtetése a megyében

➢Szakmai és mentori együttműködés a TÁMOP 5.5.2. Önkéntes Pontokkal

➢Tedd Oda! Napon részvétel – CSR együttműködés telekommunikációs céggel

Somogy Megyei Önkéntes Centrum

➢Az önkéntesek regisztrálása, fogadó szervezetek bevonása folyamatos: Kaposváron és Somogy megye 7 városában

➢FHT típusú önkéntesek közvetítése

➢Új együttműködések kötése önkormányzatokkal

➢Rendezvényeken történő megjelenés (pl. Karácsonyi rendezvények)

➢„Mindannyian mások vagyunk" című rendezvény kapcsán önkéntesek bevonása a fogyatékkal élők támogatására

➢A Kaposvári Egyetemmel közösen megrendezett Civil Önkéntes Börze

➢Somogy megyében az egyedüli nyertes Önkéntes Ponttal folyamatos a kapcsolat

➢Részvétel több pályázatban együttműködő partnerként

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkéntes Centrum

➢Folyamatos információszolgáltatás, tanácsadás fogadó szervezeteknek, önkéntesek közvetítése, népszerűsítés

➢Önkéntes program szervezése az Önkéntesek Napja és az Önkéntesek Nemzetközi Napja alkalmából

➢Részvétel a Nyíregyházi Főiskola által szervezett állásbörzén, a Munkaügyi Központ által szervezett pályaválasztási kiállításon, illetve kulturális fesztiválokon

➢Előadások tartása az önkéntességről, az önkéntes Centrum szolgáltatásairól ➢Önkéntes Pontok szakmai támogatása

➢FHT-s önkéntesek közvetítése

➢Önkéntes Központ Hálózat tagság

Szikra Önkéntes Centrum (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

➢Honlap, önkéntesek adatbázisa és fogadószervezetek adatbázisa

➢Levelezőlista működtetése

➢Önkéntesek közvetítése, tájékoztatása

➢Önkéntes centrum ügyfélfogadás (személyes/telefonos/e-mail)

➢Fogadó szervezetek tájékoztatása
➢Önkéntesek részére akciók szervezése
➢FHT-s tájékoztatás
➢IKSZ-ről tájékoztatás
➢30 órás akkreditált Önkéntes menedzsment képzés helyi szervezetek képviselőinek
➢Szakmai együttműködés az Önkéntes Pontokkal
➢Vállalati önkéntes program az ÖKA-val közösen
➢Évzáró találkozó a legaktívabb önkéntesek számára
➢Önkéntes Központ Hálózat tagság

Veszprém Megyei Önkéntes Centrum

➢Önkéntesek közvetítése, főként középiskolások csoportos közvetítése ➢· 100 önkéntest mozgósító rendezvény megvalósítása
➢Előadás az önkéntességről a Veszprémi Egyetemen

Vas Megyei Önkéntes Centrum

➢Egyéni tanácsadás keretében fogadó szervezetek támogatása
➢Tapasztalatcsere céljából szakmai találkozó szervezése
➢Tapasztalatcsere az FHT-ban részesülő álláskeresők közérdekű önkéntes tevékenysége valamint az iskolai közösségi szolgálat témájában a fogadószervezetek számára
➢Az önkéntes honlap, adatbázis folyamatosan működtetése, Facebook felületen népszerűsítés
➢önkéntesek, fogadó szervezetek toborzása, közvetítése
➢Vállalati önkéntes program megvalósításában közreműködés az ÖKA-val közösen gyermekvédelmi intézményben
➢A Savaria Történelmi Karnevál önkéntes programjának lebonyolítása
➢Folyamatos tájékoztatást nyújtása a média számára
➢Helyi önkéntes programok támogatása
➢Iskolai közösségi szolgálathoz kapcsolódó szolgáltatások: közösségi szolgálat szervezése osztályoknak, csoportoknak, diákoknak egyénenként és / vagy párban; Akciók, rendezvények, rövid és / vagy hosszú távú önkéntes tevékenységek a Vas Megyei Önkéntes Centrumban regisztrált fogadószervezeteknél; Közösségi szolgálati program koordinálása az egész iskolában; Konzultáció, beszélgetés iskolai és/vagy települési szinten; mentorálás és felkészítések

Zala Megyei Önkéntes Centrum

➢Önkéntesek bevonása programokba Zalaegerszegen, városokban és kistelepüléseken

➢levelezőlista, honlap üzemeltetése, médiakapcsolatok fenntartása

➢Ügyfélfogadás az irodában: főként fiatal pályakezdők, valamint a munkanélküliek

➢Karitatív önkéntes motivációk erősítése kistelepülési közösségek fejlesztésével

➢Kistelepülési Integrált Közösségi és Szolgáltató Tér, illetve Művelődési Ház munkatársai, vezetői számára tapasztaltcsere, műhelyek szervezése önkéntesség és közösségfejlesztés témakörben

➢Felkészítések, tájékoztató napok leendő fogadó szervezetek, ernyőszervezetek számára

➢„Új pillér – önkéntes stratégiák kialakítása”című pályázat keretében civil szervezetek, közintézmények, vállalatok önkéntes stratégiájának kialakítására módszertan készült, 4 szervezet önkéntes stratégiája elkészült

➢Vállalati önkéntes programok

➢az „Add a hangod” akció keretében vakok és gyengénlátók számára hangoskönyvek készítése önkéntesekkel

➢Az önkéntes örökbefogadás program keretében önkénteseink gondoskodnak a zalalövői csók padról, a letenyei platánfáról és környékéről

➢Ifjúsági közösségfejlesztés teskándi fiatal önkéntesekkel, röplabda pálya felújítás

➢Részvétel az ÖKA Grundtvig Szenior Önkéntes programjában: két erdélyi önkéntes fogadása egy önkéntes delegálása Erdélybe ➢☐Önkéntes Pont Hálózat fenntartása

➢Önkéntes Központ Hálózat tagság

Országos Önkéntes Centrum koordináló szervezet: Önkéntes Központ Alapítvány

➢Önkéntesek közvetítése online adatbázis, a Facebook és személyes ügyfélfogadás segítségével

➢Népszerűsítés média megjelenések, honlapok és Facebook felületein

➢ a Duna Tv Önkéntesek c. havi szinten jelentkező magazinműsorral szakmai együttműködési kapcsolat

➢A 2. körös nyertes Önkéntes Centrumok szakmai támogatása

➢Az Önkéntes centrumok számára két alkalommal szakmai találkozó szervezése

➢az Önkéntes Pontok tájékoztatása, hálózati kapcsolatépítés, szakmai támogatás

➢Több ízben akkreditált önkéntes menedzsment képzések tartása fogadó szervezetek és Önkéntes Pontok képviselői számára

➢Az iskolai közösségi szolgálathoz kapcsolódva pedagógus továbbképzési program akkreditációja
➢Vállalati önkéntes programok szervezése országosan
➢A Nemzeti Önkéntes Stratégia kapcsán szakmai egyeztetések, a dokumentum népszerűsítése
➢Az Önkéntesek Napja keretében az Önkéntesek Falának megfestése: művészi Graffiti a Kerepesi úton a MÁV gondozásában levő 25 méteres falfelületen
➢Önkéntes munka Magyarországon konferencia a KSH és az ÖKA közös rendezésében, az önkéntes kutatás módszertani alapjának kidolgozójának, a baltimore-i Johns Hopkins Egyetem professzorának Lester Salamonnak részvételével
➢Önkéntességért Díj Gála és 10 éves az ÖKA esemény megrendezése Chefparadé étterem és rendezvényközpontban, önkéntességért Díjak átadása, valamint önkéntes élelmiszeradagok készítése két anyaotthon lakói számára
➢Grundtvig Szenior Önkéntes Csereprogram a Gyulafehérvári Caritas-szal együttműködésben, 12 önkéntes bevonásával, a program hazai fogadószervezetei: Nevelők Háza Egyesület, Talentum Alapítvány, Zalai Falvakért Egyesület

Jó gyakorlatok a helyi szereplők bevonására a környezettudatosság jegyében

Az Önkéntes Centrumok megyei jó gyakorlat példatárából az alábbiakban bemutatjuk azokat a projekteket, amelyek sikeresen bizonyítottak a környezettudatosság jegyében megvalósult kezdeményezések sikerével.
Az Önkéntes Centrumok jó gyakorlatai a megvalósító szervezetet és az önkéntes program / szolgáltatás felépítését, megvalósításának lépéseit mutatja be. Cél, hogy a bemutatott példák más szervezeteket is segítsenek hasonló programok megvalósításában.

Kristály-völgy

I. Szervezeti adatok
1. A szervezet neve: Kristály-völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület
2. Székhely: 8400 Ajka, Sport u. 14.

3. Telefonszám: 88/211-928	4. Faxszám: u.a.	5. E-mail cím:kristaly@ajkanet.hu
6. Weboldal:		
7. Hivatalos képviselő neve: Varga Andrea		
8. Önkéntes program / szolgáltatás kapcsolattartó neve: Varga Andrea		
9. A szervezet tevékenységeinek hatóköre: település x kistérség ☐ megye ☐ országrész ☐ országos ☐		
10. A szervezet alkalmazottainak száma: 1 fő	11. A szervezet önkénteseinek száma: átlag: 80 fő	
12. A szervezet küldetése: A „Kristály-völgy” Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület tagjai, mint minden civil szervezeté, elhivatottan végzik a munkájukat. Törekvésünk, hogy az itt élő emberek és szervezetek minél jobban ki tudják aknázni lehetőségeiket, munkánk járuljon hozzá életminőségük javulásához. Számunkra a legfontosabb dolog a szakmaiság, s ezen érték mentén dolgozunk a mindennapokban.		
13. Szervezet fő programjai és tevékenységei: ➢ Vidékfejlesztési programok megvalósítása ➢ Régiós Pályázati Információs Iroda feladatainak ellátása ➢ Pályázati tanácsadás, pályázatírás ➢ EU-s pályázatíró és projektmenedzsment képzések tartása ➢ Közmunkaprogramok lebonyolítása ➢ LEADER+ pályázatkezelés ➢ Idegenforgalmi programok kialakításának elősegítése, rendezvényszervezés ➢ Szociális szakemberek felkészítése ➢ Halmozottan hátrányos helyzetű emberek életminőségének javítása		

II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok
1. Önkéntes program / szolgáltatás rövid leírása: A térség idegenforgalmi jelentőseggel bíró rendezvényeinek szervezéséhez vonunk be önkénteseket. Egyesületünk jelenleg 150 fő önkéntest tart nyilván, akik az egyesület tevékenységét segítik.
2. Az önkéntes program / szolgáltatás célja: Az egyesület feladatai ellátása során törekszik a szolgáltatás minőségének fenntartására, a teljesítményének javítására, ezt pedig csak önkéntesekkel tudja ellátni. Részt vesznek a szervezőmunkában a látogatók információval való ellátásában és a rendezvények biztosításában.
3. Az önkéntes program / szolgáltatás célcsoportja(i): Önkénteseinket elsősorban Ajka város és Ajka környékéről verbuváljuk, de nagyobb rendezvények esetében más civil szervezetek tagjai is végeznek önkéntes munkát egymás szervezeteiben. Rendezvényektől és tevékenységtől függően választjuk ki a megfelelő kompetenciákkal rendelkező, vagy megfelelő korosztályú önkénteseket.
4. Az önkéntes program / szolgáltatás helye a szervezeti struktúrában: Az önkéntesek koordinálását a feladat nagyságától függően az ezzel megbízott egyesületi tisztségviselő (elnök, alelnök, és/vagy gazdasági vezető) koordinálja.
5. Az önkéntes program / szolgáltatás felépítése: Önkénteseinkről nyilvántartást vezetünk. Szakértelemtől, tapasztalattól és a feladat típusától függően telefonon keressük őket, és egyeztetjük a szükséges ellátandó feladatokat.
6. Az önkéntes program / szolgáltatás elindításának lépései: Nyilvántartásba vételt követően regisztráljuk, hogy milyen jellegű feladatokat végeznek szívesen. Az adatbázisban szereplő önkénteseket eszerint kérjük fel a szükséges ellátandó tevékenységekre. Az önkéntesek munkáját általában egy-egy közösségi esemény szervezésével honoráljuk.

7. Szükséges források (humán erőforrások, anyagi források): Megfelelő pályázat vagy projekt keretében van lehetőségünk forrásokat biztosítani az önkéntesek törvényszerinti juttatásaihoz, egyébként nincs.
8. Szervezeten belüli feladatmegosztás leírása: Az önkéntesek bevonása mindig az adott projektvezetőjének a feladata. Ő határozza meg a feladatkiosztás módját, idejét. Vezeti a jelenléti íveket. A tevékenység elvégzésének, és az adminisztráció vezetésének ellenőrzése az elnök feladata.
9. Külső partnerek, bevonásuk, szerepük bemutatása: Amennyiben adott projekt keretében van együttműködő partner, úgy velük egyeztetve kerül sor az önkéntesek bevonására. Amennyiben a projekt milyensége megkívánja, hogy külső partnereket vonjunk be a tevékenységbe, úgy felvesszük velük a kapcsolatot, és más területekről is bevonunk önkénteseket. Ilyen pl. az informatika területe, vagy a külső kommunikáció biztosítása, amelyhez nem minden esetben rendelkezünk megfelelő szakértelemmel.
10. Önkéntesek bevonásának módja: A Somló Hangja rendezvény keretében tizenöt önkéntesre is szükség volt naponta. Az önkéntesek bevonásában nálunk az a gyakorlat, hogy széles ismeretségi körünkből általában tudjuk, hogy ki mi után érdeklődik, mi a szívügye, esetleg a hobbija. Így a számára fontosnak tartott értékek mentén próbáljuk meg bevonni a programokba. Aki szeret kézműves tevékenységet végezni a szabadidejében, de korlátozott az-az idő, amit erre tud fordítani, sok esetben nagyon szívesen eljön segíteni, hiszen hódolhat kedvenc időtöltésének. Másnak az a fontos, hogy azt a tudást, amivel rendelkezik, megoszthassa másokkal, - így volt ezzel az az önkéntesünk is, akinek munkája és egyben hobbija a műszaki ismeretek átadása – imád tanítani, így egymásra találtak az elvárásaink. Volt, aki a társaságot kedveli, és nem akart kimaradni semmi fontosnak vélt történésből.

11. Az önkéntes program / szolgáltatás dokumentációjának módja: ✓ Jelenléti ívek vezetése ✓ Fotódokumentáció elkészítése ✓ Beszámoló készítése
12. Az önkéntes program / szolgáltatás hosszú távú fenntarthatóságának kritériumai: Anyagi és humánerőforrás biztosítása Lelkesedés elkötelezettség valamely téma vagy ügy iránt
13. Lehetséges akadályok és megoldási javaslatok: Az önkéntes tevékenységet ellátó önkéntesek az utolsó pillanatban lemondják a munkát, és helyettesítésükről az utolsó pillanatban gondoskodni kell. Jó kapcsolatot kell fenntartani a résztvevőkkel, hogy adott esetben akár késő este is zavarni lehessen őket.
15. Az önkéntes program / szolgáltatás működtetéséhez hasznosítható ellenőrző lista: ☐ Azonosító adatok megfelelősége ☐ Naprakész telefon- és e-mail elérhetőségek ☐ Az önkéntesek időbeosztásának ismerete ☐ Az önkéntesek kompetenciáinak ismerete ☐ Önkéntesek ismeretségi körének ismerete ☐ Az önkéntesek saját technikai hátterének ismerete (telefon, e-mail, internet, számítógép, autó, teherautó, targoncavezetői engedély stb) ☐ Tevékenység ellátásához szükséges ruházat (figyelemfelhívás, vagy annak biztosítása)

Örökzöld udvar, avagy adj esélyt a fenyőfának!

I. Szervezeti adatok
1. A szervezet neve: ***Alba Regia Ifjúsági és Szabadidős Egyesület***
2. Székhely: ***Székesfehérvár, Tolnai u. 12***

3. Telefonszám:*06-20-9-452-813*	4. Faxszám:*22-333-460*	5. E-mail cím: *arial@t-online.hu*
6. Weboldal: *www.arisz.shp.hu*		
7. Hivatalos képviselő neve: *Róka Gyula*		
8. Önkéntes program / szolgáltatás kapcsolattartó neve: *Róka Gyula*		
9. A szervezet tevékenységeinek hatóköre: település ☐ kistérség ☐ *megye* ☐ országrész ☐ országos ☐		
10. A szervezet alkalmazottainak száma: *1 fő*	11. A szervezet önkénteseinek száma: *15-20 fő*	
12. A szervezet küldetése: *Bár a szervezet nevében szerepel az ifjúsági kitétel, az ARISZ életkortól függetlenül szeretne hozzájárulni Székesfehérvár lakóinak hasznos és egészségesebbé tévő szabadidő-eltöltéséhez, illetve az ehhez kapcsolódó konkrét feladatok megvalósításán kívül az élet egyéb területein történő szemléletformálásra is törekszik együttműködő partnerszervezeteivel (ilyen például a földlabdás fenyőfák bérbeadása is.)*		
13. Szervezet fő programjai és tevékenységei: *Az ARISZ berkein belül működik egy ugyanezen a néven futó női labdarúgó-csapat; az ARISZ volt az egyik kezdeményezője és megvalósítója a Székesfehérváron futó, óvodásokat és iskolásokat megmozgató Helló suli, mi is jövünk! programnak; az ARISZ fontos szerepet játszott a Kattints rá, nagyi! elnevezésű senior informatikai tanfolyam létrehozásában; végül, de nem utolsósorban az ARISZ részt vett egy bolgár-magyar közös projektben, amely a városi kerékpáros közlekedés fejlesztését és előremozdítását célozta.*		
II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok		
1. Önkéntes program / szolgáltatás rövid leírása: *A program elnevezése: Örökzöld udvar, avagy adj esélyt a fenyőfának! A hárompilléres program első lépéseként földlabdás fenyőfákat adunk bérbe elsősorban időseknek és rászorulóknak, második lépésként megpályáztatjuk a visszakerült fenyőfákat a városi oktatási- és közintézmények között, végül ezek udvarán ünnepélyes keretek között elültetjük.*		

2. Az önkéntes program / szolgáltatás célja: *A program célja a direkt környezetvédelem mellett a környezettudatosság erősítése, illetve a rászoruló célcsoportok részére elérhető áru karácsonyfa-beszerzési lehetőség biztosítása.*
3. Az önkéntes program / szolgáltatás célcsoportja(i):*A szolgáltatás első ütemében rászorulók (nyugdíjasok, nagycsaládosok) részesülhetnek a fenyőfákból, a második ütemben bővítjük a hozzáférhetőségi kört, mindenkire, aki földlabdás fenyőfa bérbevételével (is) szeretne tenni valamit környezetéért.*
4. Az önkéntes program / szolgáltatás helye a szervezeti struktúrában: *Nagyon fontos érték a hozzáadott önkéntes munka- szervezés amit tagjaink raknak a programba.*
5. Az önkéntes program / szolgáltatás felépítése: *Program sorozat előzetes egyeztetés után minden önkéntes részfeladatokat lát el.*
6. Az önkéntes program / szolgáltatás elindításának lépései: *1. Az akció időpontjának megválasztása* *2. Terület kiválasztása, használati engedélykérelem beadása* *3. Ajánlatkérés a fenyőfákra* *4. Az akció pénzügyi tervének elkészítése* *5. Cserepes / földlabdás fenyők megrendelése* *6. Az akció meghirdetésének megtervezése, előkészítése* *7. Az akcióhoz szükséges anyagok kellékek tervezése és elkészítése*
7. Szükséges források (humán erőforrások, anyagi források): *Az akcióhoz szükséges humán erőforrásokat az ARISZ kiépített, stabilan működő önkéntes kollektívája segíti, az anyagiakat pedig pályázati forrásokból igyekszik előteremteni.*

8. Szervezeten belüli feladatmegosztás leírása:

Tervezés

Koordináció

Levelezés

Ügyintézés

Fenyőfák bérbeadás

Fenyőfák visszavásárlása

Pályázat kiírás

Győztesek kihirdetése

Faültetés

9. Külső partnerek, bevonásuk, szerepük bemutatása: *Az Alba Regia Ifjúsági és Szabadidős Egyesület (ARISZ) egyik legfőbb partnere a székesfehérvári Esélyek Háza, mellyel 2004 óta több közös projektet, így fenyőfa-bérbeadási akciót is lebonyolított már az ARISZ. Az Esélyek Háza városszerte ismert és népszerű épülete szolgál a fenyőfák tárolóhelyéül, illetve itt történik a bérbeadás és a visszavétel is. Az Országos Esélyegyenlőségi Hálózat tagjaként üzemelő intézmény mindemellett meglévő kommunikációs csatornáinak segítségével járul hozzá, hogy a lehető legtöbben értesüljenek az ARISZ által nyújtott szolgáltatásról.*

10. Önkéntesek bevonásának módja:

A program kezdetétől a végéig az önkéntesek a munkafolyamatokat látják.

Az akció csapatmunka eredménye, ha tetszik a siker is közös.

11. Saját fejlesztésű módszerek bemutatása (tréning, eszközök):

Mivel a program hagyomány szervezésű, ezért az önkéntesek felkészítése így is szükséges.

12. Az önkéntes program / szolgáltatás dokumentációjának módja: *Fényképek, befizetési és kiadási bizonylatok. Pályázat kiírás - sajtónyilvánosság*

13. Az önkéntes program / szolgáltatás hosszú távú fenntarthatóságának kritériumai: *A hosszú évek alatt kb. 600 db fenyő került elütetésre a megye város közintézményibe. Az intézményekben tanuló hallgatók locsolják, az elültettet fenyőfákat*
14. Lehetséges akadályok és megoldási javaslatok: *A különböző pályázati források nem érkeznek meg időben. Az előre megrendelt fenyőfák ára emelkedik az infláció felett. A fenyőfák nem élik át a 2-3 hetes bérbeadási időszakot.*
15. Az önkéntes program / szolgáltatás működtetéséhez hasznosítható ellenőrző lista: ☐ *Felhívások.* ☐ *Pályázatok* ☐ *Névsor* ☐ *fényképek.*

SULI-TÚRA: interaktív foglalkozás-sorozat szervezése a pápai középiskolákban

I. Szervezeti adatok		
1. A szervezet neve: CIVILSZERVIZ Közösségfejlesztők Közhasznú Egyesülete		
2. Székhely: 8500 Pápa, Erzsébet liget 1.		
3. Telefonszám: 20/469-7744	4. Faxszám: 89/313-482	5. E-mail cím: tudasszinter@jmkpapa.hu
6. Weboldal: www.civilag.hu		

7. Hivatalos képviselő neve: Dr. Baloghné Uracs Marianna
8. Önkéntes program / szolgáltatás kapcsolattartó neve: Palkovicsné Vass Ibolya
9. A szervezet tevékenységeinek hatóköre: település ☐ kistérség X megye ☐ országrész ☐ országos ☐

10. A szervezet alkalmazottainak száma: 3 fő	11. A szervezet önkénteseinek száma: rendezvényekhez kötődően változó 5-50 fő

12. A szervezet küldetése: Kulturális vidékfejlesztés a Pápai kistérség településein, különös tekintettel az ifjúsági korosztályra.
13. Szervezet fő programjai és tevékenységei: Közösségi programok szervezése Pápán és a kistérségben. Civil összefogás generálása az ifjúsági programok terén.

II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok

1. Önkéntes program / szolgáltatás rövid leírása:

SULI-TÚRA: interaktív foglalkozás-sorozat szervezése a pápai középiskolákban.
A programban a velünk együttműködő civil szervezetek által kínált foglalkozásokból választhatnak az iskolák, melyeket térítésmentesen tartanak meg számukra az általuk kiválasztott időpontban. Olyan foglalkozásokból választhattak, mint például: környezetvédelem, rendhagyó történelem óra a honfoglaláskorról, kézműves foglalkozások, drogprevenció, stb. Közvetítettünk az iskolák felé közhasznú témákat is, ehhez kerestünk partnereket: pl. munkaügyi, pénzügyi ismeretek.

2. Az önkéntes program / szolgáltatás célja:

A SULI-TÚRA program célja, hogy a civil szervezetek tevékenységét jobban megismertessük a helyi társadalommal, elsősorban a felnövekvő nemzedékkel.
Ezáltal a gyerekek „életközelbe” kerülnek önkénteseinkkel, hiszen minden szervezet önkéntes alapon végzi a tevékenységét.
Felhasználjuk a közvetlen kapcsolat lehetőségét arra is, hogy az általunk szervezett programokhoz ezen az úton keressünk önkénteseket.

3. Az önkéntes program / szolgáltatás célcsoportja(i):

Elsődleges célcsoportunk a középiskolás diákok köre.
Másodlagos célcsoportunk a velük kapcsolatban álló felnőttek (pedagógusok, szülők).

4. Az önkéntes program / szolgáltatás helye a szervezeti struktúrában:

Egyesületünk vezetőségi tagjai és több tagunk is dolgozik a SULI-TÚRA programban, melynek sikeres megvalósítása irányában elkötelezettek vagyunk.

5. Az önkéntes program / szolgáltatás felépítése:

Egyesületünk alkalmazottja a program felelőse, aki koordinálja és egyezteti a SULI-TÚRÁ-t. Ő gyűjtötte össze a közös ötletelés után a jelentkező szervezeteket és az általuk ajánlott foglalkozásokat, valamint azokat az egyéb partnereket és foglalkozásokat, melyeket kiajánlottunk az iskolák számára.
Az iskolákban személyes kapcsolatokon keresztül kereste meg a vezetőket, kapcsolattartókat, diákokat.
A visszaérkező igények alapján egyeztette a foglalkozások idejét, helyét, a szükséges igényeket, stb.
A lebonyolítás során minden esetben bemutatták röviden az adott szervezetet és beszéltek az önkéntességről is. A programok végén a gyerekek számára olyan kínálatot adtak, melyekből választhattak a nekik tetsző önkéntes munkákból, és jelentkezhettek is rájuk.
Rendezvényeink a helyi sajtóban is komoly visszhangot kaptak.

6. Az önkéntes program / szolgáltatás elindításának lépései:

- ötletbörze a partnerszervezetekkel
- kínálati lista összeállítása
- kiajánlás az iskolák felé

7. Szükséges források (humán erőforrások, anyagi források):

- szervezést felvállaló, kapcsolatokkal rendelkező koordinátor
- partnerszervezetek aktív önkéntesekkel
- egyéb partnerek (pl. munkaügyi kp., pénzintézet, stb.)
- iskolák fogadókészsége

8. Szervezeten belüli feladatmegosztás leírása:

Az ötletelésben, a partnerek felkutatásában egyesületünk több tagja is részt vett, a lebonyolításban is közreműködött több fő (foglalkozások vezetése, sajtónyilatkozatok megtétele).
A szervezési-koordinálási munkákat egy alkalmazott végezte.

9. Külső partnerek, bevonásuk, szerepük bemutatása:

Partnereink voltak:

- Delta Íjászegyesület (történelmi bemutatók)
- Szociális Rekreációs Társaság (drogprevenció)
- Takácsi Alkotó Közösség (hagyományőrzés, kézműves technikák)
- Bakonyalja Barátai Egyesület (környezetvédelem)
- Hagyományok Hegye Egyesület (történelmi bemutatók)
- ÁNTSZ (drogprevenció)
- Fogjunk Össze Értük Szülők a Gyermekekért Kh. Egyesület (kézműves technikák)
- CIB Bank (pénzügyi ismeretek)
- Munkaügyi Központ helyi kirendeltsége (álláskeresés, munkaügy)

10. Önkéntesek bevonásának módja: A partnerszervezeteken keresztül vontuk be az önkénteseket, általuk, az ő tevékenységükön keresztül céloztuk meg a diákokat.
11. Az önkéntes program / szolgáltatás dokumentációjának módja: A foglalkozásokról összesítőt készítettünk táblázat formájában, minden intézményben feltüntettük a programokat, a megvalósító szervezetet, és az iskolákban a kísérő pedagógus aláírta, valamint feltüntette, hogy mennyi gyerek vett részt a foglalkozáson. Fotóztunk a programokon és gyűjtöttük a sajtóanyagokat.
12. Az önkéntes program / szolgáltatás hosszú távú fenntarthatóságának kritériumai: A megvalósítás különösebb anyagi forrásokat nem kíván. A legfontosabb feltétel a helyi szervezetek aktivitása, együttműködése, és egy koordinátor szervező munkája. Az iskolák részéről szükséges a fogadókészség – a mi esetünkben egy jól sikerült programsor után ez a legmesszebbmenőkig megvan.

Madármentőhely működtetése

I. Szervezeti adatok	
1. A szervezet neve: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Zala megyei Helyi Csoport	
2. Székhely: 8932 Pókaszepetk Zala u. 9.	
3. Telefonszám: 06305205968	4. E-mail cím:darazsizsolt@zelkanet.hu

5. Weboldal: www.mme.hu
6. Hivatalos képviselő neve: Benke Szabolcs elnök
7. Önkéntes program / szolgáltatás kapcsolattartó neve:Darázsi Zsolt titkár
8. A szervezet tevékenységeinek hatóköre: település ☐ kistérség ☐ megye x országrész ☐ országos ☐

9. A szervezet alkalmazottainak száma: 0	10. A szervezet önkénteseinek száma: 135 (passzív) 2-3 aktív

11. A szervezet küldetése: „A madárbarát Magyarországért.”
12. Szervezet fő programjai és tevékenységei: Természetvédelem, környezeti oktatás, madárgyűrűzés, kutatás, madármentőhely működtetés, táboroztatás.
II. Önkéntes programra / szolgáltatásra vonatkozó adatok
1. Önkéntes program / szolgáltatás rövid leírása: Madármentőhely működtetése: madarak etetése, gondozása, fióka nevelés, volier karbantartás, takarítás.

2. Az önkéntes program / szolgáltatás célja:

A megyéből és környezetéből behozott sérült madarak felépülésének elősegítése, vagy maradandó rokkantságuk esetén megfelelő körülmények közötti tartása. Másrészről a behozott fiókák felnevelése és a szabad élethez való szoktatás után elengedése. Mindezek mellett a bent lévő madarak bemutatása a látogatóknak, a gondozás veszélyeztetése nélkül, fajismeret növelő célzattal.

3. Az önkéntes program / szolgáltatás célcsoportja(i):

Szakirányú, felsőoktatásban résztvevő diákok, állatszerető emberek.

4. Az önkéntes program / szolgáltatás helye a szervezeti struktúrában:

Fenékpuszta (Keszthely mellett) telephelyen a mindenkori telepvezető (jelenleg HCS elnöke) szakmai irányítása mellett végzik munkájukat. Adminisztratív ügyeiket a HCS titkár végzi. Alapvető jogaik és kötelességeik megegyeznek a MME tagokéval, közvetlen tevékenységüket az ÖT és a szerződésük szabályozza.

5. Az önkéntes program / szolgáltatás elindításának lépései:

Hirdetés, kiértesítés, jelentkezés, felvétel, szerződéskötés, munkavégzés, ellenőrzés, elszámolás.

6. Szükséges források (humán erőforrások, anyagi források): Anyagi: adományok, támogatások. Humán:szakmai gyakorlat, tapasztalat, szakirodalom, más telepek tapasztalata.
7. Külső partnerek, bevonásuk, szerepük bemutatása: A konkrét feladatba két külső partner van, akik biztosítják a madarak ennivalóját, a szállítás már a MMEZHCS és az önkéntesek feladata. Az egyik egy csirke keltető magán cég, a másik a téli apróhalat biztosító nemzeti park. Bevonásuk régi személyes kapcsolatokon alapult, fontosságuk rendkívüli, mivel ingyen biztosítják a madarak táplálékát.
8. Önkéntesek bevonásának módja: Honlapon, médián keresztül felhívással, telepre látogatók beszervezésével, baráti ajánlással.
9. Az önkéntes program / szolgáltatás dokumentációjának módja: Hiányos, esetleges, sokszor szóbeli.
13. Az önkéntes program / szolgáltatás hosszú távú fenntarthatóságának kritériumai: Legyen madárszerető, kitartó munkára képes jelentkező. Legalább ingyen szállást, étkezést, útiköltséget tudjunk téríteni.
14. Lehetséges akadályok és megoldási javaslatok: Utánpótlás elmaradása, külső körülmények változása.

Zöld diákparlament Jászberényben

Az országos kezdeményezés a jászberényi Klapka György Általános Iskola és Szakiskola speciális nevelési igényű tanulókat fogadó tagintézményében született. Története elválaszthatatlan egy másik, önmagában is jelentős fejlesztéstől, amely a környezeti nevelés gyógypedagógiai lehetőségeivel kapcsolatos.

Kezdjük tehát ez utóbbival: az általános iskolát elvégző értelmi, érzékszervi vagy mozgásszervi fogyatékos tanulók (akiknél ezek a hátrányok nem egy esetben halmozottan jelentkeznek) komoly továbbtanulási nehézségekkel küzdenek. Integrált oktatásuk a szakképző intézményekben többnyire sikertelen, mivel ezek nemigen rendelkeznek az egyéni fejlesztésükhöz szükséges feltételekkel. A sajátos nevelési igényű gyermekeket ellátó jászberényi tagintézmény számára lehetővé vált 2009-ben a teljes integráció biztosítása egy olyan intézménnyel, ahol szakképzés is folyik, hogy ennek keretei között maguk gondoskodhassanak a gyerekeiknek megfelelő továbbtanulási lehetőségről. A Klapka szakképzési profilja (pl. konyhai kisegítő, szövött-tárgy készítő, udvaros) megfelel a különböző fogyatékkal élőknek. Ezt a teljes integrációt megelőzte egy sikeres PHARE pályázat, mely elvezetett a saját szakképző profil kialakításához.

Ennek alapjait az életvitel tantárgy keretében elsajátított mezőgazdasági ismeretek jelentették. A környezeti nevelésnek elkötelezett pedagógus, Gulyás Sándorné előbb a nagynénje kertjét „kérte el”, utóbb saját iskolakertet hoztak létre, ahol fóliasátor is állt. A tanulók epret, zöldborsót stb. termeltek, és a szó szoros értelmében saját munkájuk gyümölcsét élvezhették. A döntő felismerés az volt, hogy a természetjárás – természettapasztalat, valamint azok a készségek és ismeretek, amelyeket a tanulók az iskolakert megművelése során szereznek, olyan területen teszik őket otthonossá, ahol később is meg tudják állni a helyüket. Mint udvarosok pedig a 11. évfolyamon elemi szintű környezetvédelmi szakemberekké válhatnak: egy adottságaiknak megfelelően gyakorlat- központú képzés keretében olyan összefüggésekkel és tennivalókkal ismerkednek, amelyek a mindennapok szintjén meghatározzák az ember és természeti környezete közötti kölcsönhatásokat. A munkában elért siker önértékelésüket, a természet csodáival való ismerkedés érzelmi életüket is fejlesztette. („A természetjáró gyerekek a szívükben mások”, állítja Gulyás Kati.)

A Szent István Egyetemen kidolgozott talaj-program és más pedagógiai programok SNI-s tanulók számára történt adaptációja példaértékű környezeti nevelési műhellyé tette a Gulyás Sándorné vezette környezeti munkaközösséget, amelyhez több pedagógus csatlakozott. A környezeti témák és ismeretek más tárgyak tanítása során is megjelentek. A tagiskola 2005-ben elnyerte az ökoiskola címet, elsőként a helyi oktatási intézmények közül, Gulyásné pedig mentorként segítette a környezeti nevelés terén tájékozódó városi kollegákat. A nálunk rendszerint alacsony presztizsű SNI-s intézmény megítélésére mindez érezhetően kedvező hatással volt. Ennek pedig jelentősége lesz a továbbiakban.

A munkaközösség időközben megismerkedik a Magyar Pedagógiai Társaság Comenius Műhelyének „nyitott tér” programjával, és más hasonló módszerekkel, amelyek egyrészt az iskolafalakon kívüli tevékenységben, másrészt a deliberatív döntéshozatalban rejlő fejlesztési lehetőségekre irányították a figyelmüket. (Hét lépés – tegyük meg együtt!) Az SNI-s intézmények könnyen válnak belterjessé, diákjaik és tanáraik számára nehezebb lévén az aktív részvétel a helyi társadalom életében.

A környezettudatos magatartás pedig figyelmes, eleven kapcsolatot feltételez a helyi környezettel.

Az új inspirációkból két felismerés következett:
- a gyerekek vállaljanak részt a városi környezet minőségének javításában;
- valamint hogy az erre irányuló programot maguk a tanulók alakítsák ki, legjobb meggyőződésük szerint.

Ez utóbbi célt szolgálta a Zöld Diákparlament. A diákparlament intézménye nem volt ismeretlen, több hazai gimnáziumban működik. Gulyás Katiék kezdeményezése ehhez képest több tekintetben is újat hozott:

- első ízben szerveztek Zöld Diákparlamentet speciális nevelési igényű tanulók számára;
- Magyarországon először jött létre kimondottan környezetvédelmi profilú tematikus
- diákparlament;
- a szervezkedés abban is megfelelt kitűzött céljának, hogy nem egyetlen iskola, hanem a település három általános iskolája (ökoiskolák) valamint egy cserkészcsapat képviselői hozták létre, és első felhívásukban csatlakozásra szólították fel a többi helyi és országos oktatási intézményt.

2009-ben Gedei József polgármester támogatásával a városi önkormányzat tanácstermében alakulhatott meg a városi Zöld Diákparlament. Elnöknek egy egyetemista fiatalembert választottak. Az előkészítő tanácskozásokon a gyakorló általános iskola, a művészeti tagozatos általános iskola valamint a fogyatékkal élő tanulók iskolája diák- képviselői, továbbá a katolikus általános iskola cserkészcsapatának tagjai együtt vitatták meg a tematikusan szervezett beszélgetőkörökben a városi környezet állapotát, és készítették el – tanári segítséggel – javaslataikat a városvezetés, munkatervüket a maguk számára.

E munkaterv pontjai azóta rendre meg is valósulnak: többek között várostakarítás, városi zöldterületek gondozása, faültetés, madáretetők kihelyezése, iskolakert-építés szerepeltek köztük. A programokon tanulók, tanárok és szülők együtt vettek részt.
Ezek a rendezvények tehát gyakorlati hasznuk és a szorosan vett környezeti nevelésben betöltött szerepük mellett arra is alkalmat adtak, hogy erősítsék az iskolák közötti, az iskolák és a város lakói közötti, valamint az iskola és a szülők közötti kapcsolatokat.

A jászberényi SNI-s gyerekek és tanáraik kezdeményezése rövidesen országos ismertséghez jutott: az ökoiskola hálózatban terjedt a diákparlament gondolata, különösen a dél-alföldi régióban, ahol először az algyőiek hozták létre a maguk zöld diákparlamentjét, majd sok más iskola is csatlakozott a mozgalomhoz. 2010 tavaszán már a fővárosban, az Országgyűlés épületében rendezhették meg a zöld diákparlamentek első országos találkozóját, amelyet természetesen a kezdeményező jászberényiek szerveztek. Az év őszén pedig a Klapka speciális tagintézményében került sor a mozgalomban részt vevő iskolák és tanárok szakmai konferenciájára, Együttműködő társadalom a fenntarthatóságért címmel.

Kapcsolat a kezdeményezéshez:
Klapka György Szakközép- és Szakiskola, Általános Iskola és Speciális Szakiskola
Cím: 5100 Jászberény, Hatvani út 2.
Telefon: 06-57-502-750
Fax: 06-57-502-760
Drótposta: adminisztrator@klapkagy.sulinet.hu Honlap: http://klapkagy.sulinet.hu
Fotók: A képeket Gulyás Sándorné készítette.

Az algyői ökoiskola

Az ökoiskolákról általában

Ahhoz, hogy az elmúlt évtizedek zöld mozgalma több legyen egy (nem is olyan) rövidéletű divathullámnál, az kell, hogy a zöld gondolkodásmódot a legkisebbek is elsajátítsák.
Egyes szerzők a mára súlyos méreteket öltött ökológiai válságot egyenesen az oktatás téves irányba fordulásával magyarázzák.
A fenntarthatóságra nevelés a 90-es évek vége óta hivatalos célkitűzésnek számít az Európai Unióban. 2000-ben megalakult a Nemzetközi Ökoiskola Hálózat, az ENSZ pedig a 2005-től kezdődő évtizedet a Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének nevezte ki.

Magyarországon már ezt megelőzően is voltak olyan kezdeményezések, amelyek arra irányultak, hogy a zöld gondolatokat az iskolásokban is elültessék, 2005 után viszont egyre több iskola nyerte el az „ökoiskola” címet. Ezt a címet az iskolák három éves időtartamra nyerhetik el, a meghosszabbításáért pedig ismét pályázniuk kell. Fontos jellemzője ennek a minősítésnek, hogy nem jár közvetlen anyagi juttatással, viszont egyéb pályázatok elnyerésében előnyt jelenthet. Az ökoiskola címre pályázó általános- és középiskoláknak a 2003 óta általános kötelező környezeti nevelési programon túlmutató kezdeményezésekkel is elő kell állniuk. A természettudományi ismereteket testközeli élményekké kell emelniük, a puszta tárgyi tudás mellett pedig a természethez való érzelmi kötődés kialakítása a cél. Az ökoiskoláknak a tanterven kívül a működési módjukban is meg kell felelniük a fenntarthatóság néhány kritériumának: ügyelniük kell például az energiatakarékosságra és a környezetkímélő hulladékkezelésre.

Az „ökoiskola” minősítést Magyarországon viszonylag könnyű elérni: a nemzetközi mintára megállapított 90 kritériumból elég 25-nek megfelelnie az intézménynek. Ebből adódik, hogy igen sok, 543 iskola pályázta meg sikerrel a címet, és feltételezhető, hogy kevés akad közöttük, amelyik megközelítette a maximális pontszámot. Ez részben a magyar oktatási rendszer rendkívül bürokratikus működéséből is fakad: az egyéni, kreatív megoldások alkalmazása bonyolult feltételekhez kötött, ráadásul sok esetben jogszabályokba ütközik. Az ökoiskoláknak is igazodniuk kell a Nemzeti Alaptantervhez, amely sok esetben a gazdasági tudás fontosságát hangsúlyozza, így a fenntarthatóságra nevelés elveivel némiképp ellentétes. A paradox helyzetre a Nemzeti Alaptanterv módosítása jelenthetne megoldást, akár egy külön az ökoiskolákra vonatkozó tantervi kiegészítés megalkotásával. A címet birtokló intézmények közötti különbségtétel, a kritériumoknak való megfelelés szerinti differenciálás pedig hozzásegítene ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk az ökoiskolák hatékonyságáról.

Az algyői ökoiskola története

A dél-alföldi régió egyik legtöbbet emlegetett ökoiskolája a Szeged melletti Algyőn található Algyői Fehér Ignác Általános Iskola. Iván Zsuzsanna, az iskola igazgatónője 2005-ben részt vett a magyarországi ökoiskolák kritériumrendszerének megalkotásában, majd a megújításában, az ökoiskolai hálózat kialakításában. Az ökoiskola vezetőképző egyik trénere, szakértője.

Az iskola jelenlegi épületét – amely részben pályázati, részben önkormányzati finanszírozással valósult meg – 2011-ben adták át, előtte 3 régi épületben folyt az oktatás.

Az új épületnek vannak hiányosságai (pl. hiányzik belőle egy konferenciaterem és a légtechnika sincs megfelelően megoldva), ám nagy terület tartozik hozzá, ahol a sportpályák mellett veteményes- és fűszerkertet („tematikus biokertet”), valamint egy bemutató parkot is létre tudtak hozni, ahol a gyerekek különböző zöld technológiák modellszerű változatát figyelhetik meg (pl. szélkerék, esővízgyűjtő stb.).

Összesen 330 diákja van jelenleg az iskolának, évfolyamonként két osztály van (kivéve a hatodikat, ahol csak egy), az átlagos osztálylétszám pedig 22-23 fő. A tanulók zöme helyi, de néhányan Szegedről járnak ide (az iskola környezeti nevelési programja miatt!). A gyerekek szociális helyzete eltérő, de ahogy az igazgatónő fogalmazott: „végletek nincsenek”. Egyéni nevelési igényű diák viszont akad, ezért az iskola egy külön termet biztosít a speciális oktatásra vagy korrepetálásra szoruló gyermekek számára (24 ilyen gyerek jár ide, továbbá 12 beilleszkedési-magatartási nehézségekkel küzdő). A tantestület 31 pedagógusból és 3 segítő alkalmazottból áll (ide tartozik a fejlesztő pedagógus is), viszonylag sok köztük a fiatal, pályakezdő pedagógus.

Ökoiskolai tevékenység

Az iskola fenntarthatósági programjában a tantestületen kívül a technikai alkalmazottak is aktívan részt vesznek (Ökoiskola Munkacsoport), a zöld szemléletmódnak a technikai működés terén is igyekeznek megfelelni (pl. környezetbarát tisztítószerek, energiahatékonyság, mértékletesség a vízhasználatban stb.). Az igazgatónő elmondta, hogy a tanárok felvételekor nem kiemelt kritérium az ökológiai gondolkodásmód megléte, de tapasztalatai szerint az új munkatársak hamar azonosulni szoktak az ökoiskola szemléletmódjával. Régebben gyakran küldték továbbképzésekre a pedagógusokat, amióta azonban az önkormányzat nem tudja támogatni ezeket a továbbképzéseket, a tanároknak nagyrészt maguknak kell finanszírozniuk, amit esetenként maguktól meg is tesznek.

Az igazgatónő úgy véli, hogy ők már a cím elnyerése (2005) előtt is ökológiai nevelést végeztek, ő személy szerint mindig is fontosnak tartotta a környezet iránti érzékenység megteremtését a gyermekekben. Más „innovatív” pedagógusokkal közösen már a 90-es években elkezdték megtenni az első lépéseket a fenntarthatóságra nevelés programjának kidolgozása terén.

Ilyen újítások voltak például: a tisza-parti környezetismeret órák, tankert létrehozása még az iskola régi épületében (melyet azóta sem hagytak el teljesen, időnként visszajárnak gondozni), az erdei iskolákkal való szoros kapcsolattartás, majd a zöld mozgalmak erősödésével egyre több fenntarthatósággal foglalkozó szakirodalmat sikerült átültetni a tananyagba.

A zoopedagógiai foglalkozások is ekkor kezdődtek: a szegedi vadasparkban megtartott tanórák azóta is a gyerekek kedvencei közé tartoznak. Számtalan szakkör közül válogathatnak a gyerekek a tanítási idő alatt és azon kívül is: háztartástan, kertészet, gyógynövényismeret stb. Minden évben szavazhatnak a diákok, hogy milyen téma köré szerveződjön a tanrendbe épülő tematikus hónapok munkája. Amikor ellátogattunk az iskolába, éppen a Víz és Föld napja közötti Balaton-projekt utolsó napja volt. A gyerekek rengeteg adatot gyűjtöttek össze a magyar tengerről, és osztályszinten gyönyörű alkotásokat készítettek, amelyeken a tó élővilágát mutatták be. Az iskolában Zöld Diákparlament és diákönkormányzat is működik, ahová minden osztályból két-két gyerek kerül be demokratikus választás útján.

A diákönkormányzat évente megrendezett ülésén a delegáltak javaslatokat fogalmaznak meg a falu és az iskola zöldítésével kapcsolatban, amely javaslatokat Algyő önkormányzatának nyújtanak be. Legnagyobb sikerük egy – még az iskola régi épületéhez közel álló – gabonarakodó áthelyeztetésére tett javaslat volt, melyet az önkormányzat is megszavazott. A kezdeményezés annyira sikeres, hogy azóta a dél-alföldi régió számos településén megalakultak a zöld diákönkormányzatok.

Anyagi háttér, a programok finanszírozása

Az iskola anyagi hátterét elsősorban az önkormányzat biztosítja, így épülhetett meg például az új iskolaépület is. A környezetvédelmi programokat, vetélkedőket többnyire magyar és Uniós pályázatokból finanszírozzák.

Egyes programok finanszírozásában – önkormányzati közbenjárással – kezdetben a MOL is részt vett (amelynek gázüzemi telephelye Algyőn található), valamint maga a cég is szervezett

programokat a diákoknak (hőlégballonozás, üzemlátogatás, kémiaóra a MOL laborban stb.). A kapcsolat jelentősége a támogatások elapadásával csökkent.

Az oktatást kiegészítő programokat jelenleg nagyrészt önkormányzati támogatásból szervezik, valamint az időnként elnyert TÁMOP és KEOP pályázatokból. Utóbbiakkal azonban a probléma, hogy néha nehéz a bennük meghirdetett programokba ökológiai szemléletet integrálni: egy KEOP pályázat keretében például (amelyre települési szinten pályáztak), falunapot kellett szervezniük. A pályázat és a fenntarthatóságra nevelés szerencsésebb találkozására jó példák viszont a „Bringázz a sulidba!” és a „Ne pazarolj!” programok. A jövőben tervezik ezeken kívül egy nagyobb volumenű energiakorszerűsítés megvalósítását is, amelynek keretében napelemekre és szürkevíz-hasznosító technológiára szeretnének majd pályázni.

Eredmények

A fenntarthatóságra nevelésben elért eredményeik közül két nagyon fontos dolgot emelt ki az igazgatónő: a szülőket sikeresen bevonták a zöld programokba, a gyerekek környezetvédelmi attitűdje pedig az iskolán kívüli cselekedeteikben is megnyilvánul (otthoni szelektív hulladékgyűjtés, kreatív újrahasznosítás, mértékletes energiahasználat stb.). Az iskolában elsajátított módszerek egyre inkább természetessé válnak számukra.

Sikernek tekinthető továbbá, hogy az algyői ökoiskola viszonylagos hírnévre tett szert a környezeti nevelés iránt érdeklődők körében.

Az iskola bekapcsolódott az ENSZ „Tanárképzés modernizálási" programjába, amelynek keretében rendszeresen részt vesznek nemzetközi konferenciákon, és fogadnak tanárképzős hallgatókat.

Külön érdekessége a programnak, hogy a pedagógusok, hallgatók munkáját a diákok közvetlenül értékelhetik, amely hasznos információkkal szolgálhat az érdeklődő tanárnak (bár az igazgatónő elmondása szerint olyan hallgató is akadt, akinek idegen volt és rosszul esett ez a módszer). Ezek a kezdeményezések hozzájárulnak ahhoz, hogy a hasonló szemléletű iskolák szoros kapcsolatot ápoljanak egymással, és egymástól is tanulva folyamatosan alakítsák, javítsák az oktatási programjukat. (Az algyői ökoiskolának az USA-tól kezdve Németországon át Erdélyig számos partneriskolája van, melyekkel a környezeti nevelés során kerültek kapcsolatba.) Az igazgatónő fontosnak tartja továbbá, hogy aktív kapcsolatot ápoljanak a helyi önkormányzattal és a helyi civil szervezetekkel: „így képesek vagyunk egymásra hatni" – mondja.

Stabil kapcsolatot sikerült kialakítaniuk a helyi, Zöld Óvoda címet nyert óvodával is. Az együttműködés lehetővé teszi, hogy a gyerekek végighaladjanak egy zöld oktatási- nevelési intézményláncon.

Ezen kívül az iskola a Vöröskereszt egyik bázisiskolája is lett, amivel hozzájárulnak ahhoz, hogy a tanulók jobban figyeljenek egymás fizikai és szellemi épségére is.

Kérdésünkre, miszerint mi kell egy ökoiskola jó működéséhez, Iván Zsuzsanna három tényezőt említett: 1. Az iskola közösségének (gyerekek, tanárok, szülők) azonosulása a célokkal, hiszen csak így adható át hitelesen az ökológiai szemléletmód. 2. Hálózati („egymástól való") tanulás létesítése, partnerség civilekkel, egyetemekkel, szervezetekkel.

3. Megtalálni a gyerekekben az értéket, kialakítani bennük a nyitottságot, együtt cselekedni és gondolkodni velük, valamint elérni, hogy ne csak tanulni járjanak be, de egyben jól is érezzék magukat az iskolában.

Ez utóbbi pont olyannyira sikeres lett, hogy a tanulók maguktól készítenek ökológiai érdeklődésükhöz kötődő előadásokat.

Nehézségek

A jogszabályok gyakran nehezítik, vagy lehetetlenítik el ökológiai szemléletű cselekvések, nevelési programok megvalósulását. Az algyői iskolában erre két példa is akadt. Egyrészt a gyerekek által hozott, otthon megtermelt élelmiszereket bevizsgálás nélkül tilos az iskolában szétosztani, valamint az ÁNTSZ felé igazolni kell minőségüket, amely így megvalósíthatatlanná teszi az iskola generációk összetartására irányuló célkitűzésének egyik lehetséges módját.

Bizonyos szempontból nehezebb volt az iskola helyzete, amikor Algyő még Szegedhez tartozott (1997 előtt). Az igazgatónő szerint addig az iskola kevesebb forráshoz jutott, nem kezelték kiemelten. A különválással az iskola Algyő egyetlen általános iskolája lett, így kiemelt figyelemben részesül a helyi önkormányzatban. Az új körzetesítéssel azonban lehet, hogy ez az előnnyé kovácsolt hátrányuk ismét a visszájára fordul, noha „a szegediek már egyenrangúként tekintenek az iskolára”.

Ahogy arról fent már szót ejtettünk, a Nemzeti Alaptanterv bizonyos pontokon nehezen összeegyeztethető a fenntarthatóság alapelveivel. Az algyői ökoiskola erre némiképp rácáfol: az adottságokhoz mérten sikeresen integrálják az ökológiai szemléletet, minden óra anyagába próbálják becsempészni (pl. matematikán ökológiai lábnyomot számítanak már az alsó tagozaton is).

Kapcsolat a kezdeményezéshez:
Algyői Fehér Ignác Általános Iskola
Iván Zsuzsanna igazgató
Drótposta: ivanzs.algyoisk@gmail.com Cím: 6750 Algyő, Sport u. 5.
Telefon, fax: 62-517-192
Drótposta: algyoisk@freemail.hu Honlap: http://www.algyoiskola.hu/
Fotók: Bagoly Emese Vámossy Máté

Önkéntes centrum létrehozása Zala megyében

Interjú Szeder Máriával, a Zalai Falvakért Egyesület főtitkárával

A Zalai Falvakért Egyesület keretei közt működő Önkéntes Centrum közel 10 éve dolgozik az önkéntesség támogatásáért Zala megyében.

Ez idő alatt összegyűlt tapasztalataik azt mutatják, hogy míg az aktívan tevékenykedni vágyó emberek, az önkéntességben rejlő lehetőségeket felismerők száma örömteli módon növekszik, nehezen találnak rá a valóban fogadó képes intézményekre/szervezetekre.

A helyi civil szervezetek, közintézmények fogadóképességének támogatásáért olyan módszertan kidolgozását vállalták, mellyel az önkénteseket fogadó intézmények kialakíthatják saját önkéntes stratégiájukat, tudatos tervezéssel állíthatják össze hosszú távon is működőképes programjukat az önkéntesek és a közösségi szolgálatot teljesítők fogadására.

Előzmények: Az Egyesület keretei közt működő Önkéntes Központ 2006 óta hirdeti az önkéntesség fontosságát információkkal, toborzással, népszerűsítő akciókkal.

Az Egyesület az országban elsőként építette ki a központtal azonos szolgáltatásokat kistelepülési szinten nyújtó Önkéntes Pontok Hálózatát. A program eredményességét és hatását is mutatja, hogy Zalában több mint 20 nyertes pályázat indul ezekben a hónapokban az EFOP-1.3.5. Társadalmi szerepvállalás erősítése a közösségek fejlesztése programban, amelyek az önkéntességet, a közösségi szolgálatok szervezését helyezik előtérbe. 2015-től hatályos ugyanis a köznevelésről szóló törvény azon cikkelye, amely így fogalmaz: „A középiskola elvégzését közvetlenül követő érettségi vizsgaidőszakban az érettségi vizsgák megkezdésének feltétele ötven óra közösségi szolgálat elvégzésének igazolása.”

Az aprófalvas térség jellemző problémája, hogy a fiatalok a középiskolai tanulmányaik időszakában már nagyon nehezen vonhatók be a települések kulturális-és közösségi tevékenységeibe – akár szervezőként, akár résztvevőként. Ekkor kezdődik meg igazán az eltávolodás a lakóhely és a közösségi élet színterei között. A közösségi szolgálat 50 órájának teljesítése valódi kihívás, egyben lehetőség nem csak a diákok, de a kistelepülések civil szervezetei, intézményei, önkormányzatai számára is. Vajon képesek-e a falvak szervezetei, intézményei értelmes, vonzó és kihívást jelentő feladatokkal megszólítani a diákokat, és mint fogadó szervezetek kellőképpen felkészültek –e erre a feladatra.

A fogadószervezetekre jellemző a humán erőforrás hiány, de az önkéntesek, a közösségi szolgálatot teljesítők fogadására nincsenek felkészülve. Tapasztalatunk alapján gyakran tekintenek az önkéntesekre úgy, mint ingyen munkaerőre, gondot jelent a toborzás és az önkéntesek megtartása is. A szervezeteknél nincs kijelölt munkatárs az önkéntesek koordinálására és nem számolnak az önkéntesek által nyújtott erőforrásokkal. Ebből következik, hogy a jelentkezők vagy nem találnak fogadóképes szervezetet, vagy érkezésük felkészületlenül éri őket, így együttműködésük rövid életű.
Szintén ébredező szakaszában van a vállalati szféra érdeklődése az önkéntesség, a társadalmi felelősségvállalás, vagy a munkahelyi közösségek fejlesztése terén. Hiányzik azonban a tudatos tervezés, az önkéntes stratégiák kialakítása.

A program célja a fogadó szervezetek önkénteseket/közösségi szolgálatosokat bevonó kapacitásának javítása, vállalati önkéntes programok tudatos szervezése és a Centrum szolgáltatásainak bővítése. A program keretében módszertan kidolgozása valósult meg civil szervezetek, közintézmények, vállalatok önkéntes stratégiájának kialakítására. Célunk volt továbbá, hogy a kidolgozott módszertan alapján három szervezet alkossa meg saját önkéntes stratégiáját. A program tapasztalatainak továbbadásával cél volt a fogadó szervezetek önkénteseket bevonó kapacitásának fejlesztése, a kiközvetített önkéntesek számának és a teljesített munkaórák számának növelése, ezzel is erősítve a megyei civil- és közszféra közérdekű céljainak megvalósulását.

A program eredményei: Elkészült az önkéntes stratégiák kialakításának módszertani anyaga (Önkéntes projektek tervezése és megvalósítása). A segédlet kitér a stratégiai tervezés lépéseire, a szervezet külső és belső környezetének elemzésére, a küldetés és jövőkép meghatározására, valamint az önkéntesség és a stratégia összekapcsolásának konkrét tevékenységeire (az önkéntes program célja, az önkéntesek feladatainak meghatározása, az önkéntes projekt megvalósítása, monitorozása, értékelése). A toborzást követően 4 szervezetet vontunk be önkéntes stratégiájuk megalkotását célzó fejlesztési folyamatba. Fókuszcsoportos megbeszélés keretében 12 önkéntes összesen 48 munkaórában segítette a program megvalósulását. A toborzás során, valamint a program tapasztalatait összegző munkaanyaggal 50 szervezetet értünk el.

A program eredményeként a megyében hiánypótló tudás vált elérhetővé az önkénteseket fogadó / fogadni szándékozó szervezetek számára.

Gyenesdiási Gyerekképviselet és Klímakövetek, mint zalai jó példa és gyakorlat

A Gyenesdiási Gyerekképviseletről röviden

A 2013 tavaszán megalakult gyenesdiási Gyerekképviselet félévente tanácskozik a helyi Önkormányzat és szakmai szervezetek képviselőivel, melynek során Önkormányzat helyet és teret biztosít az első sorban a település gyermekeit érintő kérdések, ötletek, javaslatok kibontakoztatásának, a családbarát település és önkormányzat jegyében.

A Gyerekképviselet által eddig megszavazott és kivitelezett fontosabb eredmények

• Gyerekméretű zuhany a Diási Játékstrandon
• Ingyen desszert gyerekeknek a Turisztikai Egyesület partneréttermeiben
• Holdfénytúrák megrendezése
• Az év végén a legtöbb jegyet javítók ajándék belépőket kaptak a programszolgáltatókhoz
• Minden gyermeket megköszöntünk születésnapján: „Születésnap Gyenesdiáson”

2018 őszén új fordulatot vett a Gyerekképviselet működése, hiszen a klímaváltozás jelentősége előtérbe hozta a környezetvédelmi kérdéseket egyéni és települési szinten egyaránt.

Fontos, hogy a fiatal generáció tudatosan foglalkozzon a témával, ezért a Gyerekképviselők ezt követően **„Klíma Követek”** lettek, akik a jövőben szűkebb és tágabb környezetük fejlődését a környezetvédelem szemszögéből vizsgálják, és javaslataikat eszerint fogalmazzák meg!

Irodalom

Bartal Anna Mária 2009: *Önkéntesek és nem-önkéntesek jellemzői a 2008. évi Európai Érték Vizsgálat alapján.* http://www.volunteermotivation.hu/show/ 62, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

Bartal Anna Mária 2010: Mit mutat a kaleidoszkóp? Az Önkéntes Motivációs Leltár (Volunteer Motivation Inventory) adaptálása, fejlesztése és kipróbálása a magyar önkéntesek körében. *Civil Szemle,* 7., 2010/1., 5–35.

Bartal Anna Mária – Kmetty Zoltán 2010: *A magyar önkéntesek motivációinak vizsgálata és a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív (MÖMK) sztenderdizálá- sának eredményei.* http://www.volunteermotivation.hu/, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

Bartal Anna Mária – Kmetty Zoltán 2011: A magyar önkéntesek motivációi – a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív sztenderdizálásának eredményei alap- ján. *Civil Szemle,* 8., 2011/4., 7–30.

Bernát Anikó 2009: *„A piacgazdaság normatív keretei (gazdaság és kultúra)” c. kutatás adatfelvételének gyorselemzése.* Tárki. http://www.tarki.hu/hu/ research/gazdkult/gazdkult_gyorselemzes_bernat.pdf, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

Czakó Ágnes et al. 1995: *Lakossági adományok és önkéntes munka.* Budapest, KSH – Nonprofit Kutatócsoport.

Czike Klára – Kuti Éva 2005: *Lakossági adományok és önkéntes tevékenységek. Gyorsjelentés a 2004-es felmérés eredményeiről.* Budapest, Önkéntes Központ Alapítvány – Nonprofit Kutatócsoport Egyesület.

Czike Klára – Kuti Éva 2006: *Önkéntesség, jótékonyság, társadalmi integráció.* Budapest, Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány.

Czike Klára – Szabóné Ivánku Zsuzsanna 2010: *Online kutatás az önkéntességről a lakosság körében.* Budapest, Önkéntes Központ Alapítvány.

EVS 2008: *European Values Study, report 2008.* http://www.europeanvaluess- tudy.eu/evs/surveys/survey-2008.html, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

GHK 2010: *Volunteering in the European Union, Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency, Final Report by GHK, 2010.* http://ec.europa.eu/ citizenship/pdf/doc1018_en.pdf, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.

Keller Tamás 2013: *Értékek 2013 – Bizalom, normakövetés, az állam szerepéről és a demokráciáról alkotott vélemények alakulása Magyarországon.* „A gazdasági növekedés *társadalmi/kulturális feltételei" c. kutatás 2013. évi hullámának elemzése.* Tárki. http://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/2013/2013_zaro- tanulmany_gazd_kultura.pdf, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.
KSH 2012: *Önkéntes munka Magyarországon. 2012.* december. http://www.ksh. hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentesmunka.pdf, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.
KSH 2013: *A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2012-ben.* 2013. december 23. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit12.pdf, utolsó letöltés ideje: 2014. február 21.
Putnam, Robert D. 2006: Egyedül tekézni: Amerika csökkenő társadalmi tőkéje. In Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Gazdaságszociológia.* Budapest, Aula. 207–219.
Tóth István György 2010: A társadalmi kohézió elemei: bizalom, normakövetés, igazságosság és felelősségérzet – lennének... In Andorka Rudolf et al.: *Társa- dalmi riport 2010.* Budapest, Tárki. 254–287.
Vicsek Lilla 2006: *Fókuszcsoport.* Budapest, Osiris.

Ajánlott olvasmányok

2005. évi LXXXVIII. Törvény a közérdekű önkéntes tevékenységekről
http://www.civil.info.hu/uploaded/documents/onkentes/1212746798vol_act_pub_int_2005_hu.pdf
Központi Statisztikai Hivatal: Az önkormányzat és a nem profitszervezetek (magyarul)
A Központi Statisztikai Hivatal (2005, 2007, 2009.....) A nem profit szektor (magyarul)
Központi Statisztikai Hivatal (2008, 2009, ...) nonprofit szervezetek Magyarországon
Magyar Központi Statisztikai Hivatal (2008). Módszertani gyakorlat és gyakorlati módszertan: Tizenöt év a nonprofit statisztikákban
http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/page/statszemle/statszemle_archivum/2008_archivum/2008_special_s12_archivum / sebesteny.pdf
AVSO Önkéntes Szolgáltató Szervezetek Szövetsége, CEV Európai Önkéntes Központ (2003). Országjelentés az önkéntesek jogi helyzetéről Magyarországon
Kinyik Margit, Vitál Attila (2005). Közszolgáltatás nyújtása a Szocioeast-i civil szektorban Egyesület
Nemzeti Önkéntes Központ. Stratégia az önkéntesség fejlesztésére Magyarországon 2007-

2017. Kutatási cikk (magyarul)

Angol nyelvű szakirodalom

Allison, L. D., Okun, M. A. & Dutridge, K. S. (2002) Assessing volunteer motives: a comparison of an open-ended probe and Likert rating scales, Journal of Community & Applied Social Psychology, 12, pp. 243 – 255.

Astin, H. S. & Antonio, A. L. (2004) The impact of college on character development, New Directions for Institutional Research, 122, pp. 55 – 64.

Betz, C. J., English, D. B. K. & Cordell, H. K. (1999) Outdoor recreation resources, in: S. McKinney (Ed.) Outdoor Recreation in American Life: A National Assessment of Demand and Supply Trends (Champaign, IL: Sagamore Publishing).

Clary, E. G. & Snyder, M. (1999) The motivations to volunteer: theoretical and practical considerations, Current Directions in Psychological Science, 8(5), pp. 156 – 159.

Clary, E. G., Snyder, M. & Stukas, A. A. (1996) Volunteers' motivations: findings from a national survey, Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 25(4), pp. 485 – 505.

Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Miene, P. K. & Haugen, J. A. (1994) Matching messages to motive in persuasion: a functional approach to promoting volunteerism, Journal of Applied Social Psychology, 24, pp. 1129 – 1149.

Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Stukas, A. A., Copeland, J., Haugen, J. & Miene, P. K. (1998) Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach, Journal of Personality & Social Psychology, 74, pp. 1516 – 1530.

Cole, D. N. (1996) Wilderness recreation in the United States: trends in use, users, and impact, International Journal of Wilderness, 2(3), pp. 14 – 18.

Cordell, H. K. & Betz, C. J. (2000) Trends in outdoor recreation supply on private and public lands in the US, in: W. C. Gartner & D. W. Lime (Eds) Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism (Wallingford: CAB International).

Cress, C. M. & Sax, L. J. (1998) Campus climate issues to consider for the next decade, New Directions for Institutional Research, 98, pp. 65 – 80.

Dillman, D. A. (2000) Mail and Internet Surveys: The Tailored Design Method, 2nd edn (New York: Wiley).

Donald, B. J. (1997) Fostering volunteerism in an environmental stewardship group: a report on the task force to bring back the don, Toronto, Canada, Journal of Environmental Planning and Management, 40(4), pp. 483 – 505.

Gerstein, L. H., Anderson, H. & Wilkeson, D. A. (2004) Differences in motivations of paid versus nonpaid volunteers, Psychology Reports, 94, pp. 163 – 175.

Grese, R. E., Kaplan, R., Ryan, R. L. & Buxton, J. (2000) Psychological benefits of volunteering in stewardship programs, in: P. H. Gobster & R. B. Hall (Eds) Restoring Nature: Perspectives from the Social Sciences and Humanities (Washington DC: Island Press).
Jennings, M. K. (2002) Generation units and student protest movement in the United States: an intra- and inter-generational analysis, Political Psychology, 23, pp. 303 – 324.
Katz, D. (1960) The functional approach to the study of attitudes, Public Opinion Quarterly, 24, pp. 163 – 204.
Kidd, A. H. & Kidd, R. M. (1997) Characteristics and motivations of docents in wildlife education, Psychology Reports, 81, p. 383.
Martinez, T. A. & McMullin, S. L. (2004) Factors affecting decisions to volunteer in nongovernmental organizations, Environment and Behavior, 36, pp. 112 – 126.
Marx, J. D. (1999) Motivational characteristics associated with health and human service volunteers, Administration in Social Work, 23, pp. 52 – 66.
Mata Greenwood, A. (2001) The Hours that we Work (Geneva: International Labour Office).
Metz, E. & Youniss, J. (2003) A demonstration that school-based required service does not deter but heightens volunteerism, Political Science and Politics, 36, pp. 281 – 286.
Nassar-McMillan, S. C. & Lambert, R. (2003) The relationship between volunteers' work behaviors and background and preparation variables, Journal of Adult Development, 10(2), pp. 89 – 97.
Okun, M. A., Barr, A. & Herzog, A. R. (1998) Motivation to volunteer by older adults: A test of competing measurement models, Psychology & Aging, 13, p. 608.
Okun, M. A. & Shultz, A. (2003) Age and motives for volunteering: testing hypotheses derived from socioemotional selectivity theory, Psychology and Aging, 18(2), pp. 231 – 239.
Propst, D. B., Jackson, D. L. & McDonough, M. H. (2003) Public participation, volunteerism and resource-based recreation management in the US: What do citizens expect? Society and Leisure, 26(2), pp. 389 – 415.
Propst, D. B., Wellman, J. D., Campa, H. R. & McDonough, M. H. (2000) Citizen participation trends and their educational implications for natural resource professionals, in: D. W. Lime, W. C. Gartner & J. Thompson (Eds) Trends in Outdoor Recreation and Tourism (Wallingford: CAB International).
Remmer, J., Edgar, L. & Rapkin, B. (2001) Volunteers in oncology support organizations: motivations, stress and satisfactions, Journal of Psychosocial Oncology, 19(1), pp. 63 – 83.
Roberts, N. (2003) Interview with Fran Mainella, Women in Natural Resources, Summer. Available at www.cnr.uidaho.edu/winr/mainella.htm (accessed 12 April 2006).

Ryan, R. L., Kaplan, R. & Grese, R. E. (2001) Predicting volunteer commitment in environmental stewardship programmes, Journal of Environmental Planning and Management, 44(5), pp. 629 – 648. Wardell, F., Lishman, J. & Whalley, L. J., (2000) Who volunteers? British Journal of Social Work, 30(2), pp. 227 – 248.
Winniford, J. C., Carpenter, D. S. & Grider, C. (1995) An analysis of the traits and motivations of college students involved in service organizations, Journal of College Student Development, 36(1), pp. 27 – 38. Yeung, A. B. (2004) The octagon model of volunteer motivation: results of a phenomenological analysis, Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 15, pp. 21 – 46.